

TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

MEVSİMLİK GÖÇER VE YARI GÖÇER TARIM İŞÇİSİ AİLELERİN
ÇOCUKLARININ UYUM VE DAVRANIŞ SORUNLARINA YÖNELİK
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayhan KAPICI

TRABZON
Şubat, 2025

**TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**MEVSİMLİK GÖÇER VE YARI GÖÇER TARIM İŞÇİSİ AİLELERİN
ÇOCUKLARININ UYUM VE DAVRANIŞ SORUNLARINA YÖNELİK
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ**

Ayhan KAPICI
ORCID: 0009 - 0006 - 4442 - 5328

**Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünce
Yüksek Lisans Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

Tezin Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi SERPİL REİSOĞLU
ORCID: 0000 - 0003 - 4603 - 5236

TRABZON
Şubat, 2025

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Tezimin içerdiği yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Trabzon Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

Ayhan KAPICI

06 / 02 / 2025

ÖN SÖZ

Yüksek lisans tezimin hazırlığı aşamasında bana rehberlik eden, vaktini ayıran, bilgi ve deneyimleriyle katkı sağlayan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Serpil REİSOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışmanın şekillenmesine katkı sağlayan ve güler yüzüyle süreç boyunca desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Ayşegül SAĞLAM ARSLAN'a, Prof. Dr. Derya ÇELİK'e, Dr. Öğr. Üyesi Ayşe KALYON'a ve Dr. Öğr. Üyesi Burak AYDIN'a şükranlarımı sunarım.

Göçer ve Yarı Göçer Aileler ile Mevsimlik Tarım İşçisi Ailelerinin Çocuklarının Eğitim Desteği kapsamında Ünye ilçesinde gerçekleştirilen eğitsel, sosyal ve kültürel faaliyetlerde desteklerini esirgemeyen Ünye Kaymakamımız Sn. Ayhan IŞIK'a mevsimlik tarım işçisi aile çocukları adına minnettarlığımı bu satırlarla belirtmek isterim. Tez çalışmamın ana konusu olan mevsimlik tarım işçisi ailesi çocukların eğitimlerinin desteklenmesi hususunda bilgi, tecrübe ve alakalarını eksik etmeyen Ordu İl Milli Eğitim Müdürü Sn. Mehmet Fatih VARGELOĞLU, Giresun İl Milli Eğitim Müdürü Sn. Özgür TOKGÖZ, Ünye İlçe Milli Eğitim Müdürü Sn. Murtaza ALAN, İlçe Milli Eğitim Şube Müdürlerim Sn. Seyfullah Taş, Sn. Bahri ASLIŞEN, Sn. Telat AKTAŞ, Sn. İsmail KÜÇÜKOĞLU, Ünye Halk Eğitimi Merkezi Müdürü Sn. Mustafa BİLGİN, Okul Müdirem Sn. Semra GERÇEKER ve mevsimlik tarım işçisi aile çocuklarının eğitimlerinin desteklenmesinde görev alan öğretmen arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Vatana ve millete hizmetin lafla değil icraatla ve karakterli bir duruşla yapılabileceğini bana küçük yaşlardan itibaren öğreten babam emekli sınıf öğretmeni Hasan KAPICI ve sevgili annem Ayşe KAPICI'ya teşekkürden çok daha öte şeyler borçluyum. Hayatım boyunca her zor anımda güçlerini arkamda dağ gibi hissettiğim sevgili kardeşlerim Gülay EKİZ, Tülay BALCI, Ali Kemal KAPICI, Nurşen BALCI ve varlığıyla hayatıma anlam katan sevgili eşim Banu KAPICI'ya sonsuz teşekkür ederim.

Bu çalışmayı, rızıklarını il il, ilçe ilçe, köy köy dolaşarak mevsimlik tarım işçiliğinden kazanan tarım işçilerinin hayata akranlarından daha erken atılan çocuklarına ithaf ederim.

Son olarak, bu çalışmanın, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocukları ile ilgili daha geniş kapsamlı araştırmalara öncülük etmesini ve bu alandaki tartışmalara yenilikçi bir bakış açısı kazandırmasını umarım. Saygılarımla...

Şubat, 2025
Ayhan KAPICI

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
ÖZET.....	viii
ABSTRACT	x
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1. 1. Araştırmanın Amacı.....	2
1. 2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	3
1. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları	4
1. 4. Araştırmanın Varsayımları.....	4
1. 5. Tanımlar	4
2. LİTERATÜR TARAMASI	6
2. 1. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi.....	6
2. 1. 1. Göç Kavramı.....	6
2. 1. 2. Göçün Nedenleri	7
2. 1. 3. Göç Türleri.....	9
2. 1. 4. Tarım İşçiliği ve Çeşitleri	13
2. 1. 4. 1. Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği.....	14
2. 1. 4. 1. 1. Dünyada Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği	15
2. 1. 4. 1. 2. Türkiye’de Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği	17
2. 1. 4. 1. 3. Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliğine Yönelik Mevzuat	19
2. 1. 4. 1. 4. Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Başlıca Sorunları	21
2. 1. 4. 2. Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çocuklar	22
2. 1. 4. 2. 1. Çocuk İşçiliğinin Nedenleri.....	23
2. 1. 4. 2. 2. Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Çocuklar Üzerindeki Etkileri.....	25
2. 1. 4. 3. Çocuk İşçilerin Eğitim Hakları	26
2. 1. 4. 3. 1. Mevsimlik İşçi Olarak Çalışan Çocukların Eğitim Sorunları	29
2. 1. 5. Uyum ve Davranış Bozuklukları.....	31
2. 1. 5. 1. Uyum ve Davranış Bozukluklarının Nedenleri.....	33
2. 1. 5. 2. Uyum ve Davranış Bozukluklarının Yaygınlığı	34
2. 1. 5. 3. Uyum ve Davranış Bozuklukları Tanı Ölçütleri.....	34
2. 1. 5. 4. Uyum ve Davranış Bozukluklarının Türleri	34

2. 2. Literatür Taramasının Sonucu.....	40
3. YÖNTEM.....	42
3. 1. Araştırma Modeli	42
3. 2. Araştırma Grubu	42
3. 3. Verilerin Toplanması	44
3. 3. 1. Veri Toplama Araçları	44
3. 3. 2. Veri Toplama Süreci	45
3. 4. Verilerin Analizi	46
4. BULGULAR.....	47
4. 1. Öğretmenlerin Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Davranış ve Uyum Sorunları Hakkındaki Görüşleri.....	47
4. 1. 1. Öğretmenlerin Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarına Verdikleri Eğitim Süreleri	47
4. 1. 2. Öğretmenlerin Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarında Karşılaştıkları Davranış ve Uyum Sorunları.....	48
4. 2. Öğretmenlerin Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarında Karşılaştıkları Davranış ve Uyum Sorunlarına Yönelik Çözüm Stratejileri.....	53
4. 3. Öğretmenlerin, Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Davranış ve Uyum Sorunları ile Baş Etme Konusundaki Yeterlilikleri ve Bu Konuda Aldıkları Destekler ve İhtiyaç Duydukları Destek Alanları	57
4. 3. 1. Öğretmenlerin, Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Davranış ve Uyum Sorunları ile Baş Etme Konusundaki Yeterlilikleri Hakkındaki Düşünceleri	57
4. 3. 2. Öğretmenlerin, Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Davranış ve Uyum Sorunları ile Baş Etme Konusunda Aldıkları Destekler	60
4. 3. 3. Öğretmenlerin, Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Davranış ve Uyum Sorunları ile Baş Etme Konusunda İhtiyaç Duydukları Destekler	63
4. 4. Öğretmenlerin Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Davranış ve Uyum Sorunlarına Yönelik Çözüm Önerileri	65
5. TARTIŞMA	70
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	74
6. 1. Sonuçlar	74
6. 2. Öneriler	78
6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler.....	78
6. 2. 2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler	78
7. KAYNAKLAR.....	80
8. EKLER.....	89

9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ	92
---	-----------

ÖZET

Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Uyum ve Davranış Sorunlarına Yönelik Öğretmen Görüşleri

Her yıl ülkemizde tarımsal üretimde çalışmak üzere aileleriyle birlikte mevsimlik göç eden işçiler, çocuklarının eğitim süreçlerinde önemli aksaklıklara neden olmaktadır. Göç eden ailelerin okul çağındaki çocukları, eğitim-öğretim yılına geç başlamanın yanı sıra erken ayrılmak zorunda kalmakta ve bu durum akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle mevsimlik tarım işçiliğiyle uğraşan ailelerin çocukları, eğitim sistemine tam olarak entegre olamamakta ve bu nedenle eğitimde fırsat eşitliğinden yeterince yararlanamamaktadır. Bununla birlikte, ailelerin eğitime verdiği önem, çocuklarının akademik gelişimi üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

Bu çalışmada, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının okula uyum ve davranış sorunları öğretmenlerin görüşleri çerçevesinde incelenmiştir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Veri toplama sürecinde, alan uzmanlarının değerlendirmesi sonucu oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Araştırmaya, mevsimlik göçün yoğun olduğu Ordu ili Ünye ilçesindeki devlet okullarında görev yapan ve mevsimlik tarım işçisi çocuklarla çalışmış ya da çalışmaya devam eden 12 öğretmen katılmıştır.

Araştırma bulguları, öğretmenlerin mevsimlik tarım işçisi ailelerden gelen öğrencilerde akran zorbalığı, argo ve küfür konuşma; kurallara uymama, şiddet ve agresif davranışlar; hijyen sorunları, sosyal uyum sorunları; zarar verme (okul binası, sınıf malzemeleri, vb.); beslenme sorunları ve yalan söyleme temalarında sınıflandırılan çok çeşitli uyum ve davranış problemlerini vurguladıklarını göstermektedir. Çalışmanın bulguları aynı zamanda; öğretmenlerin bu sorunlarla başa çıkmak için kullandıkları yöntemler arasında; olumlu davranış kazandırma, sorumluluk kazandırma; hijyen eğitimi, uyumu artırma; aile katılımını sağlama ve düzenli davranış geliştirme kategorilerinde yer alan toplam 13 farklı çözüm yöntemini kullandıklarını da ortaya koymaktadır.

Öğretmenlerin mevsimlik tarım işçisi ailelerinin çocuklarının davranış ve uyum problemleriyle baş etme konusundaki öz yeterliliklerine dair görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin büyük çoğunluğunun kendilerini bu konuda yeterli görmedikleri ve sorunlarla baş etme konusunda rehber öğretmen ve aile desteği ile diğer kamu kurum ve kuruluşlardan (Halk Eğitim Merkezi, İlçe Sağlık Müdürlüğü, Belediye) çeşitli nitelikte destekler (sağlık taraması, hijyen eğitimi, vb.) aldıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların söz konusu sorunlarla baş edebilmek amacıyla mesleki gelişim programlarına, davranış yönetimi ve kriz müdahale eğitimlerine ihtiyaç duydukları belirlenmiştir. Özellikle akran zorbalığına müdahale, olumlu davranış geliştirme, değerler eğitimi, problemler

davranışları önleme, etkili iletişim teknikleri ve aile ile iş birliği gibi konularda ek eğitimlere ihtiyaç duyulduğu da görülmüştür.

Araştırmanın sonuçları, mevsimlik göçer ve yarı göçer ailelerin çocuklarının çok çeşitli bireysel ve sosyal sorunlarla birlikte, olumsuz davranış biçimlerine sahip olduklarını göstermektedir. Katılımcı öğretmenlerin bu sorunlarla baş etmek amacıyla bir takım çözüm stratejilerini kullandıkları ancak genel olarak bu konuda kendilerini yetersiz buldukları ve bireysel/ kurumsal destek alma eğiliminde oldukları ortaya çıkmıştır. Diğer yandan araştırma sonucunda, öğretmenlerin mevsimlik göçer ve yarı göçer ailelerin çocuklarında ortaya çıkan spesifik problemlerin doğasına uygun profesyonel destek ihtiyacının devam ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın ortaya çıkardığı sonuçlar dikkate alınarak öğretmenlere söz konusu gruptaki çocukların eğitimini sürdürebilmeleri amacıyla psikososyal destek hizmetlerinin artırılarak; çocuk psikolojisi, empati ve etkili iletişim becerileri, davranış yönetimi ve krize müdahale gibi konularda profesyonel destek hizmetlerinin planlanarak sunulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, mevsimlik tarım işçiliğiyle ilgili daha kapsamlı yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesi de önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi, Eğitim, Uyum ve Davranış Sorunları

ABSTRACT

Teachers' Views On Adjustment And Behavioral Problems of Children of Seasonal Migrant And Semi-Migrant Agricultural Worker Families

In our nation, seasonal migration of workers and their families to work in agriculture causes major interruptions to the educational journeys of their children each year. The academic achievement of children from migrant households suffers since they must leave school early and begin the school year later than their peers. Children from households with seasonal agricultural workers in particular find it difficult to completely integrate into the school system, which keeps them from taking advantage of equal educational possibilities. Furthermore, a child's academic progress is greatly influenced by the value that families place on education.

Teachers' perceptions of the behavioral problems and school adaption processes of children from households with seasonal agricultural workers are investigated in this study. One of the qualitative research techniques used in the study was the case study method. Data was gathered using semi-structured interview forms that were created based on expert assessments. Twelve educators who have worked with or are currently working with children from families of seasonal agricultural workers in public schools in Ünye, Ordu, a location with a high concentration of seasonal migration, were included in the study.

Teachers can address these issues by meeting one-on-one with parents and students, setting a good example, planning social gatherings, getting help from guidance counselors, assigning responsibilities to students, using verbal warning systems, reward-punishment techniques, using digital education resources, and teaching alternative behaviors. They have created a number of tactics, such as attending to students' emotional needs. Guidance counselors, the Directorate of National Education, the District Health Directorate, the International Labor Organization (ILO), the District Governorate, and the Municipality all provided assistance to instructors during this process.

Examining teachers' perceptions of their own competency reveals that most of them do not believe they are capable in dealing with behavioral issues. Some of them felt half sufficient, it turned out. The majority of educators said that in order to deal with these issues, they required training in crisis intervention, behavior management, and professional development programs. They underlined the need for more training, particularly in areas like preventing problematic conduct, fostering positive behavior, preventing peer bullying, effective communication strategies, and family cooperation.

Therefore, increasing awareness of families, taking steps to prevent school absences, ensuring children's access to education, improving housing conditions, giving them access to social and cultural activities, expanding psychosocial support services, and training teachers in behavior

management are all necessary to eliminate the disruptions in the educational process that children of seasonal agricultural worker families experience. It is advised that it be raised. The implementation of more thorough legal controls pertaining to seasonal agricultural labor is also underlined.

Keywords: Seasonal Migrant and Semi-Migrant Agricultural Workers, Education, Adaptation and Behavior Problem

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler	43
2.	Öğretmenlerin Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarına Verdikleri Eğitim Süreleri.....	47
3.	Öğretmenlerin Karşılaştıkları Davranış ve Uyum Sorunları	49
4.	Öğretmenlerin Uyum ve Davranış Sorunlarına Yönelik Kullandıkları Çözüm Stratejileri	53
5.	Öğretmenlerin uyum ve davranış sorunları ile baş etmek konusundaki Yeterliliklerine İlişkin Görüşleri	57
6.	Baş Çıkma Yöntemlerinde Destek Alımına İlişkin Görüşler	61
7.	Öğretmenlerin Davranış ve Uyum Sorunları ile Baş etmede İhtiyaç Duydukları Destekler.....	63
8.	Öğretmenlerin Sorunların Çözümüne Yönelik Önerileri	65

KISALTMALAR LİSTESİ

AÇSHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ÇSGB	: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
IASFM	: Uluslararası Zorunlu Göç Araştırmaları Derneği
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KA	: Kalkınma Ajansı
KEİG	: Kadın Emegi ve İstihdamı Girişimi
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
METİP	: Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin İş ve Sosyal Yaşamlarının İyileştirilmesi Projesi
MIGA	: Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı
SAWP	: Mevsimlik Tarım İşçisi Programı
SAWS	: Mevsimlik tarımsal Çalışma Planı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TFWP	: Geçici Yabancı Tarım İşçisi Programı

1. GİRİŞ

Türkiye’de 1950’li yıllarda tarım sektörünün makineleşmesiyle birlikte, mevsimlik istihdam önemli bir iş stratejisi haline gelmiştir. Bu dönemde, özellikle Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu bölgelerinde yaşayan bireyler, pamuk, fındık, çay, kayısı gibi tarım ürünlerinin yetiştirilmesi ve hasadı için her yıl yaklaşık 3-4 ay süreyle göç etmektedir. Bu ürünler, genellikle Antalya, Malatya, Erzincan, Ordu, Amasya ve Kayseri gibi nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu bölgelerde yetiştirilmektedir (Afşar & Işık, 2018; Selek Öz & Bulut, 2013). Mevsimlik işçiler, bu bölgelere çoğunlukla çapalama veya hasat dönemlerinde göç etmekte ve aileleriyle birlikte belirli bir süre bu alanlarda ikamet etmektedir.

Mevsimlik tarım istihdamı, geçici ve gezici olmak üzere iki ana kategoride incelenmektedir (Friedrich Ebert Stiftung Derneği, 2012). Bu çalışmanın odak noktasını oluşturan çiftçiler, gezici mevsimlik tarım işçisi sınıflamasına dahil edilmektedir. Tarım işçilerinin bir kısmı yılın yalnızca birkaç ayını mevsimlik tarım işçisi olarak geçirdiği için “yarı göçer” olarak tanımlanırken, diğer bir kısmı ise yılın neredeyse tamamını göçer halde geçirdiğinden “tam göçer” mevsimlik tarım işçisi olarak sınıflandırılmaktadır (Tiritioğlu-Ersoy, 2024). Bu sınıflandırma, işçilerin göç hareketliliğinin süresi ve yoğunluğu temel alınarak yapılmaktadır.

Mevsimlik tarım işçiliği, özellikle kırsal kesimde yaşayan ve geçimlerini tarımsal faaliyetlerle sağlayan aileler için önemli bir geçim kaynağı olmuştur. Ancak bu durum, işçilerin ve ailelerinin yaşam koşullarını derinden etkilemekte, sosyal ve ekonomik açıdan çeşitli zorlukları beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, mevsimlik tarım işçiliği olgusu, yalnızca ekonomik bir faaliyet olmanın ötesinde, toplumsal yapı ve bireylerin yaşam dinamikleri üzerinde önemli etkiler yaratan karmaşık bir süreç olarak değerlendirilmelidir.

Mevsimlik tarım işçilerinin istihdam koşulları ve temel ihtiyaçları, Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) “insana yakışır iş” tanımına uymamaktadır. İnsana yakışır iş, temel haklardan yararlanma, istihdam güvencesi, sosyal diyalog ve sosyal koruma gibi unsurları içermektedir (Uluslararası Çalışma Örgütü, 1999). Ancak mevsimlik tarım işçileri, genellikle geçici barınaklarda yaşamakta, sağlıklı beslenme ve hijyenik yaşam koşullarından yoksun kalmakta ve sıklıkla tarlaların yakınına yerleştirilmektedir (Özbekmezci & Sahil, 2004). Yapılan araştırmalar, bu işçiler ve ailelerinin sağlık, eğitim, giyim ve beslenme gibi temel ihtiyaçlarında ciddi eksiklikler yaşadıklarını ve sosyal izolasyon içinde yaşamaya devam ettiklerini ortaya koymuştur (Akbiyık, 2011; Altınpınar & Gülçubuk, 2004; Arslan, 2016; Benek & Ökten, 2011; Orhan & Akpınar, 2017). Ağır çalışma koşulları nedeniyle iş kazaları ve meslek hastalıklarına maruz kalma oranları da oldukça yüksektir (Gönültaş, Aytaç, & Akbaba, 2018). Kayıt dışı çalıştırılmaları nedeniyle bu işçiler, iş güvencesi ve sağlık sigortası gibi yasal haklardan yararlanamamaktadır. Mevcut yasalar, mevsimlik tarım

işçilerinin çalışma koşullarını yeterince düzenleyememekte; ancak genelgeler, yönetmelikler ve sivil toplum kuruluşlarının (STK) çabalarıyla bu koşulların iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülmektedir (Yiğit, Çiçek, & Öztürk, 2017). Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 2010 yılında yayımladığı Strateji ve Eylem Planı ile Başbakanlık Mevsimlik Tarım İşçileri Genelgesi'nde önerilen tedbirlerin, mevsimlik tarım işçilerinin yaşam ve çalışma koşullarını iyileştirmede yetersiz kaldığı Akalın (2017) tarafından belirtilmiştir.

Mevsimlik tarım işçiliğinin en önemli olumsuz etkilerinden biri, çocukların eğitim ve gelişim süreçlerinde yaşanan aksamalardır. Selek Öz ve Bulut (2013), yaptıkları çalışmada, tarımda çalışan çocukların oranının yüksek olduğunu ve bu çocukların %27,8'inin 9-14 yaş aralığında bulunduğunu tespit etmiştir. Eğitim-Sen (2007) tarafından gerçekleştirilen bir araştırma, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının yılda ortalama 70 gün eğitimlerine devam edemediklerini, akademik performanslarının olumsuz etkilendiğini ve okul terk oranlarının arttığını ortaya koymuştur. Çocuklar, ağır çalışma koşulları nedeniyle yorgun düşmekte ve eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamamaktadır (Benek & Ökten, 2011; Koruk & Şimşek, 2010). Ayrıca, bu çocuklar sağlıklı beslenme, temel sağlık hizmetleri, yeterli eğitim imkanları ve oyun alanları gibi temel ihtiyaçlardan mahrum kalmaktadır (Uysal vd., 2016). Mart-kasım ayları arasında okula gidemeyen bu çocuklar, ilkokula geç başlamakta ve eğitim hayatlarında sürekli kesintiler yaşamaktadır (Güneş, 2017; Kaya & Özgülnar, 2015). Demirli Yıldız (2016), mevsimlik tarım işçisi çocuklarının ana dilleri ile okullaşma arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmasında, dil farklılıklarının çocukların eğitim performansını olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Bu çocuklar, dezavantajlı gruplar arasında yer aldıkları için "özel gereksinimli öğrenci" muamelesi görmekte, eğitimleri ihmal edilmekte ve okul yönetimleri tarafından yeterince desteklenmemektedir (Dural, 2017).

Tarımda çalıştırılmaları, çocukların psikososyal ve bilişsel gelişimlerini destekleyen okul ortamından uzak kalmalarına ve insana yakışır yaşam koşullarına sahip olamamalarına neden olmaktadır. Bu durum, çocuklarda davranışsal ve uyum sorunlarının ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Çalışma Bakanlığı ve ILO'nun iş birliğiyle yürütülen "Mevsimlik Tarımda Fındık Hasadında Çocuk İşçiliğinin En Kötü Biçimlerinin Sona Erdirilmesi" gibi projeler kapsamında, kısa süreli eğitim merkezleri açılarak bu çocukların eğitim ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada, yarı ve tam göçer mevsimlik tarım işçisi çocuklarının davranış ve uyum sorunları, öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenecektir.

1. 1. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, Öğretmenlerin mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerinin çocuklarının yaşadığı uyum ve davranış sorunlarını, bu sorunlara yönelik öğretmenlerin kullandığı çözüm stratejilerini ve önerilerini ortaya koymaktır. Bu amaçla ilişkili olarak aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranacaktır:

- a. Öğretmenlerin mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunları hakkındaki görüşleri nelerdir?
- b. Öğretmenlerin mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunlarına yönelik çözüm stratejileri nelerdir?
- c. Öğretmelerin, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunları ile baş etme konusundaki yeterlilik algıları nedir?
- d. Öğretmelerin, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunları konusunda aldıkları destekler ve ihtiyaç duydukları destek alanları nelerdir?
- e. Öğretmelerin, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunlarına yönelik çözüm önerileri nelerdir?

1. 2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocukları, örgün eğitim ve öğretim ortamlarına erişimde ciddi sınırlılıklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, çocukların eğitim kurumlarının sağladığı psiko-sosyal ve ruhsal gelişim süreçlerinden mahrum kalmalarına neden olabilmektedir. Eğitim ortamlarından uzak kalma, bu çocukların bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimlerini olumsuz yönde etkilemekte ve akranlarına kıyasla daha fazla uyum ve davranış problemleri sergilemelerine yol açabilmektedir. Bu problemler, çocukların gelecekteki kişilik gelişimleri, yaşam kaliteleri ve mutluluk düzeyleri üzerinde kalıcı etkiler bırakabilmektedir.

Mevcut durumda, MEB tarafından bu çocuklara kısa süreli yaygın eğitim olanakları sunulmakta ancak, bu hizmetler çocukların ihtiyaçlarını tam olarak karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Bu durum eğitim sistemi içerisinde yer alan diğer paydaşları da (öğretmen, okul idaresi, diğer öğrenciler, vb.) olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Özellikle öğretmenler, bu süreçte karşılaştıkları davranış ve uyum problemlerine etkin bir şekilde müdahale etme konusunda zorlanmaktadır. Bu nedenle, yaygın eğitim süreçlerinde öğretmenlerin disiplin sağlama, davranış kazandırma ve çocukların psiko-sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşılama becerilerinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle örgün eğitimden uzak, düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip dezavantajlı gruplar arasında yer alan bu çocukların davranış ve uyum problemlerine erken dönemde müdahale edilmesi, ilerleyen yaşlarda kişilik uyumları, yaşam kaliteleri ve mutluluk düzeyleri üzerinde olumlu etkiler yaratabilir. Ayrıca, bu tür müdahaleler, çocukların suça karışma veya davranış bozuklukları sergileme riskini azaltabilir. Bu durum, öncelikle söz konusu problemlerin nitelikli bir şekilde tespit edilerek tanımlanmasını gerektirdiğinden, bu çalışma öğretmenlerin mevsimlik tarım işçisi çocuklarıyla yaşadığı sorunların belirlenmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, mevsimlik tarım işçisi çocukların yaşadığı uyum ve davranış problemlerinin tespiti ve öğretmenlerin bu problemlerle başa çıkma yöntemlerinin

incelenmesi, alan yazınına önemli bir katkı sağlayacaktır. Mevcut literatürde, mevsimlik tarım işçisi ailelerin ve çocukların yaşadığı sorunlara ilişkin çalışmalar bulunmakla birlikte öğretmenlerin bu çocukların uyum ve davranış problemlerine yönelik müdahale ve başa çıkma stratejilerini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu eksiklik, bu çalışmanın önemini daha da artırmaktadır.

Ayrıca bu alanda yapılan diğer çalışmalardan farklı olarak bu çalışma kapsamında, mevsimlik tarım işçisi çocuklarının uyum ve davranış problemlerinin öğretmen bakış açısı ile derinlemesine incelenmesi çalışmanın özgün değerini ortaya koymaktadır. Diğer yandan, araştırma, öğretmenlerin karşılaştıkları problemlerle başa çıkma yöntemlerini ve bu süreçte yürüttükleri faaliyetleri ortaya koyarak, alan yazınına katkı sunmayı da hedeflemektedir. Ayrıca, çalışmanın olası sonuçları, mevsimlik tarım işçisi çocuklarının yaşam kalitelerini ve iyi oluşlarını artırmaya yönelik yerel ve ulusal düzeyde geliştirilebilecek projelere ışık tutabilir.

Sonuç olarak, bu araştırma, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi çocuklarının eğitim ve yaşam koşullarına ilişkin farkındalığı artırmayı, öğretmenlerin bu çocukların davranış sorunları ile başa çıkmak için uyguladıkları yöntemleri incelemeyi ve çözüm odaklı öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, çalışma hem literatür hem de uygulayıcılar için rehber niteliğinde bir kaynak oluşturma potansiyeli taşımaktadır.

1. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma verileri mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi göçünün yoğun olduğu Ordu ili Ünye İlçesinde yaygın eğitim kapsamında eğitim yapılan okullarda 2022 ile 2023 eğitim ve öğretim yılı içinde çalışmış veya çalışmakta olan 12 öğretmen ile sınırlıdır.

1. 4. Araştırmanın Varsayımları

Çalışmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme sorularına çalışmaya konu olan öğretmenlerin samimi ve doğru cevaplandıkları varsayılmaktadır.

1. 5. Tanımlar

Göç: “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2023).

Mevsimlik Tarım işçiliği: Belirli aylarda tarla veya bahçelerde tam veya yarı zamanlı olarak çalışan insan gruplarına mevsimlik tarım işçisi denilmektedir. Bu işçiler genellikle aileleri ve çocuklarıyla birlikte göç ediyor ve sezon sonunda evlerine dönüyorlar. Mevsimlik tarım işçilerinin tanımları farklılık gösterse de aslında anlam aynıdır (Görücü & Akbıyık, 2010).

Çocuk İşçiliği: Çocuk işçiliği genel olarak çocukların çocukluklarını yaşamalarını engelleyen, potansiyellerini ve saygınlıklarını azaltan, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine zarar veren işler olarak tanımlanmaktadır (ILO, 2023).

Uyum ve davranış bozuklukları: Çocuğun çeşitli zihinsel ve fiziksel nedenlerden dolayı iç çatışmalarını davranışlarına aktarması sonucunda uyum ve davranış bozuklukları ortaya çıkmaktadır (Yörükoğlu, 2002).

2. LİTERATÜR TARAMASI

Bu bölümde, araştırma problemini oluşturan unsurlar, araştırmanın kuramsal çerçevesi kapsamında incelenmiş; bu unsurlara yönelik yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular ise literatür taramasının sonuçları başlığı altında paylaşılmıştır.

2. 1. Araştırmanın Kavramsal Çerçevesi

Bu başlık altında çalışmanın dayandığı temel kavramlar, bu kavramlar arasındaki ilişkiler literatürde var olan araştırmalardan yararlanılarak yapılandırılmıştır. Bu bağlamda göç konusu, göç nedenleri ve göç çeşitleri, tarım işçiliği ve çeşitleri, tarımda mevsimlik göç kavramı, tarımda mevsimlik göçün temel sorunları ve mevsimlik göçe ilişkin literatür ve mevzuat sistematik bir şekilde sunulmuştur.

2. 1. 1. Göç Kavramı

Tarih boyunca insanlar, çeşitli sebeplerle yaşadıkları bölgelerden uzaklaşmak zorunda kalmışlardır. Bu durum, göç kavramının ortaya çıkmasına ve insan toplumları üzerinde karmaşık etkiler yaratmasına neden olmuştur. Göç, bireylerin ve toplumların düşünce yapılarında, davranışlarında ve uyum süreçlerinde önemli değişikliklere ve dönüşümlere yol açmıştır (Ekici & Tuncel, 2015). Bu süreç, yalnızca fiziksel bir hareketlilik olmanın ötesinde, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarıyla insan hayatını derinden etkileyen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Göç kavramı, farklı disiplinler tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Bader (2005), göçü, insanların daha uzun süreli ikamet ettikleri yerlerden başka yerlere doğru gerçekleştirdikleri hareket olarak tanımlamıştır. Ancak göçün bu tanımla sınırlandırılmayacak kadar kapsamlı ve derin bir nitelik taşıdığı düşünülmektedir. Göçün tam anlamıyla anlaşılabilmesi için, yalnızca fiziksel bir hareket olarak değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla da ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, göçün tanımı, göçmenlerin yaşadıkları değişim ve dönüşüm süreçlerini de içerecek şekilde genişletilmelidir.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM, 2019), göç kavramını, bireylerin veya grupların vatandaşı oldukları ya da olağan ikamet ettikleri ülkeden başka bir ülkeye taşınması ve varış ülkesinin yeni ikamet yeri haline gelmesi süreci olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, göçü uluslararası bir prosedür olarak ele almakta ve ülkeler arasındaki hareketliliği vurgulamaktadır. Ancak göç, yalnızca ülkeler arasında gerçekleşen bir eylem değildir; aynı zamanda yerel düzeyde de gerçekleşebilen ve farklı etkileri olan karmaşık bir olgudur. Göçün bu çok boyutlu yapısı, onun yalnızca coğrafi bir hareket

olarak değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel bir süreç olarak da ele alınmasını gerektirmektedir.

Göçün nedenleri incelendiğinde, ekonomik faktörlerin ön planda olduğu görülmektedir. Carl (2009), göçü vasıflı ve vasıfsız işçiler arasındaki artan uçurumun bir sonucu olarak tanımlamaktadır. Ancak göç, yalnızca ekonomik nedenlerle açıklanamayacak kadar karmaşık bir olgudur. Card'ın da belirttiği gibi, göç sürecinde kültürel, dilsel, siyasi ve sosyal faktörler de önemli bir rol oynamaktadır. Bu faktörler, tek başına göçe neden olmak için yeterli olmasa da, göçün tam anlamıyla anlaşılabilmesi için bu faktörlerin bütüncül bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Türk Dil Kurumu (TDK) ise göçü, ekonomik, toplumsal ve siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, göçün çok boyutlu yapısını vurgulaması açısından önemlidir.

Göçün bireyler ve toplumlar üzerindeki etkileri incelendiğinde, bu sürecin yaygın ve uzun süreli sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Ho ve Cheung (2016), göçü, göçmenlerin dil yetersizliği, sosyal ağların daralması, eğitim ve iş becerilerinin değer kaybetmesi gibi çok yönlü dezavantajlara maruz kalmasına neden olan stresli bir yaşam olayı olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, göçün yalnızca fiziksel bir hareket olmadığını, aynı zamanda bireylerin sosyal ve ekonomik hayatlarında derin izler bıraktığını ortaya koymaktadır. Göç eden bireyler, yeni bir çevreye uyum sağlama sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaşmakta ve bu durum, onların yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Sonuç olarak, göç kavramı, nedenleri ve sonuçlarıyla birlikte ele alınması gereken karmaşık bir olgudur. Göçün tam anlamıyla anlaşılabilmesi için, bu sürecin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi boyutlarının bütüncül bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca, göçün bireyler ve toplumlar üzerindeki etkilerinin derinlemesine araştırılması, bu sürecin yönetilmesine ve göçmenlerin yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik politikaların geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, göç olgusunun nedenlerinin ve sonuçlarının ayrıntılı olarak incelenmesi hem akademik çalışmalar hem de uygulamaya yönelik politikalar açısından büyük önem taşımaktadır.

2. 1. 2. Göçün Nedenleri

Lee (1966), göçü uzun veya kısa vadeli bir ikamet değişikliği olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, kat edilen mesafe veya göçün gönüllü ya da istemsiz niteliği gibi unsurlara herhangi bir sınırlama getirmemekte ve iç göç ile dış göç arasında bir ayrım yapmamaktadır. Lee'ye göre, bir apartman dairesinden diğerine taşınmak da bir ülkeden başka bir ülkeye göç etmek de birer göç türü olarak kabul edilir. Ancak bu hareketlerin başlangıç noktaları ve sonuçları birbirinden oldukça farklıdır. Lee'nin göçle ilgili düşünceleri, özellikle göç eyleminin nedenlerine odaklanmaktadır. Bu

nedenler, bireylerin veya grupların yaşadıkları yerleri terk etmelerine yol açan itici ve çekici faktörler olarak iki temel kategoride ele alınabilir.

Göç olgusunun nedenleri, genel olarak iki ana başlık altında incelenebilir: bireyleri veya grupları göçe zorlayan itici nedenler ve onları yeni bir yere çeken çekici nedenler. İtici nedenler, genellikle olumsuz koşullarla ilişkilendirilirken, çekici nedenler daha olumlu ve cazip unsurları içerir. Bazı durumlarda, bu iki faktör birbirinden bağımsız olarak göç sürecini tetiklerken, bazı durumlarda ise birbirleriyle etkileşime girerek göç kararını şekillendirebilmektedir. Göç süreci, karmaşık bir yapıya sahip olduğundan (Seglow, 2005), bu davranışın nedenlerini anlamak her zaman kolay değildir. Ancak, göçe yol açan başlıca nedenler arasında doğal sebepler, ekonomik faktörler, siyasi ve sosyal koşullar gibi unsurlar öne çıkmaktadır.

Doğal sebepler, göçün en önemli itici nedenlerinden biridir. IOM (2019), doğal sebepleri, çevrede meydana gelen ani veya ilerleyici değişikliklerin bireylerin veya grupların yaşadıkları yerleri geçici veya kalıcı olarak terk etmelerine neden olan faktörler olarak tanımlamaktadır. Deprem, sel, kuraklık, çölleşme, toprak kayması ve volkanik aktivite gibi doğal afetler, insanların yaşadıkları bölgeleri terk etmelerine ve başka yerlere göç etmelerine yol açabilmektedir. Örneğin, 1999 yılında meydana gelen Marmara Depremi, bölge sakinlerinin başka bölgelere taşınmak zorunda kalmasına neden olmuştur. Doğal afetler, özellikle uzun mesafeli göç hareketlerini tetikleyen önemli bir itici faktördür.

Ekonomik faktörler ise göçün bir diğer temel nedenidir. IOM (2019), ekonomik nedenleri, bireylerin veya grupların ekonomik çıkarlar veya sorunlar nedeniyle uluslararası sınırların ötesine veya ülke içinde başka bölgelere göç etmesine yol açan faktörler olarak tanımlamaktadır. Bu faktörler, insanların tarım alanları, doğal kaynaklar ve istihdam olanakları gibi ekonomik koşulların yetersiz olduğu bölgelerden, daha avantajlı koşullara sahip bölgelere göç etmesine neden olabilmektedir. Örneğin, 1960'lı yıllarda Türkiye'de kırsal kesimde yaşayan insanlar, doğal kaynakların ve istihdam olanaklarının yetersizliği gibi nedenlerle kentlere göç etmek zorunda kalmıştır. Benzer şekilde, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da ortaya çıkan iş imkanları, başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesine göçü teşvik etmiştir.

Siyasi faktörler; geçmişte ve günümüzde savaş, nüfus değişiklikleri, yeni sınırlar gibi olaylar karşısında insanları ve toplulukları hareket etmek zorunda bırakan bir katalizör olarak değerlendirilmektedir. Göç nedenleri arasında yer alan siyasi faktörler olumsuz koşullar olarak kendini göstermektedir. Örneğin Arap Baharı olarak bilinen dönemin Suriye topraklarında, çeşitli ülkelerin ayaklanmaları sırasında diğer ülkelere göre farklı bir gelişme yaşanmış, bu durum çok sayıda insanın Suriye'de ülkelerini terk etmek zorunda kalmasına neden olmuştur. Olumsuz koşulların ve siyasetten kaynaklanan siyasi göçlerin varlığı, önemli siyasi değişimlere, bilinçli ve doğrudan bir siyasallaşma anlayışına, toplumsal uyum konusunda dirençli bir bireysel psikolojiye ve etkili bir diasporanın oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Ekici & Tuncel, 2015).

Göç olgusu, bireylerin yaşamlarını köklü bir şekilde değiştiren ve hem göç eden hem de göç alan toplumlar üzerinde derin etkiler bırakan karmaşık bir süreçtir. Bu sürecin temelinde, bireyleri göçe yönelten çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler arasında siyasi, sosyal, ekonomik ve doğal nedenler öne çıkmaktadır. Özellikle sosyal nedenler, göç sürecinin başlangıcında önemli bir rol oynar. Göç edilen ülkede sunulan sağlık, eğitim ve hizmet sektörlerinin gelişmiş olması, bireylerin yaşam standartlarını ve sosyal işlevselliklerini iyileştirme umuduyla göç etmelerine neden olmaktadır. Bu durum, bireylerin yalnızca kendileri için değil, aynı zamanda yakınları ve bakmakla yükümlü oldukları kişiler için de daha iyi bir yaşam arayışı içinde olduklarını göstermektedir (Ekici & Tuncel, 2015).

Göç davranışını tetikleyen nedenler, içerikleri itibariyle birbirinden farklılık göstermekle birlikte, bazı durumlarda birbiriyle etkileşim halindedir. Örneğin, doğal afetler gibi doğal nedenler veya savaşlar, mübadeleler gibi siyasi nedenler, göç sürecini doğrudan etkileyebilmektedir. Ancak, bu nedenlerin tek başına bir göç olgusunu açıklamakta yetersiz kalabileceği durumlar da söz konusudur. Özellikle, birden fazla nedenin bir araya gelerek göç kararını şekillendirdiği durumlar, göç olgusunun karmaşıklığını ortaya koymaktadır. Örneğin, ifade özgürlüğü gibi siyasi nedenlerle başlayan bir sürecin, ekonomik yoksunluk ve sosyal sorunlarla birleşmesi, göç eylemini hem siyasi hem de ekonomik ve sosyal boyutlara taşıyabilmektedir. Bu tür örnekler, göç nedenlerinin tek bir kategoriye indirgenemeyeceğini ve çok boyutlu bir analiz gerektirdiğini göstermektedir (Seglow, 2005).

Göç olgusunun merkezinde insan yer almaktadır ve bu süreçten hem göç eden bireyler hem de göç alan ve göç veren toplumlar doğrudan etkilenmektedir (Şemşit, 2018). Göç kararı, genellikle bireysel bir tercih olarak algılsa da bu kararın arkasında yatan nedenleri tam olarak belirlemek oldukça zordur. Çünkü göç davranışı, çoğu zaman birden fazla faktörün bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır. İnsanların tutumlarını ve kararlarını genellemenin zorluğu, göç nedenlerinin tek bir açıklamayla sınırlandırılmayacağını göstermektedir (Çağlar, 2018). Bu nedenle, göç olgusunu anlamak için yalnızca nedenlerine odaklanmak yeterli değildir; aynı zamanda göçün farklı türlerini ve bu türlerin toplumsal etkilerini de dikkate almak gerekmektedir. Sonuç olarak, göç olgusunun çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınması, bu karmaşık sürecin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

2. 1. 3. Göç Türleri

Göç literatüründe, göç türlerinin sınıflandırılması ve tanımlanmasına yönelik çok sayıda yaklaşım bulunmaktadır. Bu çalışmada, kökenleri, içerikleri ve süreleri açısından birbirinden farklılaşan göç türleri, başlangıç ve sonuçlarına göre kategorize edilerek incelenmiştir. Göç olgusunu anlamak için bu tür sınıflandırmalar, göçün nedenlerini ve etkilerini analiz etmede önemli bir çerçeve sunmaktadır. Özellikle, göçün coğrafi kapsamına göre yapılan ayırım, iç ve dış göç olarak iki temel

kategoriyi öne çıkarmaktadır. Bu kategoriler, göç eden bireylerin hareketliliğini anlamak için temel bir başlangıç noktası oluşturmaktadır (Ottonelli & Torresi, 2013).

İç göç, bir ülke sınırları içinde gerçekleşen ve bireylerin veya grupların geçici veya kalıcı olarak yeni bir yerleşim yeri kurma amacıyla yer değiştirmesini ifade etmektedir. Bu tür göç, kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru gerçekleşen hareketlilik gibi geleneksel örneklerin yanı sıra, bireylerin alışlagelmiş ikamet yerlerinden farklı bir yere taşınma isteğini de kapsamaktadır. İç göç, yalnızca vatandaşları değil, aynı zamanda normal ikamet yerlerinden ayrılan vatandaş olmayan kişileri de içermektedir (IOM, 2019). Bu bağlamda, iç göçün hem bireysel hem de toplumsal dinamikler açısından çok boyutlu bir olgu olduğu söylenebilir. Öte yandan, dış göç ise bireylerin, ailelerin veya toplulukların kendi ülkelerinden başka bir ülkeye geçici veya kalıcı olarak yerleşmesi olarak tanımlanmaktadır. Dış göç, genellikle daha karmaşık nedenler ve sonuçlar barındırmakta ve uluslararası ilişkiler, ekonomi ve sosyal yapılar üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır.

Göç olgusunu açıklamak için literatürde birçok teorik yaklaşım geliştirilmiştir. Bu teoriler, göçün nedenlerini ve dinamiklerini anlamak için farklı perspektifler sunmaktadır. Örneğin, “neoklasik ekonomi teorisi”, göçü ülkeler arasındaki ücret farklılıkları ve istihdam koşullarındaki eşitsizliklerle ilişkilendirerek, bireylerin gelirlerini maksimize etme amacıyla hareket ettiklerini öne sürmektedir. Bu teori, göçün bireysel bir karar olduğunu vurgulamaktadır. Buna karşılık, “yeni göç ekonomisi” teorisi, göçü yalnızca işgücü piyasalarıyla sınırlandırmayarak, ailelerin gelir risklerini azaltma veya sermaye sınırlamalarını aşma stratejisi olarak ele almaktadır. Bu yaklaşım, göçün aile birimi tarafından alınan kolektif bir karar olduğunu savunmaktadır (Hatch, 2007).

Diğer yandan, “ikili işgücü piyasası teorisi” ve “dünya sistemleri teorisi” gibi makro düzeydeki teoriler, göçü daha geniş ekonomik ve küresel dinamiklerle ilişkilendirmektedir. İkili işgücü piyasası teorisi, göçün modern endüstriyel ekonomilerin yapısal ihtiyaçlarından kaynaklandığını öne sürerken, dünya sistemleri teorisi ise göçü ekonomik küreselleşme ve pazar genişlemesinin doğal bir sonucu olarak değerlendirmektedir (Massey vd., 1993). Bu teoriler, göç olgusunu anlamak için mikro düzeydeki bireysel kararlardan ziyade, daha geniş ölçekli ekonomik ve politik güçlere odaklanmaktadır. Sonuç olarak, göç olgusunu tek bir teori veya perspektifle açıklamak mümkün değildir; bu nedenle, farklı teorilerin bir arada değerlendirilmesi, göçün karmaşık yapısını anlamak için daha kapsamlı bir analiz imkânı sunmaktadır.

Dış göç, genellikle ekonomik faktörlerin tetiklediği bir olgu olarak karşımıza çıkmakta ve çoğunlukla az gelişmiş ülkelere daha gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşmektedir. Ancak, ekonomik nedenler her zaman dış göçün tek sebebi değildir. Özellikle savaş, çatışma veya siyasi baskı gibi durumlar, bireylerin yaşadıkları ülkeyi terk etmelerine neden olabilmektedir. Bu bağlamda, dış göçün temelinde bireylerin veya grupların bu sürece katılma isteği önemli bir rol oynamaktadır. Göç eylemi, bireylerin, ailelerin veya toplulukların niyetlerine bağlı olarak gönüllü

veya zorunlu olarak sınıflandırılabilir. Bu ayrım, göç olgusunun nedenlerini ve sonuçlarını anlamak için kritik bir öneme sahiptir (IOM, 2019).

Gönüllü göç, bireylerin kendi özgür iradeleri ve rızalarıyla gerçekleştirdikleri bir eylem olarak tanımlanmaktadır. Bu tür göç, genellikle ekonomik fırsatlar, eğitim imkânları veya daha iyi yaşam koşulları arayışı gibi çeşitli nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Ottonelli ve Torresi (2013), gönüllü göç kavramını yeniden tanımlamanın ve bu kavramın göçmenlerin özerk kararlarındaki rolünü anlamının önemini vurgulamaktadır. Onlara göre, gönüllü göç, bireylerin kendi tercihleri doğrultusunda hareket etmelerini ifade eder ve bu süreçte bireysel özgürlükler ve karar alma mekanizmaları merkezi bir konumdadır. Bu nedenle, gönüllü göçün anlaşılması, göçmenlerin motivasyonlarını ve beklentilerini analiz etmek açısından büyük önem taşımaktadır.

Diğer yandan, zorunlu göç, bireylerin çatışmalar, doğal afetler, çevresel felaketler veya kalkınma projeleri gibi nedenlerle yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalmaları sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu tür göç, mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler gibi grupları kapsamakta ve gönüllü göçten farklı dinamiklere sahip olmaktadır. Ruiz ve Vargas-Silva (2013), zorunlu göçün gönüllü göçle ilişkili politika önerilerinden farklı bir yaklaşım gerektirdiğini belirtmektedir. Zorunlu göç, genellikle acil insani yardım ve koruma ihtiyacını beraberinde getirmekte ve bu durum, göç politikalarının bu tür göçmenlerin ihtiyaçlarına uygun şekilde tasarlanmasını zorunlu kılmaktadır. Aksi takdirde, yasa dışı göç hareketleri artabilir ve bu durum hem göçmenler hem de devletler açısından ciddi sorunlara yol açabilir.

Göç türlerini sınıflandırmanın bir diğer yolu da bireylerin yasal çerçeveye uygun hareket edip etmediklerine dayanmaktadır. Bu bağlamda, göçler yasal ve yasa dışı olarak ikiye ayrılabilir. Yasal göç, ülkelerin belirlediği göç kanunlarına ve prosedürlerine uygun şekilde gerçekleşirken, yasa dışı göç bu kuralların ihlal edilmesiyle ortaya çıkmaktadır (Çağlar, 2018). Yasa dışı göç, genellikle sınır güvenliği ve göçmen hakları arasında denge kurmayı gerektiren karmaşık bir sorun alanıdır. Andersson (2016), yasa dışı göçle ilgili temel soruların, ülkelerin sınır düzenlemelerini nasıl formüle ettiği ve göçmenlerin bu düzenlemelere nasıl tepki verdiği üzerine odaklandığını belirtmektedir. Bu nedenle, yasa dışı göçün önlenmesi ve yönetilmesi hem ulusal hem de uluslararası düzeyde etkili politikaların geliştirilmesini gerektirmektedir.

Sonuç olarak, göç olgusunu anlamak ve yönetmek için gönüllü ve zorunlu göç ayrımının yanı sıra yasal ve yasa dışı göç kategorilerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Bu tür sınıflandırmalar, göçün nedenlerini, dinamiklerini ve sonuçlarını daha kapsamlı bir şekilde analiz etme imkânı sunmaktadır. Ayrıca, göç politikalarının bu farklı göç türlerine uygun şekilde tasarlanması hem göçmenlerin haklarını korumak hem de devletlerin güvenlik ve düzen ihtiyaçlarını karşılamak açısından büyük önem taşımaktadır.

Yasal göç, bireylerin devletin yasal gerekliliklerine uygun şekilde, kendi ülkeleri dışında bir ülkeye geçiş yapması olarak tanımlanabilir. Bu tür göçlerde, bireylerin çıkış, giriş, dönüş ve varış

ülkelerindeki ikamet süreçleri, ilgili devletlerin mevzuatları çerçevesinde tanınmakta ve korunmaktadır. Aynı zamanda, devletlerin uluslararası hukuk kapsamındaki yükümlülükleri ve bireylerin göç hakkı, bu süreçte gözetilmekte ve güvence altına alınmaktadır. Bununla birlikte, göç olgusunun beraberinde getirdiği riskler ve zorluklar da kabul edilmektedir (IOM, 2019). Yasal göçün önemli bir örneği, farklı kaynaklarda zincirleme göç olarak da adlandırılan aile birleşimidir. Aile birleşimi, göç eden bireylerin, aile birliklerini korumak amacıyla, aile üyelerinin yasal olarak ikamet ettiği veya vatandaşı olduğu ülkeye girme ve orada yaşama hakkını ifade etmektedir (IOM, 2019). Ancak, bu hakkın kullanılması için gerekli koşullar, süreler ve prosedürler ülkeden ülkeye önemli farklılıklar gösterebilmektedir (Hatch, 2007).

Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile ulusal ekonomilerin küresel sistemle entegrasyonu, göç olgusunun yeni biçimlerinin ve yeni destinasyonların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu bağlamda, uluslararası göçün en yaygın türlerinden biri, yüksek vasıflı bireylerin az gelişmiş ülkelerden daha gelişmiş ülkelere göç etmesiyle karakterize edilen beyin göçüdür. Beyin göçü, yasal göç kapsamında değerlendirilen önemli bir örnek olarak kabul edilmektedir (Theodoropoulos vd., 2014). Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Silikon Vadisi, etnik çeşitliliği ile dikkat çeken bir bölgedir. Yabancı bilim insanları ve girişimcilerin bu bölgede artan varlığı, beyin göçünün somut bir örneğini oluşturmaktadır. Nitekim, Silikon Vadisi'ndeki yüksek vasıflı çalışanların dörtte birinden fazlasının göçmen olduğu bilinmektedir (Saxenian, 2002).

Göçün bir diğer türü ise, bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmek amacıyla gerçekleştirdikleri emek göçüdür. İşgücü göçü olarak da adlandırılan bu süreç, bireylerin istihdam amacıyla bir ülkeden diğerine geçiş yapmasını ifade etmektedir (IOM, 2019). İşgücü göçü, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren küresel çapta yaygınlaşan bir olgu haline gelmiştir. İşgücü kaynaklarının ithalatının, alıcı ülkelerin ekonomik kalkınması üzerinde olumlu etkiler yarattığı düşünülmektedir. Ancak, bu süreçte göçmen gönderen ülkelerin, alıcı ülkelere daha fazla fayda sağladığı varsayılmaktadır. Bununla birlikte, emek göçünün gönderen ve alan ülkelerin ekonomileri üzerinde eşit olmayan etkiler yarattığı da gözlemlenmektedir (Olimova, 2003). Ayrıca, işgücü göçünün, alıcı ülkelerin istihdam ihtiyaçlarına yanıt verme süreçlerinde önemli bir rol oynadığı da unutulmamalıdır. Bu nedenle, göç politikalarının hem göçmenlerin haklarını koruyacak hem de ekonomik dengeleri gözetecek şekilde düzenlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Göç türleri, bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların seyahat ettikleri süreye bağlı olarak genellikle geçici ve kalıcı göç olarak sınıflandırılmaktadır. Geçici göç, belirli bir amaç doğrultusunda ve sınırlı bir süre için gerçekleştirilen, bu süre sonunda menşe ülkesine veya mutlak meskene geri dönme niyeti taşıyan göç hareketi olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2019). Bu tür göçlerde, bireylerin hareket planları ve motivasyonları, geri dönüş niyetine dayalıdır. Kalıcı göç ise, bireylerin yaşamlarını kalıcı olarak sürdürmek amacıyla ikamet ettikleri yerden farklı bir yere taşınması olarak kabul edilir. Bu süreç, bireylerin kendi iradeleriyle gönüllü olarak gerçekleştirebileceği gibi, zorunlu

koşullar nedeniyle de ortaya çıkabilmektedir. Geçici göçler, varış yerinde geçirilen sürenin sınırlı olması açısından kalıcı göçlerden ayrılmaktadır. Geçici göçmenler, genellikle iki kategoriye ayrılır: bir işten diğerine hareket eden ve yeni yerde sınırlı bir ikamet süresi bulunan bireyler. Kalıcı göçlerde ise, orijinal yere dönme niyeti bulunmamakta ve varış yerinde geçirilen süre genellikle uzun olmaktadır (Koçak & Terzi, 2012).

Geçici göçün önemli bir örneği, mevsimsel koşullara bağlı olarak gerçekleşen mevsimlik göçtür. Uluslararası Göç Örgütü (IOM), mevsimlik göçü, doğası gereği mevsimsel koşullarla bağlantılı olan ve yalnızca yılın belirli bir döneminde gerçekleşen istihdam amaçlı göç olarak tanımlamaktadır. Ancak, mevsimlik göç kavramı yalnızca istihdam amacıyla sınırlı değildir; bu kapsamda değerlendirilebilecek birden fazla faaliyet bulunmaktadır. Modern dünyada, mevsimlik göç kararları da diğer birçok karar gibi maddi kazançlarla yakından ilişkilidir. Örneğin, hayvancılıkla uğraşan bireyler, yılın sıcak aylarında hayvanlarını otlatmak için dağlara çıkmakta ve bu süre boyunca farklı bir yerde yaşamaktadır. Benzer şekilde, tarım sektöründe çalışan bireyler de genellikle iş imkânları nedeniyle mevsimlik göçe katılmaktadır. Bu bağlamda, tarım sektörüne gönüllü olarak katılan ancak maddi imkânsızlıklar nedeniyle bu duruma mecbur kalan mevsimlik işçiler, mevsimlik göçün tipik örneklerini oluşturmaktadır (IOM, 2019).

Mevsimlik göç, özellikle tarım ve hayvancılık gibi sektörlerde yoğun olarak görülmekte ve bu durum hem göçmenlerin hem de göç alan bölgelerin sosyo-ekonomik yapısını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu tür göç hareketleri, bireylerin geçici olarak yaşam ve çalışma koşullarını değiştirmesine neden olurken, aynı zamanda göç alan bölgelerdeki işgücü piyasasını da şekillendirmektedir. Dolayısıyla, mevsimlik göç olgusu hem göçmenlerin hem de göç alan toplulukların yaşam dinamikleri üzerinde derin etkiler yaratmaktadır.

2. 1. 4. Tarım İşçiliği ve Çeşitleri

Mevsimlik gezici tarım işçileri konusunu bütüncül bir şekilde ele almak için, öncelikle tarım işçiliği olgusunun ve tarım işçiliği türlerine ilişkin genel bilgilerin açıklanması gerekmektedir. Tarımsal emek kavramı, tarımsal üretim sürecinde ürünlerin ekimi, yetiştirilmesi ve hasadı gibi faaliyetlerde aktif rol oynayan çalışma grubunu ifade etmektedir. Dünya genelinde, zorlu iklim koşullarına rağmen tarımsal üretim yapmayan ülke bulmak neredeyse imkânsızdır. Tarımsal üretim, gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş tüm ülkelerin ekonomileri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Afşar & Işık, 2018). Bu üretim yönteminin doğası gereği, istihdam olanakları mevsimsel olarak dalgalanmakta ve mevsimlik işgücü ihtiyaçları, farklı tarım işçisi grupları tarafından karşılanmaktadır (Kalkınma Atölyesi [KA], 2013).

Tarımsal üretimde üç temel tarımsal emek türünden söz edilebilir. Bunlardan ilki, “ücretsiz aile işçileri” olarak adlandırılan ve kendi bahçelerinde veya tarlalarında, yani ailelerine ait arazilerde tarımsal üretim faaliyetlerinde bulunan aile üyelerinden oluşan gruptur. İkinci tür ise “yerel tarımsal

işgücü” olarak tanımlanan ve ekonomik gelir elde etmek amacıyla yaşadıkları bölgede arıcılık, hayvancılık, balıkçılık, ormancılık ve bitkisel üretim gibi faaliyetlere geçici olarak katılan bireylerden oluşmaktadır. Bu grup, genellikle sabit çalışma saatlerine sahiptir; sabah işe gidip akşam evlerine dönerek günlük çalışma düzenini sürdürürler. Üçüncü ve son tarımsal emek türü ise “mevsimlik gezici tarım işçileri”dir. Bu grup, tarımsal üretimin ihtiyaçları doğrultusunda yılın belirli dönemlerinde ikamet ettikleri yerlerden uzaklaşarak, farklı bölgelerde tarımsal üretime katkıda bulunmak amacıyla çalışan bireylerden oluşmaktadır (KA, 2014).

Mevsimlik gezici tarım işçileri, tarımsal üretimin mevsimsel dalgalanmalarına bağlı olarak hareket eden ve bu süreçte hem kendi geçimlerini sağlayan hem de tarım sektörünün ihtiyaç duyduğu işgücünü karşılayan önemli bir grup olarak öne çıkmaktadır. Bu işçiler, genellikle zorlu çalışma koşulları altında faaliyet gösterirken, aynı zamanda göç ettikleri bölgelerdeki sosyal ve ekonomik yapıya da katkıda bulunmaktadır. Dolayısıyla, mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma koşulları, yaşam standartları ve karşılaştıkları zorluklar, tarım sektörünün sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, bu grubun sosyo-ekonomik durumunun iyileştirilmesi ve haklarının korunması hem tarımsal üretimin devamlılığı hem de toplumsal adalet açısından kritik bir gerekliliktir (KA, 2014).

2. 1. 4. 1. Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği

Mevsimlik gezici tarım işçilerini tanımlayabilmek için bu grubun temel özelliklerinin anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Görücü ve Akbıyık (2010), mevsimlik gezici tarım işçilerini, tarımsal üretim için yeterli araziye sahip olmayan veya hiç arazi bulunmayan bölgelerde yaşayan ve tarımsal üretim sezonunun başlamasıyla birlikte aileleriyle birlikte ikamet ettikleri yerden ayrılarak çalışmak üzere farklı bölgelere giden, sezon sonunda ise genellikle memleketlerine dönen kişiler olarak tanımlamaktadır. Bu işçiler, tarımsal üretim sezonu boyunca geçici olarak çalıştıkları için sabit bir işverene veya ikamet adresine bağlı değildir. Tarımsal üretim faaliyetlerine aktif olarak katılan bu grup, işlerini tamamladıktan sonra genellikle aracılar (dayı başı, elçi veya elçi başı gibi) ve yerel personel eşliğinde toplu halde hareket etmektedir.

Mevsimlik gezici tarım işçiliği, tarımsal üretimin herhangi bir aşamasında, işin yapıldığı bölge dışından gelerek ücret karşılığında çalışan ve bu çalışma sürecini sözleşmeli veya sözleşmesiz olarak gerçekleştiren bireyler tarafından yapılmaktadır. Bu işçiler, tarımsal üretim sürecinde işgücü ihtiyacının karşılanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Özellikle tarımsal üretimin mevsimsel dalgalanmalarına bağlı olarak ortaya çıkan işgücü açığını kapatmak amacıyla hareket eden bu grup, hem tarım sektörünün devamlılığına katkıda bulunmakta hem de kendi geçimlerini sağlamaktadır. Ancak, bu işçilerin çalışma koşulları genellikle zorlu olup, sosyal güvencelerden yoksun ve geçici bir statüde faaliyet göstermektedirler. Bu nedenle, mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma ve

yaşam koşullarının iyileştirilmesi, tarım sektörünün sürdürülebilirliği ve toplumsal adalet açısından büyük önem taşımaktadır (KA, 2014).

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarını incelemek amacıyla kurulan Meclis Araştırma Komisyonu'nun 2015 yılında yayımladığı raporda, mevsimlik tarım işçisi kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır: “Kendisinin ya da başkasının tarım alanında ekim, yetiştirme, ilaçlama, hasat gibi tarımsal üretimin herhangi bir aşamasında çalışan, ücretli veya yevmiyeli ya da aynı ödeme karşılığında, sözleşmeli veya sözleşmesiz olarak, o ülkenin vatandaşı ya da göçmen statüsünde bulunan ve sürekli ya da gezici şekilde mevsimlik çalışan kişi” (TBMM, 2015). Bu tanım, mevsimlik tarım işçilerinin hem yerel hem de uluslararası düzeyde faaliyet gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Tarımsal üretime katılmak üzere göç ettikleri bölge, ya kendi vatandaşı oldukları ülkenin sınırları içinde ya da ikamet ettikleri ülkeden tamamen farklı bir ülke olabilmektedir. Dolayısıyla, mevsimlik tarım işçileri, yerel nüfusun bir parçası olabileceği gibi, uluslararası göçmen nüfusunun bir bileşeni olarak da değerlendirilebilmektedir.

Mevsimlik işçi göçü kavramının iki temel özelliği bulunmaktadır. Bunlardan ilki, tarımsal faaliyetlerin mevsimsel doğası ve bu durumun işletme organizasyonuna olan ihtiyacı ortaya çıkarmasıdır. İkinci özellik ise bu emeğin geçici ve ücretli olmasıdır. Bu özellikler, mevsimlik tarım işçilerinin istihdam biçimlerini ve yaşam koşullarını doğrudan etkilemektedir. Tarım yoluyla göç eden mevsimlik işçiler, göç olgusunun yalnızca bir bileşeni olmakla birlikte, tarım sektöründeki arz ve talep dengesini sağlamak amacıyla önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, mevsimlik işçilik, tarımın ekonomik dinamiklerini içeren geniş bir çalışma alanını kapsamaktadır (KA, 2014).

Nüfus büyüklüğünün azalması ve istihdam olanaklarının daralması, kırsal bölgelerde yaşayan çiftçileri ve tarım ürünlerinin işlenmesi veya pazarlanmasıyla uğraşan şirketleri, geçimlerini sağlamak için daha fazla tarımsal üretim yapmaya zorlamaktadır. Bu durum, tarımsal faaliyetlere katılan birey, aile ve grupların sayısında artışa neden olmaktadır. Mevsimlik tarım işçileri, bu süreçte ya kendi tercihleriyle ya da ekonomik zorunluluklar nedeniyle tarım işçiliğinin yoğun olduğu bölgelere göç etmektedir. Bu işçiler genellikle belirli bir sözleşme çerçevesinde çalışmakta ve zorlu koşullarda hayatta kalma mücadelesi vermektedir. Gezici tarım işçiliği, her ülkede farklı şekillerde değerlendirilse de temel amacı ortaktır: geçimlerini sağlamak ve hayatta kalmak (Yıldırak vd., 2003).

2. 1. 4. 1. 1. Dünyada Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği

İşgücü göçü, yoksul veya gelişmekte olan ülkelerde işsizlik ve yoksulluk sorunlarına geçici bir çözüm olarak görülse de gelişmiş ülkelerin işgücü ihtiyaçlarını resmi bir sömürü sistemi içinde karşılamalarına olanak tanımaktadır. İşgücü göçü, özellikle mevsimsel faktörlere bağlı olarak ortaya çıkmakta ve tarım sektörünün ekonomi içinde önemli bir yer tuttuğu bölgelerde, işgücü arz ve talebi arasındaki açığı kapatmaya yönelik bir işlev görmektedir. Dünya genelinde yaklaşık 90 milyon insanın mevsimlik tarım işlerinde çalışmak amacıyla ulusal sınırların ötesine seyahat ettiği tahmin

edilmektedir (Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı [MIGA], 2012). Bu durum, işgücü göçünün küresel ölçekte ne kadar yaygın ve önemli bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır.

Amerikan tarımının emek tarihi, Afrika ve Asya'dan getirilen kölelerin güney eyaletlerindeki pamuk, şeker ve tütün tarlalarında çalıştırıldığı plantasyon dönemiyle başlamaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısında Batı'ya doğru yaşanan göç hareketleri ve geniş tarım arazilerinin işlenmesi, tarımsal işgücüne olan talebi büyük ölçüde artırmıştır. İlk olarak Çinli işçiler, ardından Japon, Hintli ve Filipinli işçiler, batı kıyısındaki plantasyonlarda çalışmak üzere Amerika'ya göç etmiştir. 1920'lerin sonlarında ve İkinci Dünya Savaşı döneminde, Orta Batı eyaletlerinden gelen ve “toz çanağı göçmenleri” olarak adlandırılan mevsimlik işçiler, Kaliforniya ve diğer batı eyaletlerindeki tarım işlerinde geleneksel beyaz işçilerin yerini almıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte, bu işçilerin bir kısmı savunma sanayinde yüksek maaşlı işler bulmak amacıyla tarlaları terk etmiş, bu durum tarım sektöründeki işgücü açığını daha da derinleştirmiştir. Amerikalı çiftçilerin artan işgücü talebini karşılamak amacıyla, hükümet anlaşmalarıyla Meksika'dan “braceros” adı verilen mevsimlik işçiler getirilmiştir (Mobed vd., 1992).

Kanada'da ise tarım alanlarında çalışmak üzere gelen mevsimlik işçiler, işgücü piyasasının kalıcı ancak genellikle görmezden gelinen bir bileşeni haline gelmiştir. Yerel işgücünün düşük ücretli tarım işlerine ilgi göstermemesi nedeniyle, Kanadalı çiftçiler sezon boyunca kendi ülkelerinden gelen mevsimlik işçilere başvurmaktadır. Kanada tarımındaki hayati rollerine rağmen, mevsimlik tarım işçilerinin katkıları tarihsel olarak göz ardı edilmiştir. Devlet ve işverenler, düzenli çalışanların yerine mevsimlik işçileri istihdam ederek, sosyal hizmetlere ve istihdam haklarına erişimi sınırlandırmış ve bu durum maddi kazançlarını artırmalarına olanak sağlamıştır. Mevsimlik tarım işçileri, elli yılı aşkın bir süredir, Geçici Yabancı Tarım İşçisi Programı (TFWP) ve Mevsimlik Tarım İşçisi Programı (SAWP) gibi programlar aracılığıyla Kanada'ya göç etmektedir. Bu programlar, yerel çiftçilere, yoksul ülkelere gelen mevsimlik işçilerle çalışma imkânı sunarken, işçilerin geçici statüsü nedeniyle koruma ve düzenlemelerin yetersiz kalması, istismarın yaygınlaşmasına yol açmıştır (Valarezo, 2010).

Sözleşme sürelerinin kısa olması ve çalışma koşullarının zorluğu, Avrupa Birliği (AB) vatandaşlarının tarım işçisi olarak çalışmaya katılımını önemli ölçüde zorlaştırmaktadır. Bu durum, Almanya, Fransa, İtalya, İsveç, İspanya ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde, mevsimlik işçi göçüne izin veren tarım programlarının tasarlanmasına yol açmıştır. Örneğin, Almanya'da tarımda mevsimlik işçi göçünün kökenleri 19. yüzyılın sonlarına kadar uzanmaktadır (Uysal vd., 2016). Benzer şekilde, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İkinci Dünya Savaşı'nın ardından geçici çalışma izinleri uygulamasını başlatmış ve savaş sırasında çalışmaya zorlanan işçiler, Polonya'daki mevsimlik işçilerin yerini almıştır.

Almanya'da, Alman birliğinin yeniden birleşmesinin ardından, mevsimlik çalışma izinleri 1991 yılında yeniden uygulamaya konulmuştur. İlk aşamada yılda üç ay olarak düzenlenen bu izinler,

daha sonra altı aya çıkarılmıştır. Fransa'da ise mevsimlik göç planı, başlangıçta tarım işçisi eksikliğini gidermek amacıyla geliştirilmiştir. Bu plan, İtalya, İspanya, Fas, Tunus ve Portekiz ile 1963'te, Yugoslavya ile ise 1965'te yapılan anlaşmalarla resmiyet kazanmıştır. Birleşik Krallık ise İkinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu işgücü kıtlığına yanıt olarak Mevsimlik Tarımsal Çalışma Planı'nı (SAWS) hayata geçirmiştir (Orhan & Akpınar, 2017). Ancak, Romanya ve Bulgaristan'dan gelen işçilerin hareket kısıtlamalarının kaldırılması nedeniyle, 2014 yılında SAWS programı sona ermiştir. Buna rağmen, ekonomik zorluklar ve olumsuz göç politikalarına karşın, mevsimlik tarım işçileri genellikle korunmuş veya göç etmeleri teşvik edilmiştir. Örneğin, 1974 yılında Fransa sınırlarını kapattığında, Uluslararası Göçmenlik Bürosu tarım işçilerine geçici çalışma izni vermeyi durdurmuştur. Benzer şekilde, Romanya ve Bulgaristan'ın 2007'de AB'ye katılımı sonrasında, emeğin serbest dolaşımı yedi yıl ertelenmiştir. Ülkelerin farklı mevsimsel ihtiyaçlarına rağmen, mevsimlik tarım işçileri özellikle hasat ve ekim süreçlerinde kritik bir işgücü kaynağı haline gelmiştir (Mitaritonna & Ragot, 2020).

Hindistan ve Pakistan başta olmak üzere, Batı Bengal bölgesinde tarımsal üretimde mevsimlik işgücü kullanımı, tarım teknolojisindeki dönüşümün bir sonucu olarak artmıştır. Günümüzde, bu bölgelerde istihdam edilen işgücünün büyük bir kısmı, bölgeye göç eden mevsimlik işçiler tarafından sağlanmaktadır. Ancak, çalışma ilişkileri bağlamında, işçi ve işveren arasında gevşek bir ilişki bulunmaktadır (MIGA, 2012). Bu durum, işçilerin haklarının korunması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi konusunda ciddi sorunlar yaratmaktadır.

Lübnan'da ise tarım sektöründe çalışan mevsimlik işçiler, en dışlanmış nüfus grupları arasında yer almaktadır. Lübnan'daki mevsimlik tarım işçileri, genellikle ülkelerindeki iç savaştan kaçan Suriyeli ve Filistinli mültecilerden oluşmaktadır. Bu işçiler, yoksulluk, temel yasal korumalardan yoksunluk ve yerel halk tarafından saygı görmeme gibi ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Tarım mevsiminde kırsal alanlara göç eden bu işçiler, temel sosyal hizmetlerden, altyapıdan, barınma imkânlarından ve saygıdan yoksun bir şekilde yaşamaktadır. Bu olumsuz yaşam koşulları, mevsimlik tarım işçilerinin ekonomik, sosyal ve politik açıdan güvencesiz bir yaşam sürmesine neden olmakta ve sağlıkla ilgili ihtiyaçlarının karşılanmasını da engellemektedir (Habib vd., 2016).

2. 1. 4. 1. 2. Türkiye'de Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği

Geçmişten günümüze Anadolu coğrafyasında yer alan devletler için tarım, şüphesiz en güçlü ekonomik dinamiklerden biri olmuştur. Aynı zamanda bu bölgelerde yaşayan insanların temel geçim kaynağını oluşturmaktadır. 1950'li yıllardan sonra tarımda makineleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte, hammaddeye dayalı sanayileşme ve tarımsal üretim hızla artmıştır. Ancak, kalkınmadaki bu hızlı artışlar, kırsal kesimdeki iş imkânlarını azaltmış ve geçim sıkıntısı çekenlerin şehirlere göç etmesine neden olmuştur. Kırsal nüfusun kentlere göç etmesiyle birlikte, tarımsal faaliyetlerde

çalışacak işgücünde yaşanan yetersizlik, mevsimlik göç hareketlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Afşar & Işık, 2018).

Mevsimlik işçi göçü, geçmişte genellikle küçük toprak sahipleri veya topraksız çiftçilerin yer aldığı bir istihdam alanı iken, günümüzde Akdeniz, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgelerindeki kentlerde yaşayan ve mülk sahibi olmayan insanların da katıldığı bir emek piyasası haline gelmiştir. Her iki işçi grubunun ortak noktası, farklı istihdam süreleri aramalarıdır. Tarımda uzmanlaşan işçilerin mevsimsel hareketliliği devam etse de sözleşme eksikliği, istikrarsız çalışma koşulları, uzun çalışma saatleri, sağlıksız barınma imkânları, düşük ücretler ve aşırı sıcak veya soğuk iklim koşulları gibi zorluklarla karşılaşma durumu değişmemiştir. Mevsimlik tarım işçilerinin neredeyse tamamı bu olumsuz koşullarla mücadele etmekte ve bu durum, onları toplumun en yoksul ve en dezavantajlı kesimlerinden biri haline getirmektedir (Dedeoğlu, 2018).

Mevsimlik göç hareketinin bir parçası olan mevsimlik tarım işçileri, ağırlıklı olarak Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu ve Akdeniz Bölgesi'nden gelmekte ve tarımsal üretimin temel aşamalarında çalışmaktadır. Toprak hazırlığı, ekim, dikim, yabancı ot temizleme, çapalama, sulama, ilaçlama ve hasat gibi faaliyetlerde ortalama 6-7 ay boyunca aktif rol oynamaktadırlar. Güney ikliminin etkisiyle bu işçiler, daha uzun süreli çalışma imkânına sahip olup, tarım sezonu yılın her ayında devam etmektedir. Örneğin, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bakliyat, pamuk, Antep fıstığı ve sebze; Akdeniz Bölgesi'nde narenciye, sebze ve pamuk; Karadeniz Bölgesi'nde çay, fındık ve sebze; İç Anadolu Bölgesi'nde soğan, şeker pancarı, bakliyat, tohum üretimi, haşhaş, kimyon, meyve ve sebze; Ege Bölgesi'nde ise üzüm, domates ve yaş sebze gibi ürünler öne çıkmaktadır.

Eşitsizliklerin bir sonucu olarak, geçmişte kırsal kesimde yaşayan insanların yaptığı mevsimlik tarım işçiliği, günümüzde ülkelerindeki iç savaş ve ekonomik krizler gibi nedenlerle kentli yoksullar tarafından da yapılmaktadır. Bu durum, özellikle göçmen ve mülteci nüfusunun artışıyla birlikte, geçici koruma sisteminin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Türkiye'de, Suriyeli mültecilerin yanı sıra, hayvancılıkla uğraşan Afgan göçmenler, Doğu Karadeniz Bölgesi'nde fındık ve çay hasadında çalışan Gürcü göçmenler ve hayvancılıkla uğraşan Azeri göçmenler de mevsimlik tarım işçisi olarak faaliyet göstermektedir. Özellikle Ardahan ve Kars gibi sınır bölgelerinde ot biçen uluslararası mevsimlik tarım işçileri, bu işçilerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır (KA, 2020).

Türkiye'de mevsimlik tarım işçilerinin sayısına ilişkin tutarlı ve kesin veriler bulunmamaktadır. Bu durum, mesleğin geçici doğası, işçilerin genellikle kayıt dışı çalışması, işe başlayıp ayrılanların sayısının yüksek olması ve mesleğin yoğunluğu gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu faktörler, diğer ülkelere göç eden mevsimlik işçilerin kesin sayısının belirlenmesini de zorlaştırmaktadır (TBMM, 2015). Bununla birlikte, ülkemizde mevsimlik işçi göçü ve tarım sektörünün finansmanı üzerine yapılan çeşitli çalışmalar, bu alanda çalışanların sayısının diğer verilerle tutarlı olduğunu göstermektedir. Bu tahminlerden biri, Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı'nın (MIGA) 2012 yılında yayımladığı raporda yer almaktadır. MIGA, bu raporda Aile ve

Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın (ASHB) verilerine dayanarak, mevsimlik tarım işçisi olarak göç eden kişi ve ailelerin sayısının yaklaşık 1 milyon olduğunu belirtmiştir (MIGA, 2012).

Bu veriler, mevsimlik tarım işçilerinin Türkiye'deki tarım sektörü için ne kadar kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Ancak, bu işçilerin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi, kayıt dışı çalışmanın önlenmesi ve istihdam haklarının güvence altına alınması gibi konular hem sosyal adalet hem de tarım sektörünün sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, mevsimlik tarım işçilerine yönelik daha kapsamlı ve sistematik politikaların geliştirilmesi gerekmektedir.

2. 1. 4. 1. 3. Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliğine Yönelik Mevzuat

Göçle ilgili konuların ekonomik, kültürel ve politik açıdan taşıdığı önem düşünüldüğünde, göç politikalarının birçok ülkede sosyal politika tartışmalarının merkezinde yer alması şaşırtıcı değildir (Borjas, 1994). Göç olgusu, doğası gereği su akışı gibi sürekli ve sabit süreçlerden farklıdır; dinamik ve değişken unsurlar içerir. Bu durum, mevsimsel göçler için de geçerlidir. Mevsimsel göç, gelir belirsizliği ve görelî yoksunluk gibi yeni değişkenlerin dikkate alınmasını gerektirir. Ayrıca, ailelerin göç sürecinde karşılaştığı riskler, göçün çocuklar üzerindeki etkileri ve bu süreçte ortaya çıkan talepler gibi konular, araştırmacılar için önemli bir inceleme alanı oluşturmaktadır (Stark vd., 1991).

Mevsimlik gezici tarım işçileri, toplumdaki diğer istihdam gruplarına kıyasla daha ağır çalışma koşulları altında mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, bu işçilerin mevzuatla korunmasını zorunlu hale getirmektedir. Ancak, mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik özel bir kanun bulunmamaktadır. Bunun yerine, bu işçilerin hakları bazen 4857 sayılı İş Kanunu kapsamında, bazen de 6098 sayılı Borçlar Kanunu kapsamında düzenlenmiştir. Özellikle, tarımsal üretim işçilerinin İş Kanunu'nda öngörülen haklardan yararlanabilmesi için çalıştıkları işyerinde 51'den fazla işçi istihdam edilmesi gerekmektedir. Bu sayının altında işçi çalıştıran işyerlerinde ise tarımsal üretim yapan çalışanların hakları Borçlar Kanunu'na tabidir. Tarımsal üretim faaliyetlerine ilişkin özel bir kanunun bulunmaması, bu alanda istatistik ve kayıtların eksik kalmasına neden olmaktadır. Bu durum, mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma koşullarına ilişkin net ve güvenilir verilere ulaşmayı zorlaştırmaktadır (Kadın Emeli ve İstihdamı Girişimi [KEİG], 2015).

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin korunma gerekliliği ve ihtiyacı, yalnızca çalışma ilişkileriyle sınırlı değildir. Bu işçilerin aileleri de dahil olmak üzere, beslenme, sağlık, barınma, eğitim ve ulaşım gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması da büyük önem taşımaktadır. Mevsimlik gezici tarım işçiliği, genellikle işçilerin yalnızca kendilerinin değil, aileleriyle birlikte uzun süreli seyahatler yapmalarını ve yaklaşık bir yıl boyunca kalıcı ikamet yerlerinden uzak kalmalarını gerektirmektedir (KA, 2014). Bu durum, işçilerin ve ailelerinin yaşam koşullarını daha da zorlaştırmakta ve kapsamlı bir koruma mekanizmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Tarımsal emeğin mevsimlik göçü olgusu, mevzuatta tam olarak düzenlenmemiştir. Bu olgunun en dikkat çekici özellikleri, korunmasız, güvensiz ve yasal düzenlemelerde yeterince yer almamasıdır. Ancak, son yıllarda mevsimlik gezici tarım işçileri ve ailelerinin yaşadığı trafik kazaları ve iş kaynaklı yaralanmalar, ulusal ve uluslararası kuruluşların dikkatini çekmiştir. Bu durum, tarımsal üretimde ürün tedarik zincirleri ile emeğin daha iyi koordine edilmesi gerekliliğini gündeme getirmiştir. Çalışma ve insan hakları standartlarına yanıt olarak alınan ilk tedbirlerden biri, 2010/6 sayılı Başbakanlık Genelgesi'dir. Bu genelge, mevsimlik gezici tarım işçilerinin iş ve sosyal yaşamlarının iyileştirilmesini hedeflemektedir. Ancak, genelgede yer alan güvenlik, işlerlik ve eksiklikler, uygulamada bazı sorunları beraberinde getirmektedir. Genelge, mevsimlik gezici tarım işçilerinin hareket ettiği bölgelerde ulaşım, barınma, çocukların eğitimi gibi konularda önlemler öngörmekte ve yerel ile merkezi yönetimlere özel sorumluluklar yüklemektedir. Bu kapsamda, Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin İş ve Sosyal Yaşamlarının İyileştirilmesi Projesi (METİP), 2010 yılında yayımlanan Başbakanlık Tebliği ile hayata geçirilmiştir. Proje, ilk olarak 2010-2014 yılları arasında uygulanmış ve 2017 yılında güncellenmiştir. Projenin temel amacı, aileleriyle birlikte farklı illere mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaya giden kişilerin, özellikle de çocuklarının karşılaştıkları sorunları tespit etmek ve bu sorunları gidermektir (KA, 2019).

Mevsimlik tarım işçilerinin göç sürecinde, bölgeden bölgeye “dayı başı”, “elçi” veya “elçi başı” olarak adlandırılan tarım aracıları önemli bir rol oynamaktadır. Bu aracılar, tarım işletmeleri ile işçiler arasında köprü görevi görmektedir. 2011 yılında yürürlüğe giren “Tarım İşletme Aracı Yönetmeliği”, tarım aracılarının faaliyetlerini düzenlemekte ve arazi sahipleri ile mevsimlik gezici tarım işçilerinin istihdamı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaktadır. Yönetmelik, mevsimlik gezici tarım işçilerinin kayıt işlemlerinin denetlenmesi sorumluluğunu Türkiye İş Kurumu’na (İŞKUR) vermektedir. Ayrıca, tarım aracılarının kayıt altına alınmasını ve sorumluluklarını açık bir şekilde tanımlamaktadır. Bu kapsamda, tarım aracılarının faaliyetleri denetlenebilmekte ve bu faaliyetler, bölgedeki özel ve kamu yöneticilerinden oluşan bir organa raporlanabilmektedir (MIGA, 2012).

Mevsimlik işçilerin sosyal güvenlik hakları, 611 sayılı “Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu” ile düzenlenmiştir. Sezon boyunca göç eden mevsimlik işçiler, yalnızca sigortalı oldukları süreyi değil, sezonun geri kalanını da kapsayacak şekilde ek sigorta yaptırabilmektedir. Ayrıca, 2821 sayılı “Sendikalar Kanunu” ve 2822 sayılı “Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu” kapsamında, mevsimlik işçilerin çalışma hakları ve sendikal faaliyetlere katılma imkânları güvence altına alınmıştır. İşçi sendikaları, toplu iş sözleşmesi yapma ve bu sözleşmeden yararlanma hakkına sahiptir (MIGA, 2012). Bu düzenlemeler, mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi ve haklarının korunması açısından önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir. Ancak, uygulamada yaşanan eksiklikler ve denetim mekanizmalarının yetersizliği, bu hakların tam anlamıyla hayata geçirilmesini engellemektedir. Bu nedenle, mevsimlik tarım işçilerinin haklarının

daha etkin bir şekilde korunması için yasal düzenlemelerin ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir (MIGA, 2012).

2. 1. 4. 1. 4. Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Başlıca Sorunları

Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu'dan göç eden mevsimlik tarım işçilerinin en büyük sorunu yaşadıkları bölgelerde iş bulamamaları, bunun sonucunda da üretim, çalışma ve dolayısıyla kazanç elde edecek yer bulamamalarıdır. Bu temel sorunun dışında mevsimlik tarım işçilerinin öncelikli kaygıları suya erişim, sağlık, beslenme, ulaşım, sosyal güvenlik, ücret ve sosyal çevreyle ilişkiler eksikliğidir.

Tarım işçisi olan mevsimlik gezginler genellikle kumaştan veya naylondan yapılmış kendi uyku tulumlarına güvenirlir. Bazen işveren işçileri kendi ikametgahlarında barındırır. Tarım işlerine göç eden mevsimlik işçilerin yaşam alanı genellikle suya yakın bir çadırıdır. Bu barınma tarzının tüm işçi ailesi üzerinde olumsuz etkisi vardır. Bu yaşam alanlarında suya erişim eksikliği, banyo ve tuvaletlerin düşük yoğunluğu ve altyapı eksikliği, hareketli mevsimlik tarım işçilerinin en büyük sorunlarıdır. Genellikle toprak üzerine inşa edilen ve hijyen kaygısı olmayan bu ortamlarda yaşamak, gezici mevsimlik tarım işçileri için önemli sağlık sorunlarına neden olmaktadır (KA, 2014).

Tarımda mevsimlik işçilerin yaşadığı en yaygın sağlık sorunları yorgunluk, halsizlik, sırt ağrısı, solunum yolu enfeksiyonları, ishal, yara, egzama, çıban, bit, uyuz gibi cilt hastalıkları; Baş ağrısı, güneş çarpması, pestisit zehirlenmesi, depresyon ve anksiyete olarak belirlenmiştir (MIGA 2012). Amerika Birleşik Devletleri'nin Kaliforniya eyaletinde yapılan bir araştırma, tarımda iş arayan, esas olarak mevsimlik işçiler olan tarımsal üretim işçilerinin kansere yakalanma olasılığının genel nüfusa göre daha yüksek olduğunu ve bu artan riskten belirli pestisitlerin sorumlu olabileceğini bildirilmiştir. İş bulmak amacıyla tarlalara göç eden mevsimlik işçilerde lenfoma, beyin, lösemi, rahim ve mide kanseri riskinin yüksek olduğu belgelenmiştir (Mills vd., 2009).

Çiftçi olarak iş arayan mevsimlik gezginler, tarımın olmadığı dönemlerde geçimini sağlamak için çiftçi olarak çalışırken para biriktirmeye çalışmaktadırlar. Bu nüfusun tasarruf arayışı sırasında yanlarında getirdikleri gıdaları (un, bulgur vb.) tükettikleri belgelenmiştir. Bu durum yetersiz ve dengesiz beslenmeye yol açmaktadır. Bu beslenme biçimi tarımda mevsimlik işçilerin yaşadığı sağlık sorunları ve çocuklarında fiziksel sorunların gelişmesiyle ilişkilendirilmektedir (Özbekmezci & Sahil, 2004).

Mevsimlik tarım işçileri, işlerine ulaşabilmek için genellikle uzun yolculuklar yapmak zorunda kalmakta ve bu yolculuklar otobüsler, minibüsler, kamyonlar veya trenler gibi çeşitli ulaşım araçlarıyla gerçekleştirilmektedir. Maliyetleri minimize etme amacıyla araçların kapasiteleri sıklıkla aşmakta ve bu durum trafik kazalarına, hatta ölümlere yol açabilmektedir (ÇSGB, 2020). Bunun yanı sıra, mevsimlik tarım işçilerinin karşılaştığı en büyük zorluklardan biri, çalışma koşullarının zorluğudur. Kısa süreli iş imkanları ve uzun çalışma saatleri, temel ihtiyaçların yeterli ve sağlıklı bir

şekilde karşılanamaması ile birleşmekte, bu da işçilerin yaşam standartlarını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, bu işçilere yönelik iş sağlığı ve güvenliği standartlarının yetersizliği, sahada koruyucu ekipman eksikliği ve acil durumlar için yeterince donatılmış müdahale olanaklarının bulunmaması, önemli bir endişe kaynağı oluşturmaktadır. İş güvenliğini artırmaya yönelik etkili önleyici tedbirlerin alınmaması, işçilerin kazalara karşı korunmasız kalmalarına neden olmaktadır (ILO, 2018).

İşçilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması, sağlık ve güvenlik standartlarının yükseltilmesi ve sosyal güvenlik haklarının güvence altına alınması, bu alanda atılması gereken öncelikli adımlardır. Ayrıca, mevsimlik tarım işçilerine yönelik daha kapsamlı ve sistematik politikaların geliştirilmesi, bu grubun karşılaştığı sorunların çözümüne önemli bir katkı sağlayacaktır.

2. 1. 4. 2. Mevsimlik Tarım İşçisi Olarak Çocuklar

Tarım sektöründe çalıştırılan çocuklar, küçük yaşlarına rağmen ailelerinin geçimini sağlamak adına büyük sorumluluklar üstlenmektedir. 2006 yılı Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, tarım sektöründe 392.000 çocuk istihdam edilmektedir (Erbay, 2013). Bu durum, genellikle tüm aile üyelerinin katıldığı mevsimlik göç hareketleriyle ilişkilidir. Her yıl yüz binlerce çocuk, aileleriyle birlikte tarım işlerine katılmak için köylerinden ayrılmakta ve yaklaşık yedi ay boyunca hasat toplama, tarımsal üretime katılma gibi işlerde çalışmaktadır. Bu süreçte çocuklar, kendi yaş gruplarına uygun olmayan işlerde çalışmak zorunda kalmakta ve bu durum, ailelerine destek olma amacıyla gerçekleştirilmektedir. Tarımda çalışan çocuklar, en çok dışlanan gruplar arasında yer almakta ve içinde bulundukları koşullar nedeniyle ciddi sağlık sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Haşere ve yabancı otlara karşı kullanılan kimyasallara maruz kalma, yorgunluk, aşırı sıcaklık, hayvan ısırtıkları, eğilme ve ayakta durmadan kaynaklanan fitik gibi sorunlar, bu çocukların yaşadığı temel sağlık riskleridir (Gülçubuk, 2012).

Tarım, fiziksel ağrı, makineleşme tehlikeleri, aşırı sıcaklık, zorlu fiziksel aktiviteler gibi nedenlerle ciddi ve tehlikeli bir meslek olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, çocukların bu sektörde çalıştırılmaması gerekmektedir (Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı [ÇSGB], 2017; Erbay, 2013; Gülçubuk, 2012; Günöz, 2007; Kepenek, 2013). Ancak, toplumların sosyal yapısı ve değerleri, çocuk işçiliğine karşı tutumlarını belirlemektedir. Bazı toplumlar, çocukların çalışarak aileye maddi katkıda bulunmasını normal karşılarken, diğerleri bu durumu çözülmesi gereken bir sorun olarak görmektedir. Özellikle tarım toplumlarında, çocukların küçük yaşta çalışması ve sorumluluk alması geleneksel bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Bu bakış açısının değiştirilmesi, çocuk işçiliğinin önlenmesi açısından kritik bir adım olarak değerlendirilmektedir (ÇSGB, 2017; Günöz, 2007).

Çocuk işçiliğine ilişkin uluslararası sözleşmeler ve yasal düzenlemeler, Türkiye'deki mevzuatla uyumlu olmakla birlikte, uygulamada bazı eksiklikler bulunmaktadır. Örneğin, 507 sayılı Esnaf Kanunu'na göre, tarım ve orman işletmeleri ile üç kişinin çalıştığı işyerleri, iş kanunu kapsamında denetim dışında tutulmaktadır. Bu durum, çocuk işçiliğinin artmasına ve işverenlerin

çocuk işçi çalıştırmasını kolaylaştırmasına neden olmaktadır. Türkiye’deki çocuk işçilerin büyük bir kısmı kayıt dışı çalışmakta ve bu durum, özellikle küçük işletmelerde düşük maliyetlerle yüksek kar elde etme anlayışıyla ilişkilendirilmektedir. Ayrıca, bazı ailelerin çocuklarının meslek öğrenmesi amacıyla çalışmalarına izin vermesi, işverenlerin daha fazla çocuk işçi çalıştırmasına yol açmaktadır (ÇSGB, 2017; Günöz, 2007).

Türkiye’de çocuk işçiliğinin yaygınlaşmasının bir diğer nedeni, geleneksel yaşam tarzının benimsenmesidir. Tarım sektöründe çalışan çocuklar, yetişkinlerden öğrendikleri temel ders ve sorumluluğun ailelerinin geçimini sağlamak olduğunu düşünmektedir. Aile üyelerinin çalışma yaşamına ortak katılımı, geleneksel deneyimlerin nesilden nesile aktarılmasına neden olmakta ve bu durum, çocuklara küçük yaşlardan itibaren empoze edilmektedir (Baştaymaz, 1995). Çocukların tarıma katılımı, ailenin sosyalleşme sürecinin bir parçası olarak görülmekte ve bu durum, geleneksel yapının sürdürülmesini sağlamaktadır (Bilgin, Akın, & Tokuroğlu, 1994). Sonuç olarak, aile yapısının geleneklere dayalı olması, çocukların farkında olmadan ebeveynlerinin yolundan gitmesine ve aynı sosyo-ekonomik çevrede yaşamaya devam etmesine neden olmaktadır.

Bu bağlamda, çocuk işçiliğinin önlenmesi için hem yasal düzenlemelerin etkin bir şekilde uygulanması hem de toplumsal bakış açısının değiştirilmesi gerekmektedir. Çocukların eğitim hakkının korunması, ailelerin ekonomik olarak desteklenmesi ve çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik farkındalık çalışmalarının yürütülmesi, bu sorunun çözümüne önemli bir katkı sağlayacaktır. Ayrıca, tarım sektöründe çalışan çocukların sağlık ve güvenlik koşullarının iyileştirilmesi, bu grubun karşılaştığı risklerin azaltılması açısından büyük önem taşımaktadır.

2. 1. 4. 2. 1. Çocuk İşçiliğinin Nedenleri

Çocuk işçiliği, ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan çok boyutlu bir sorundur. Ailelerin ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalması, eğitim olanaklarına erişimdeki yetersizlikler ve geleneksel değerlerin etkisi, çocukların erken yaşta iş gücüne katılmasına yol açan temel unsurlar arasında yer almaktadır. Çocuk işçiliği, yalnızca bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkilemekle kalmaz, aynı zamanda toplumların kalkınma düzeyini de engelleyen geniş kapsamlı sonuçlara sahiptir. Bu nedenle, çocuk işçiliğinin altında yatan nedenleri anlamak, bu sorunun çözümüne yönelik etkili politikalar ve uygulamalar geliştirmek açısından büyük önem taşımaktadır. Literatürdeki bulgular, çocuk işçiliğinin nedenlerinin çok çeşitli ve birbiriyle iç içe geçmiş olduğunu göstermekte, bu da soruna çok yönlü bir bakış açısıyla yaklaşılması gerektiğini ortaya koymaktadır (Baştaymaz, 1995).

Yoksulluk

Çocuk işçiliği üzerine yapılan araştırmalar, bu sorunun temel nedeninin yoksulluk olduğunu ortaya koymaktadır. İşsizlik, nüfus artışı, eşitsiz gelir dağılımı, ekonomik krizler, devlet kaynaklarının kötüye kullanılması, plansız kentleşme ve kayıt dışı ekonomik faaliyetler, hane halkı

yoksulluğunun başlıca nedenleri arasında gösterilebilir. Ekonomik koşulların ağırlaşması, birçok aileyi mevsimlik tarım işçiliği yapmaya zorlamakta ve bu durum, çocukların erken yaşta okulu bırakıp çalışmaya başlamasına neden olmaktadır. Ailelerin ekonomik yetersizliği, çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını da engellemekte ve bu durum, çocuk işçiliğinin yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Gelirlerin aileleri geçindirmeye yetmemesi, maddi sorunlar ve aile içi şiddet, çocukları okulu bırakıp çalışmaya zorlamaktadır. Bu sorun, özellikle kalabalık ailelerde çekirdek ailelere kıyasla daha sık görülmektedir (ÇSGB, 2006).

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2012 yılı verilerine göre, çocuk işçilerin eğitim durumu dikkat çekici bir dengesizlik sergilemektedir. Çocuk işçilerin %49,8'i okula devam ederken, %50,2'si eğitim hayatından uzak kalmaktadır. Bu durum, çocuk işçiliği ile eğitim erişimi arasındaki kritik ilişkiyi gözler önüne sermektedir. 6-17 yaş grubundaki çocukların %41,4'ü ailelerine ekonomik katkıda bulunmak amacıyla çalıştıklarını belirtirken, %28,7'si doğrudan ailelerine maddi yardım sağlamak için çalıştıklarını ifade etmiştir. Bu veriler, çocukların erken yaşta iş hayatına girmesinin temel motivasyonunun, ailelerinin maddi ihtiyaçlarını karşılamak olduğunu açıkça göstermektedir (ÇSGB, 2017; Günöz, 2007; Kepenek, 2013). Bu bulgular, ekonomik zorlukların ve sosyal eşitsizliklerin, çocukların eğitim ve gelişim süreçlerini nasıl olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır. Çocukların eğitimden uzaklaşmasının, uzun vadede toplumsal kalkınmayı ve bireysel refahı olumsuz etkileyebileceği göz önünde bulundurularak, çocuk işçiliğini önlemeye yönelik politikaların eğitim erişimini destekleyecek şekilde tasarlanması büyük önem taşımaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) mevsimlik işçilerin sosyo-ekonomik durumu üzerine yaptığı bir araştırma, bu işçilerin kazandıkları gelirlerin, engelli maaşları, ailelerin aldığı eğitim desteği, nakdi katkılar ve diğer gelirlerle birlikte hesaplandığında, hanelerin %60'ının yoksulluk sınırının altında yaşadığını ortaya koymuştur (Şimşek, 2012). Bu bulgu, mevsimlik işçilerin ve ailelerinin içinde bulunduğu ekonomik zorlukların boyutunu açıkça göstermekte ve çocuk işçiliğinin nedenlerini anlamak açısından önemli bir veri sunmaktadır.

Yetişkin Aile Bireylerinin İşsizliği

Aile üyelerinin işsizliği, çocuk işçiliğinin önemli nedenlerinden biridir. Bu ailelerdeki yetişkin bireylerin eğitim düzeyinin düşük olması, bir işin gerektirdiği bilgi ve beceriden yoksun kalmalarına ve dolayısıyla vasıfsız işçi olarak iş bulamamalarına yol açmaktadır (ÇSGB, 2017). Mevsimlik çocuk tarım işçilerinin istihdamını etkileyen en önemli sorunlardan biri de yetişkin aile bireylerinin işsizliğidir. Ancak, yetişkin aile bireylerinin düzenli olarak iş bulup çalışması durumunda çocuk işçiliği oranlarının azaldığı gözlemlenmektedir. Ayrıca, çocukların çalışma hayatına girmesi, yetişkinlerin çalışma alanlarını da sınırlandırmakta ve bu durum, ailelerin ekonomik yükünü daha da artırmaktadır (ÇSGB, 2017).

Toplumsal Yapı

Toplumsal yapı da çocuk işçiliğinin yaygınlaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle mevsimlik tarım işçilerinin yoğunlaştığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, tarım sektöründe çalışan mevsimlik işçilerin çalışma alışkanlıkları ve gelenekleri, aileleri oğullarını babalarının işini sürdürmeye zorlamaktadır. Bu bölgelerde kız çocuklarının erkeklere kıyasla daha az okutulması, bu çocukların okulu erken bırakmalarına neden olmaktadır. Aileler, kız çocuklarının eğitim almasına gerek olmadığını düşünmekte ve kültürel değerler, dini inançlar ve erken evlilik gibi nedenlerle kız çocuklarını okuldan alarak evlendirmektedir. Aynı zamanda, aileler çocuklarının eğitimine yatırım yapmak yerine, onları erken yaşta çalışmaya yönlendirerek ailenin geçimine katkıda bulunmalarını beklemektedir (Erbay, 2013; Gülçubuk, 2012; Günöz, 2007).

Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve geleneksel değerlerin çocuk işçiliği üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Kız çocuklarının eğitimden mahrum bırakılması ve erken yaşta evlendirilmesi, yalnızca bireysel gelişimlerini değil, toplumsal kalkınmayı da olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, çocuk işçiliğinin önlenmesi için yalnızca ekonomik destek mekanizmalarının değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak ve eğitim erişimini artıracak kapsamlı politikaların hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

2. 1. 4. 2. 2. Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Çocukluk döneminde yaşanan olumsuz olaylar, çocuğun fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimini derinden etkilemekte ve yetişkinlik döneminin zorlu ve problemlili geçmesine neden olmaktadır (Şahan, 2003). Yaz aylarında tarım işçisi olarak çalışan çocuklar, genellikle aile bütçesine katkıda bulunan birer unsur olarak görülmekte ve bu durum, onların çocukluklarını yaşama haklarını ellerinden almaktadır. Bu süreç, çocukların gelişimsel ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine ve ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır.

Fiziksel Gelişimdeki Etkiler

Tarım işçisi olarak çalıştırılan çocuklar, ağır çalışma koşullarına maruz kalmaktadır. Eğilme, ayakta durma, yük taşıma gibi fiziksel gelişimlerini olumsuz etkileyebilecek hareketleri uzun saatler boyunca gerçekleştirmekte ve bu durum, çeşitli sağlık sorunlarına neden olmaktadır. Ayrıca, çocukların zaman zaman kimyasallara maruz kalması, fiziksel gelişimlerini ciddi şekilde tehdit etmektedir. Yetersiz beslenme, bu çocukların sağlıklı bir yetişkinliğe geçiş yapmalarını engellemekte ve onları akranlarına kıyasla daha zayıf ve hastalıklara karşı daha duyarlı hale getirmektedir. Yaşlarına ve gelişim düzeylerine uygun olmayan işler, çocukların biyolojik gelişimini ciddi şekilde engelleyebilmektedir (Şahan, 2003).

Zihinsel Gelişimdeki Etkiler

Eğitim, zihinsel gelişimin temelini oluşturmaktadır. Matematik ve sözel egzersizler, çocuğun zihinsel kapasitesini artırmakta ve yaratıcılık, hayal gücü ve bilgi birikimi gibi yeteneklerin

gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak, tarım işçisi olarak çalışan çocuklar, okuldan uzak kalmakta ve bu durum, zihinsel gelişimlerini olumsuz etkilemektedir. Okuldan mahrum kalan çocuklar, hayatları boyunca eksiklikler ve başarısızlıklarla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu nedenle, çocukların eğitimden yararlanması yalnızca bir hak değil, aynı zamanda bir zorunluluktur (Karaman & Yılmaz, 2011). Zihinsel gelişim, kişinin zihinsel kapasitesinin zorlu engeller aşılarak geliştirilmesini gerektirir. Ancak, çalışan çocuklar, okuldan uzak kaldıkları için temel bilgi, beceri ve sosyal yeterliklerden mahrum kalmakta ve bu durum, gelecekteki yaşamlarını olumsuz etkilemektedir (Şahan, 2003).

Sosyal Gelişimdeki Etkiler

Yaz aylarında tarım işçisi olarak çalışan çocuklar, sosyal yeteneklerini tam olarak geliştirememektedir. Zamanlarının büyük bir kısmını çalışarak geçiren bu çocuklar, okula gittiklerinde bile akranlarıyla etkileşim kuramamakta ve oyun oynama gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamamaktadır. Sosyalleşme alanları daraltılan çocuklar, yaratıcı düşünme ve özgür hareket etme imkânından yoksun kalmaktadır. Bu durum, çocukların çalıştıkları yerlerde tüm haklarından mahrum bırakılmalarına rağmen itiraz etmemelerine ve boyun eğmelerine neden olmaktadır (Şahan, 2003). Ayrıca, mevsimlik tarım işçisi çocuklar, çalışan bireyler olarak görülüp çocuk olarak değerlendirilmemekte ve bu durum, onların ihtiyaçlarının göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Çocuk oldukları unutulmuş bu bireyler, akranlarına zarar verebilecek davranışlar sergileyebilmekte ve iş bitiminde ev ortamlarına döndüklerinde çekingenlik, utanma veya saldırganlık gibi olumsuz davranışlar gösterebilmektedir (Sağır, 2020).

Sonuç olarak, mevsimlik tarım işçisi olarak çalıştırılan çocuklar, fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkileyen koşullarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde de ciddi sonuçlar doğurmaktadır. Çocukların gelişimsel ihtiyaçlarının karşılanması, eğitim haklarına erişimlerinin sağlanması ve sosyal hayata aktif katılımlarının desteklenmesi, bu sorunun çözümüne yönelik atılması gereken öncelikli adımlardır.

2. 1. 4. 3. Çocuk İşçilerin Eğitim Hakları

Bir çocuğun yaşamının ilk yılları, gelecekteki yaşamını önemli ölçüde şekillendiren kritik bir süreçtir. Sağlıklı bir yetişkin olmanın temeli, sağlıklı bir çocukluk döneminden geçmektedir. Çocukluk dönemi, fiziksel, sosyal, zihinsel ve ruhsal gelişim açısından yetişkinlerden farklı özelliklere sahip olan bir evredir. Bu özelliklerin sağlıklı bir şekilde gelişebilmesi için çocukların sağlıklı bir bakıma, korunmaya, eğitime, sosyal desteğe ve aile desteğine ihtiyaçları vardır (AÇSHB, t.y.). Bu ihtiyaçların karşılanması, yalnızca bireysel düzeyde değil, toplumsal düzeyde de sağlıklı bir yapının oluşması için büyük önem taşımaktadır.

Çocuk işçiliği, günümüzde dünya çapında önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir. Türkiye’de de bu sorun, henüz tam anlamıyla çözülememiş açık bir yara niteliğindedir. Çocuklar,

toplumun en savunmasız grubunu oluşturmakta ve her türlü ihmal ve istismara karşı duyarlıdırlar (Erbay, 2013). Bu bağlamda, çocukların asıl yaşam alanlarının okullar olduğu ve eğitim süreçlerinin onların gelişimi için kritik bir rol oynadığı açıkça görülmektedir.

Eğitim kavramı, geniş bir anlam yelpazesine sahiptir ve yalnızca okul, özel okul veya etüt salonu gibi kurumlarla sınırlandırılmaz. Eğitimin temeli, ailede başlar ve çevre, öğretmenler ve diğer bireylerle etkileşim içinde devam eder (Şahan, 2003). Ancak, tarım işçisi olarak çalışan aileler, çocuklarını aile bütçesine katkıda bulunan birer unsur olarak görmekte ve bu nedenle çocukların okula gitmesini engellemektedir. Bu durum, çocukların eğitim hakkından mahrum kalmalarına ve gelişimlerinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır.

Yaz tatili, birçok çocuk için dinlenme ve eğlenme anlamına gelse de, tarım işçisi olarak çalışan çocuklar için bu dönem “işe dönüş” anlamına gelmektedir. Tarım sektöründe çalışan bu çocuklar, okulların kapanmasından önce tarlalarda çalışmaya başlamakta ve bu durum, karnelerini görmelerini bile engelleyebilmektedir. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocuklar, 180 günlük eğitim-öğretim yılının yaklaşık 60 gününü çalışarak geçirdikleri için derslerinde geri kalmakta ve eğitim süreçleri ciddi şekilde aksamaktadır (AÇSHB, t.y.). Bu durum, çocukların hem akademik başarılarını hem de geleceklerini olumsuz etkilemektedir.

Mevsimlik göç nedeniyle okula yalnızca 6-8 hafta devam edebilen öğrencilerin devamsızlıkları, derslerde başarısız olmalarına yol açmaktadır. Bu nedenle, devamsızlıkların resmi kayıtlara geçirilmemesi ve öğrencilerin devamlarının sağlanmasına yönelik çabalar gösterilmektedir. Ancak, okul idaresi veya öğretmenler tarafından belgelendirilmeyen devamsızlıklar, bu sorunun dikkate alınmamasına neden olmaktadır. Bu durum, özellikle Güneydoğu Anadolu bölgesinde öğrenci başarısızlığının temel nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevsimlik işçi olarak göç eden aileleriyle birlikte okula gitmek zorunda kalan öğrenciler, genellikle okula geç başlamakta ve daha erken ayrılmaktadır. Bu durum, ders takiplerini, sınıfa ve okula uyum sağlamalarını olumsuz etkilemekte ve akademik başarılarını düşürmektedir (Şahan, 2003). Bu öğrenciler, iki ila dört ay boyunca dersleri kaçırmakta ve temel eğitimden kopma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Örneğin, 7-16 yaş grubundaki 893 bin çocuğun 399 bini eğitimini tamamlayamamaktadır.

Tarımda çocuk işçiliği konusunda karşılaşılan en yaygın engeller, zorunlu ilköğretime devam, çalışma yaşı ve istihdama başlamak için gereken asgari yaş sınırlarıdır. Çocukların eğitim sisteminden erken ayrılması, yoksulluk döngüsünün devam etmesine neden olmakta ve yeterli eğitim alamayan çocuklar, gelecekte ebeveynleri gibi eğitimsiz bir işgücü haline gelmektedir. Bu durum, yoksulluğun zararlı çemberini ortaya koymaktadır. Ayrıca, mevsimlik göç sırasında çocukların maruz kaldığı olumsuz barınma ve çalışma koşulları, uzun vadeli sağlık sorunlarına yol açabilmekte, şiddet, ihmal ve istismara karşı savunmasızlıklarını artırmakta ve duygusal-sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemektedir (AÇSHB, t.y.).

Okulu bırakarak eğitimlerini yarıda kesen çocukların aileleri, genellikle maddi yetersizlikler nedeniyle çocuklarını yanlarına alarak tarım işçisi olarak çalıştırmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), genç işçileri 15-24 yaş arasındaki bireyler olarak tanımlamakta ve 138 Sayılı Sözleşme uyarınca, 15 yaşın altında olup ailelerini geçindirmek için çalışanları çocuk işçi olarak kabul etmektedir (ILO, 2006). Kırsal kesimde yaşayan aileler, çocuklarının okula gitmesi durumunda iki temel sorunla karşı karşıya kalmaktadır: birincisi, çocuğun eğitim sürecinde aileye getireceği maddi yük; ikincisi ise çocuğun çalışmaması nedeniyle oluşacak gelir kaybıdır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitime ilişkin genelgesinde bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunulmuş olsa da, bu öneriler pratikte yeterince etkili olamamıştır. Bu nedenle, çocuk işçiliği sorununun temel nedenlerinin ele alınması ve uygulamaya yönelik adımların atılması gerekmektedir. Eğitim politikasının tüm paydaşlarının bu sorunu sahiplenmesi ve çocukların eğitim durumlarının düzenli olarak takip edilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarına yönelik eğitim çalışmalarının aksamaması için eğitim sistemi ve müfredatların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, eğitim çadırı uygulaması gibi çözümler, 5410 sayılı Kanun çerçevesinde hem işçilere hem de çocuklara uygulanabilir niteliktedir (Sevinç & Sevinç, 2012).

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocukları, eğitime erişim konusunda ciddi sorunlar yaşamakta ve bu durum, onları diğer çocuklara göre dezavantajlı bir konuma düşürmektedir. Bu aileler, çocuklarının eğitimden ziyade aile bütçesine katkıda bulunmasını tercih etmektedir (Akbıyık, 2008; Karaman & Yılmaz, 2011). Çocukların eğitim masrafları olan giyim, kırtasiye, gıda ve ulaşım gibi giderler, dar gelirli mevsimlik tarım işçileri için ek bir mali yük oluşturmaktadır. Ayrıca, yetişkin eğitimi açısından bakıldığında, mevsimlik tarım işçilerinin eğitim düzeyleri ve eğitim kaynaklarına erişimleri oldukça sınırlıdır. Bu işçilerin önemli bir kısmı okur-yazar değildir ve yerleşim yerlerinde elektriğe erişim olmaması, televizyon, radyo ve internet gibi kitle iletişim araçlarından yararlanmalarını engellemektedir. Bu durum, tarım işçilerine bilgi aktarımını zorlaştırmakta ve eğitim süreçlerini olumsuz etkilemektedir (Karaman & Yılmaz, 2011; Şahan, 2003).

Sonuç olarak, mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitime erişim sorunları, yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde de ele alınması gereken bir sorundur. Bu sorunun çözümü için eğitim politikalarının yeniden gözden geçirilmesi, ailelerin bilinçlendirilmesi ve çocukların eğitim haklarının korunması büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve eğitim kaynaklarına erişimlerinin artırılması, bu sorunun çözümüne yönelik atılması gereken önemli adımlardır.

2. 1. 4. 3. 1. Mevsimlik İşçi Olarak Çalışan Çocukların Eğitim Sorunları

Literatürde yapılan incelemeler, mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitimlerinde ciddi aksamalar yaşadığını ve bu aksamaların zorunlu göçten kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Öğrenciler ve aileleri, tarım işleri nedeniyle sık sık yer değiştirmek zorunda kaldığından, çocuklar belirli bir süre okula devam edememektedir. Bu durum, çocukların eğitim süreçlerini olumsuz etkilemekte ve akranlarına göre geride kalmalarına neden olmaktadır.

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmaya başlayan çocuklar, eğitimlerinde ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. İş dönemi sonrasında memleketlerine dönen çocuklar, okula geri döndüklerinde sınıftaki diğer öğrencilerle aralarında 2-3 ünite fark oluşmaktadır. Bu farkı kapatmak için öğretmenler, tarım işçilerinin çocuklarına kaçırdıkları konuları hızla öğretmeye çalışmakta ve bu durum hem çocuk işçileri hem de diğer öğrencileri olumsuz etkilemektedir. Bu bağlamda, göçmen işçilerin çocukları konuları tam olarak öğrenememekte, diğer çocukların eğitim süreçleri de sekteye uğramaktadır. Çocukların eğitimini olumsuz etkileyen bir diğer faktör ise okula devamsızlıktır. Mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarında devamsızlık, iki şekilde etkili olmaktadır: birincisi, devamsız öğrenci sayısının fazla olması nedeniyle ünite süresinin gereğinden uzun tutulması ve diğer konulara yeterince zaman ayrılamaması; ikincisi ise devamsız öğrenciler okula döndüğünde, işlenen konuların hızlı bir şekilde tamamlanmaya çalışılmasıdır (Koçak, 2007).

Tarım işçisi olarak çalışmak üzere yerleşim yerlerinden ayrılan çocuklar, eğitim süreçlerinde yaklaşık 6 ila 8 haftalık bir aksama yaşamaktadır. Bu aksama, çocukların devamsızlık ve ders başarısızlığı nedeniyle bir yıl kaybetmelerine neden olabilmektedir. Bu tür durumlarda, devamsızlıklar resmi kayıtlara yansıtılmamakta ve çocukların okula katılımı sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak, okul yönetimlerinin bu tür adımlar atması, sorunun gündeme gelmesini engellemekte ve mevsimlik işçilerin çocuklarının eğitim sorunlarına çözüm bulunmasını geciktirmektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, mevsimlik işçi olarak çalışan çocuklar, öğrencilerin eğitimde ciddi başarısızlıklar yaşamasına neden olmaktadır. Şahan (2003), mevsimlik işçilerin çocuklarının karşılaştıkları temel sorunları şu şekilde sıralamaktadır:

Bu sorunlar, mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitim haklarının korunması ve eğitim süreçlerinin sürekliliğinin sağlanması için acil çözümler gerektirmektedir. Bu bağlamda, okul yönetimlerinin ve eğitim politikalarının, mevsimlik göçün neden olduğu eğitim aksamalarını minimize edecek stratejiler geliştirmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca, çocukların eğitimlerinin devamlılığını sağlamak için alternatif eğitim modelleri ve destek programları hayata geçirilmelidir. Okulu erken bırakmak ve yarıyıl derslerini kaçırmak (6-8 ay çalışmak zorunda oldukları için),

- Okula geç başladıkları için sınıf arkadaşlarının gerisinde kaldıkları için hazırlık düzeyleri düşer,
- Okula gitme isteğinin azalması (akranlarının gerisinde kalması nedeniyle),

- c. Okul başlangıcındaki uyum sorunları,
- d. Akademik başarı oranlarının düşmesi gibi sorunlar yaşanır.

Ailelerin çocuklarını mevsimlik işçi olarak çalıştırmalarının temel nedeni olarak yoksulluk gösteriliyor. Aileler çocuklarını işe götürüp yaşadıkları yerde bırakmazlarsa eğitim alamayacaklarını söylüyorlar. Çocuklar aile bütçesine katkıda bulunamadığı için göç etmek ve eğitimlerine ara vermek zorunda kaldılar.

Mevsimlik tarım işçisi çocukların çalışma koşulları nedeniyle eğitim alanında karşılaştıkları sorunlar henüz çözülmemiş olsa da alınan bazı tedbirlerin çocukların okula kayıtlarını kolaylaştıracağı söylenebilir. Çocukların okula girip devamında alınması gereken önleyici tedbir ve uygulamalar şunlardır (Uysal vd., 2016):

- a. Mevsimlik tarım işçilerinin eğitim hayatları kesintiye uğramakta, karşılaştıkları sorunlar nedeniyle akademik başarıları ve öğrenme becerileri sekteye uğramaktadır. Bunun sonucunda öğrenciler aldıkları eğitimin sürekli gerisinde kalmak zorunda kalırlar. Bu durum onların eğitim sürecinde geri planda kalmalarına ve akranlarından eğitimsel olarak uzak kalmalarına neden olmaktadır. Öğrencilerin çoğu Türkçeyi anlamadığından eğitim hayatları daha da bozulmakta, eğitimden ve okuldan ayrılmaktadırlar. Son dönemde Suriyeli göçmenlerin mevsimlik işlerde çalışmaya başlaması bu süreci daha da zorlaştırmıştır.
- b. Mevsimlik tarım işçilerinin çocukları sık sık okul ve öğretmen değiştirerek öğrenme güçlüklerine neden olmaktadır.
- c. Çocukların sosyal sorunları vardır ve bu nedenle aidiyet ve çevre oluşturma konusunda sorunlar yaşarlar.
- d. Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan aileler geçim sıkıntısı yaşamakta ve eğitim için gerekli malzemeleri alamamakta, bu durum çocukların toplum içinde dışlanmasına neden olmaktadır.
- e. Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadığı dezavantajlar öğretmenlerin sınıfta olumsuz duygular yaşamasına neden olmaktadır.
- f. Tarım işçilerinin çocukları okul ortamlarında arkadaş gruplarından dışlanmakta ve bu nedenle sosyalleşememektedirler.
- g. Öğretmenler bu çocukların eğitim süreçlerini desteklemek için telafi eğitimleri vermeye çok zaman harcarlar.
- h. Öğretmenlerin, çocukların akademik açıdan başarılı olamayacağına inandıkları için çocukların okuma, yazma ve aritmetik becerileri dışında sosyal yönleriyle daha fazla ilgilendikleri ve daha az ilgilendikleri bilinmektedir.

Bu koşullar dikkate alındığında mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitime erişimde en çok zorluk yaşadıkları, akranlarının gerisinde kaldıkları ve yükseköğretim kurumlarına giremedikleri söylenebilir.

2. 1. 5. Uyum ve Davranış Bozuklukları

Çocuklarda davranış sorunları, gözlemlenebilir ve ölçülebilir nitelikte olup, çocuğun bireysel davranışları ile çevresi arasındaki uyum sürecinde ortaya çıkan problemleri kapsamaktadır. Bu sorunlar, çocuğun toplumsal normlara ve değer yargılarına uyum sağlamakta güçlük çekmesi, sosyal ilişkilerde çatışmalar yaşaması ve uygunsuz davranışsal tepkiler sergilemesi şeklinde kendini gösterebilmektedir. Aygölü ve Özden (2015) tarafından belirtildiği üzere, çocuklarda davranış sorunları, insan haklarına saygısızlık, gelişimsel döneme uygun olmayan tepkiler, kişilerarası iletişimde yaşanan zorluklar, okula uyum sürecindeki aksamalar ve şiddet içerikli davranışlar gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilmektedir.

Çocukluk dönemi, bireyin gelişiminde kritik bir evre olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde yaşanan deneyimler, kazanılan davranış kalıpları ve duygusal süreçler, yetişkinlik döneminde de etkisini sürdürebilmektedir. Gürpınar-Akan, (2001), çocukların gelişimsel aşamalarından kaynaklanan doğal zorlukların yanı sıra, yakın çevresinin olumsuz etkilerinin de çocukta duygusal dengesizliklere yol açabileceğini belirtmektedir. Bu olumsuz etkilere bağlı olarak çocuklarda stres, kaygı, içe kapanıklık, saldırganlık ve uyum problemleri gibi davranışsal sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Aile içi çatışmalar, ekonomik sıkıntılar, göç, ihmal ve istismar gibi faktörler, çocuğun yaşadığı çevreyi daha karmaşık ve zorlayıcı hale getirerek, onun sosyal çevresiyle sağlıklı ilişkiler kurmasını engelleyebilmektedir. Çocukluk döneminde yaşanan bu tür olumsuz deneyimler, yetişkinlik döneminde de bireyin ruh sağlığı ve toplumsal ilişkileri üzerinde kalıcı etkiler bırakabilmektedir (Aygölü & Özden, 2015).

Çocuklarda görülen davranışsal problemler hem bireysel gelişimlerini hem de çevreleriyle kurdukları etkileşimi olumsuz yönde etkilemekte ve ilerleyen yaşlarda daha ciddi sosyal ve psikolojik sorunlara dönüşme riski taşımaktadır. Bu nedenle, çocuklarda davranış sorunlarının erken dönemde tespit edilmesi ve uygun psikolojik, sosyal ve eğitsel müdahalelerle çözüme kavuşturulması büyük önem taşımaktadır. Erken müdahale, çocuğun sağlıklı bir gelişim süreci geçirmesini sağlamanın yanı sıra, toplumsal uyumunu destekleyerek uzun vadede ortaya çıkabilecek daha karmaşık sorunların önlenmesine de katkıda bulunmaktadır (Kılıç, 2018).

Çocukların çevreyle sağlıklı bir şekilde etkileşim kurabilmesi için aile ortamı, okul ve sosyal çevre büyük önem taşımaktadır. Sevgi, güven ve destek ortamının sağlanmadığı, iletişim problemlerinin yoğun olduğu veya fiziksel ve psikolojik şiddetin yaşandığı ailelerde büyüyen çocuklar, kendilerini ifade etmekte zorlanabilmekte ve içe kapanıklık, saldırganlık, kurallara uymama gibi olumsuz davranışlar geliştirebilmektedir. Aile içindeki ihmal veya aşırı baskıcı disiplin

yöntemleri, çocuğun sosyal gelişimini olumsuz etkileyerek onun benlik algısını ve duygusal denetimini zayıflatabilmektedir. Benzer şekilde, okul ortamında yaşanan olumsuzluklar da çocuğun eğitim sürecine uyum sağlamasını güçleştirebilmektedir. Örneğin, öğretmenlerin ve akranlarının çocuğa karşı dışlayıcı veya sert yaklaşımları, çocuğun okul ortamında kendini güvende hissetmesini engelleyebilmekte ve bu durum akademik başarıda düşüş, derslerden kaçınma veya okuldan tamamen uzaklaşma gibi sonuçlar doğurabilmektedir (Yavuz, 2019).

Davranış sorunları gösteren çocuklar, genellikle duygularını ve ihtiyaçlarını doğrudan ifade etmekte zorlanırlar. Bu durum, çocukların dikkat çekmek, ihtiyaçlarını dolaylı yollarla dile getirmek veya çevreleriyle başa çıkabilmek için uygunsuz davranışlar geliştirmelerine yol açabilmektedir. Örneğin, dikkat eksikliği yaşayan bir çocuk, sınıf ortamında sürekli hareket ederek veya kurallara uymayarak fark edilmeye çalışabilir. Benzer şekilde, aile içinde ilgisiz büyüyen bir çocuk, sosyal çevresinde dikkat çekebilmek amacıyla akranlarına zarar verme, yalan söyleme veya eşyalarını çalma gibi olumsuz davranışlar sergileyebilir. Bu noktada, çocukların gözlemlenen davranışlarının yanı sıra, bu davranışların altında yatan sebeplerin anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Çocuğun yalnızca görünen davranışları değil, bu davranışları neden sergilediği ve hangi duygusal ihtiyaçlarının karşılanmadığı da dikkate alınmalıdır (Gürpınar-Akan, 2001).

Çocuklarda görülen şiddet içeren davranışlar, genellikle öğrenilmiş bir tepki mekanizmasının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuklar, özellikle aile içinde veya yakın çevrelerinde şiddete maruz kaldıklarında ya da agresif davranışlara tanık olduklarında, bu tür davranışları bir iletişim aracı olarak kullanmaya eğilimli hale gelirler. Şiddet içeren oyunlar, televizyon programları veya sosyal medyada maruz kalınan olumsuz içerikler de çocukların saldırganlık eğilimlerini artırabilmektedir. Ayrıca, göç eden, ekonomik olarak dezavantajlı gruplara mensup olan veya sosyal çevrede ayrımcılığa maruz kalan çocuklarda, saldırganlık ve karşı gelme davranışlarının daha sık görüldüğü bilinmektedir (Kılıç, 2018).

Çocuklarda ortaya çıkan davranış sorunları, yalnızca bireysel faktörlerle değil, aynı zamanda çevresel, ailesel ve toplumsal faktörlerle birlikte ele alınmalıdır. Bu nedenle, bu tür sorunlara yönelik bütüncül yaklaşımlar geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Ebeveynler, öğretmenler, psikologlar ve eğitimciler, çocuğun davranışlarını değerlendirirken, onların yaşadıkları sosyal ve duygusal deneyimleri dikkate almalıdır. Çocukların uygun sosyal beceriler geliştirebilmeleri, kendilerini sağlıklı yollarla ifade edebilmeleri ve topluma uyum sağlayabilmeleri için aile desteği, öğretmen rehberliği ve psikososyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu tür destekler, çocukların hem bireysel gelişimlerini hem de toplumsal uyumlarını destekleyerek, uzun vadede daha sağlıklı bir yaşam sürmelerine katkıda bulunacaktır (Yavuz, 2019).

2. 1. 5. 1. Uyum ve Davranış Bozukluklarının Nedenleri

Uyum ve davranış bozuklukları 5-7 yaşlarında ortaya çıkabilir. Bu bozukluğa genetik miras ve çevresel faktörlerin birleşimi neden olur. Düşük zekâ düzeyinin aynı zamanda düşük sözel zekâ düzeyiyle de ilişkili olduğu söyleniyor. Bozukluğun riskine katkıda bulunan diğer faktörler arasında travma ve istismara maruz kalma yer almaktadır (Karabekiroğlu, 2009).

Çocuğun gelişim döneminde yaşadığı sorunlar dönem sonuna kadar çözülmezse bu sorunlar başka dönemlere aktarılır ve başka bir dönemde daha büyük bir sorun olarak karşımıza çıkar. Oyun döneminde olan bir çocuk bu dönemde yeterince oyuna katılamıyorsa, büyüdüğünde arkadaşlık kurmakta zorlanacaktır (Yörükoğlu, 2002).

Uyum bozuklukları ve davranış sorunlarını inceleyen bir diğer teori ise 1977 yılında Jessor ve Jessor tarafından oluşturulan Problem Davranış Teorisidir. Bu teori, bir insandaki davranış problemlerinin, o kişinin bu problemlere sahip olmasına neden olabilecek, etrafındaki faktörlerin bir sonucu olduğudur (Atlı- Aslan, 2018:10).

Çocukluktaki davranış sorunlarını içsel ve dışsal nedenler olarak kategorize edebiliriz. Dış nedenler arasında; sosyoekonomik durum, annedeki akıl hastalığı ve etnik grup büyümesi. İçsel nedenler ise gebelik sırasında yaşanan sorunları ve çocukluk çağı hastalıklarını içermektedir (Pike vd., 2006).

Uyumsuz davranış sergileyen çocukların, kendileri için önemli olan kişilerle olumsuz etkileşime girdiklerinde ve bu kişiler tarafından engellendiklerinde bu davranışı sergileme olasılıklarının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Dreikurs ve vd. (1982) uyumsuz davranışların belirli hedefleri olduğunu belirtmektedir. Her şey göz önüne alındığında, bunlar dört kategoriye ayrılabilir. Başlangıçta bu davranışın nedeni kendisi için önemli olan bu kişilerin dikkatini çekmeye çalışmaktır. Her ne kadar tüm çocuklar sesini duyurmak istese de öncelikli hedefleri bunu uyumlu bir davranışla gerçekleştirmektir. Örneğin akademik başarılarıyla fark edilmek isteyen bir öğrenci belirli bir öğrenme güçlüğüne sahipse, akademik başarılarıyla fark edilmeyince uyumsuz davranışlar sergileyecektir. Diğer bir amaç ise güçlenmeyi deneyimlemektir. Kendisinden bekleneni başarmakta başarısız olur ve bunun sonucunda kendini akranlarından veya güçlü bir konumda olan daha büyük yetişkinlerden üstün hisseder. Bunu iki farklı şekilde başarabilir: Birincisi direniyormuş gibi görünür, ikincisi yapacağını iddia eder ama asla görevi yerine getirmez. Çocuklarda görülen uyumsuz davranışların bir diğer nedeni de birisi tarafından mağdur edildiğine inanılması sonucunda önemlerini yitirmelerinin intikamını almak istemeleridir. Bunu başkaları için büyük önem taşıdığına inandıkları bir şeyin tam tersini yaparak başarırlar. Nihai amaç, kendi yetersizliğini göstermektir; bu sırada çocuk, kapasitesine rağmen bir şeyi başaramayacağına dair başkalarına güven aşılamaya çalışır. Bu, bir başkasını gerekli görevi tamamlamaya teşvik etmek için kullanılır (Gürpınar-Akan, 2001).

2. 1. 5. 2. Uyum ve Davranış Bozukluklarının Yaygınlığı

Ülkede 6-18 yaş arası çocuklar üzerinde yapılan bir araştırmada davranış sorunu yaşayan çocukların sıklığının %9 ile %11 arasında olduğu ortaya çıkmıştır (Şimşek, 2014). Bu durum çalışmanın 2014 tarihli raporunda da dile getirilmiştir (Atlı-Aslan, 2018). 3-5 yaş arası çocukların küçük bir kısmında hafif düzeyde akıl hastalığı bulunurken, %7'sinde ağır düzeyde akıl hastalığı bulunmaktadır. Bir bütün olarak ele alındığında 5-14 yaş arası nüfusun ruhsal hastalığa yakalanma olasılığı %6,5-7 civarındadır (Köknel, 201).

Savi'nin araştırması, kızlarda kaygı ve depresyonun daha yüksek oranda görüldüğünü, erkeklerde ise sosyal sorunların, yıkıcı davranışların ve dışsallaştırma sorunlarının daha yaygın olduğunu ortaya koymuştur (Savi, 2008).

2. 1. 5. 3. Uyum ve Davranış Bozuklukları Tanı Ölçütleri

Bir davranışın uyum ve davranış biçimi sayılabilmesi için belirli kurallara uyması gerekir. Sorun olarak kabul edilen davranış, tutarlı olmayan veya belirli bir döneme özgü bir davranış olabileceği gibi, belirli bir dönemde kazanılamayan bir davranışın sonucunda problem davranış olarak da ortaya çıkabilir (Yurdunuseven, 2016).

Davranışın çocukta görülme süresi de uygun olup olmadığının belirlenmesinde önemlidir. Gelişim dönemine bağlı bir durum değil, uzun bir süre boyunca sıklıkla yaşanan bir durum olmalıdır (Yörükoğlu, 2002).

Ayrıca tek bir uyumsuz davranış, çocuğun uyum bozukluğu veya davranış sorunu yaşadığını belirlemek için yeterli değildir; ilişkili diğer davranış sorunları araştırılmalıdır (Yörükoğlu, 2002).

2. 1. 5. 4. Uyum ve Davranış Bozukluklarının Türleri

Davranış Sorunları

Davranış sorunları, bireyin psikolojik ve fiziksel sebeplere bağlı olarak yaşadığı içsel çatışmaların dışa yansmasıyla ortaya çıkar (Sayal, 2017). Bu tür sorunlar, bireyin sosyal çevresiyle uyum içinde olmasını zorlaştırarak, aile, okul ve toplum yaşamında çeşitli olumsuzluklara yol açabilir. Davranış sorunları genellikle çocukluk ve ergenlik döneminde başlar ve erken müdahale edilmediğinde yetişkinlikte de devam edebilir.

Davranış sorunları farklı şekillerde kendini gösterebilir. En yaygın belirtiler arasında sürekli sinirlilik hali, saldırganlık, kavgacılık, okuldan kaçma, çalma, yalan söyleme ve otoriteye karşı gelme gibi olumsuz davranışlar yer almaktadır (Yörükoğlu, 2002). Bu davranışlar, bireyin duygusal düzenleme becerilerinde eksiklik yaşadığını ve çevresine uyum sağlamakta zorlandığını gösterebilir.

Son yıllarda yapılan araştırmalar, çocuklarda ve ergenlerde davranım bozukluğu görülme sıklığının arttığını ortaya koymaktadır (Sayal, 2017). Bu durumun nedenleri arasında aile yapısındaki

değişimler, ebeveynlerin tutumları, akran ilişkileri, dijital medya kullanımının artışı ve bireysel psikolojik faktörler yer almaktadır. Ayrıca, nörobiyolojik etmenler, genetik yatkınlık ve çevresel stres faktörleri de davranış bozukluklarının gelişiminde etkili olabilir.

Davranış sorunlarının önlenmesi ve yönetilmesi için erken tanı ve müdahale büyük önem taşımaktadır. Okul ortamında öğretmenlerin ve rehberlik birimlerinin iş birliği içinde çalışarak çocukları ve gençleri desteklemeleri, ailelerin bilinçlendirilmesi ve gerektiğinde psikolojik danışmanlık hizmetlerinin sağlanması etkili çözümler arasında yer almaktadır.

a) Yalan Söyleme

Yalan söyleme, bireylerin gerçekleri bilinçli bir şekilde saptırarak yanlış bilgi vermesi veya gerçeği saklaması olarak tanımlanabilir.

Eğitim bilimleri perspektifinden yalan söyleme, gelişimsel bir süreç olarak ele alınmakta ve farklı türlere ayrılmaktadır (Vrij, 2008):

Beyaz Yalanlar: Sosyal uyumu sağlamak veya başkalarının duygularını korumak için söylenen yalanlar.

Manipülatif Yalanlar: Kendi çıkarlarını korumak veya başkalarını kandırmak amacıyla söylenen yalanlar.

Patolojik Yalanlar: Kontrolsüz ve sürekli yalan söyleme durumu.

Savunma Amaçlı Yalanlar: Kendi güvenliğini veya başkalarını korumak için söylenen yalanlar.

Okul Ortamında Yalanlar: Akademik başarıyı artırmak, öğretmen veya ebeveynlerden kaçınmak için kullanılan yalanlar.

Yalan söyleme, bilişsel ve ahlaki gelişim sürecinin bir parçası olarak değerlendirilir. Çocuklar, gelişim süreçlerinde dürüstlüğü ve yalanın sosyal ve ahlaki sonuçlarını öğrenirler.

Bilişsel Gelişim Açısından: Piaget'ye göre çocuklar, belirli bir yaşa kadar gerçeği ve yanıltmayı ayırt etmekte zorlanırlar. 6-7 yaşlarından itibaren, yalan söylemenin kasıtlı bir eylem olduğu anlaşılmaya başlanır (Piaget, 1932).

Ahlaki Gelişim Açısından: Kohlberg'in ahlaki gelişim teorisine göre, çocuklar ahlaki gelişim süreçlerinde yalan söylemeyi farklı açılardan değerlendirirler. Başlangıçta ceza ve ödüle dayalı kararlar verirken, ilerleyen yaşlarda yalanın etik boyutunu anlamaya başlarlar (Kohlberg, 1984).

Eğitim Ortamında Yalan: Eğitim sürecinde öğrencilerin yalan söyleme nedenleri arasında akademik baskı, öğretmen beklentileri ve sosyal kabul görme isteği yer almaktadır (Gneezy, 2005).

Eğitim ortamında yalan söyleme, bireyler ve topluluklar arasındaki ilişkileri etkileyebilir. Öğrenciler bazen grup içinde kabul görmek veya cezadan kaçınmak için yalan söyleyebilirler. Öğrencinin yalan söyleme davranışını yönetmede öğretmen ve ebeveyn arasındaki iş birliği büyük önem taşır. Okullarda dürüstlük ve etik değerlerin öğretilmesi, öğrencilerin yalan söyleme davranışlarını minimize etmeye yardımcı olabilir (Bok, 1978).

Eğitim ortamında yalanı belirleme ve yönetme stratejileri şu şekildedir:

Davranış Analizleri: Öğrencilerin verdikleri sözlü yanıtların tutarlılığı, beden dili ve jestler.

Sınıf İçi Etik Kurallar: Dürüstlük temelli bir sınıf kültürü oluşturmak, öğrencilerin dürüstlüğü benimsemesini sağlayabilir.

Pozitif Pekiştirme: Dürüstlük davranışlarını ödüllendirme, yalan söyleme sıklığını azaltabilir.

Yalan söyleme, yaş ve bilişsel gelişimle birlikte değişkenlik gösterir:

Çocukluk Dönemi: Çocuklar genellikle 3-4 yaşlarında yalan söylemeye başlar ve zamanla yalanları daha sofistike hale gelir (Lee, 2013). Eğitim sürecinde ebeveynler ve öğretmenlerin geri bildirimleri, çocuğun yalan söyleme alışkanlıklarını şekillendirebilir.

Ergenlik Dönemi: Ergenler, bağımsızlıklarını artırmak ve sosyal ilişkilerini düzenlemek için yalan söyleyebilirler. Akademik baskı ve arkadaş grupları ergenlerde yalan söyleme davranışını etkileyebilir.

Yalan söyleme, gelişimsel, sosyal ve etik boyutlarıyla eğitim sürecinde önemli bir konudur. Öğrencilerin yalan söyleme davranışlarının anlaşılması ve yönetilmesi için öğretmenlerin, ebeveynlerin ve okul yöneticilerinin iş birliği yapması gerekmektedir.

b) Çalma

Çalma davranışı, çocukluk ve ergenlik döneminde çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilen bir uyum ve davranış sorunu olarak değerlendirilir. Ancak bu davranışı ele alırken, çocukların bilişsel ve duygusal gelişim süreçleri göz önünde bulundurulmalıdır. Yavuzer'e (2000) göre, çocuklarda aidiyet duygusu yaklaşık altı yaşından sonra geliştiği için, bu yaştan önce yapılan aşırımlar (başkasına ait bir nesneyi izinsiz almak) bilinçli bir çalma eylemi olarak değerlendirilmemelidir (Gürpınar-Akan, 2001). Küçük yaşlardaki çocuklar, mülkiyet kavramını tam anlamıyla kavrayamadıkları için, başkalarına ait nesneleri izinsiz almayı yanlış bir davranış olarak görmeyebilirler.

Araştırmalar, çocuklarda çalma davranışının temelinde genellikle aileden gelen eksik eğitim ve modelleme süreçlerinin yer aldığını göstermektedir. Özellikle aile içinde çocuğa başkalarının eşyalarına saygı duyma, mülkiyet hakları ve paylaşım kavramları öğretilmediğinde, çocuk bu tür sınırları anlamakta zorlanabilir. Ebeveynlerin, çocuklarına aidiyet kavramını öğretirken tutarlı bir şekilde yönlendirme yapmaları ve kendi davranışlarıyla örnek olmaları büyük önem taşır. Eğer çocuk, ebeveynlerinden veya bakım verenlerinden izinsiz eşya almayı normalleştiren davranışlar gözlemler ya da bu davranışlar hoş görülürse, çalma eğilimi gelişebilir.

Çalma davranışı, bazı durumlarda çocuğun psikolojik ve duygusal dünyasında yaşadığı problemlerin bir yansıması olabilir. Bu davranış, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), anksiyete, düşük özsaygı, ihmal veya duygusal yoksunluk gibi faktörlerle ilişkilendirilebilir. Özellikle ilgisizlik ve sevgi eksikliği yaşayan çocuklar, ebeveynlerinden göremedikleri ilgiyi nesneler aracılığıyla telafi etmeye çalışabilirler. Çocuk, çalma yoluyla dikkat çekmeye, eksik hissettiği duygusal boşluğu doldurmaya veya bir gruba aidiyet hissetmeye çalışabilir.

Bunun yanı sıra, çalma davranışı bazı çocuklarda sınır koyma ve otoriteye karşı gelme ile ilişkili olabilir. Yavuzer (2001) ve Gürpınar-Akan (2001) tarafından aktarılan çalışmalara göre, çalma davranışı genellikle bir uyum ve davranış bozukluğu göstergesi olabilir. Çocuğun, yaşadığı stres, travma veya aile içi problemlere bağlı olarak çalma davranışı geliştirdiği durumlar da mevcuttur. Örneğin, ebeveynleri arasında sürekli çatışma yaşayan bir çocuk, stresini azaltmak veya kontrol edemediği durumlarla başa çıkmak için çalma davranışına yönelebilir.

c) Davranım Bozukluğu

Davranım bozukluğu, antisosyal davranışları içeren ve bireyin çevresiyle uyumlu ilişkiler kurmasını zorlaştıran bir bozukluk türüdür. DSM-V'e göre bu bozukluk, dört temel belirti grubuyla tanımlanmaktadır: insan ve hayvan haklarına uygunsuz davranışlar, kuralların çiğnenmesi, başkalarının malına zarar verme ve kandırma ile çalma. Davranım bozukluğunun ortaya çıkışında hem bireyin doğuştan getirdiği bazı biyolojik ve nörogelişimsel risk faktörleri hem de çevresel etmenler önemli rol oynar. Özellikle, dürtüsellik ve öğrenme bozuklukları gibi bireyin bilişsel süreçlerini etkileyen faktörler, bu bozukluğun gelişimini destekleyebilir. Ayrıca, çocuğun içinde bulunduğu aile ortamı, sosyal çevre ve maruz kaldığı davranış örüntüleri de belirleyici unsurlar arasındadır. Şiddetin sıkça kullanılan bir problem çözme yöntemi olduğu ortamlarda büyüyen çocuklar, model alarak benzer davranış kalıpları geliştirme eğiliminde olabilirler. Aile içi ihmal, istismar, düşük sosyoekonomik düzey, yetersiz ebeveyn denetimi ve olumsuz akran ilişkileri gibi çevresel faktörler, çocuğun sorun çözme biçimini ve sosyal etkileşim tarzını olumsuz yönde şekillendirebilir. Bu nedenle, davranım bozukluğu olan çocukların erken yaşta fark edilmesi ve uygun müdahale yöntemleriyle desteklenmesi, ilerleyen yaşlarda gelişebilecek daha ağır antisosyal davranışların önüne geçmek açısından büyük önem taşımaktadır (Kılıç, 2018).

d) Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu bugünlerde çok bilinen ve sıklıkla tanı konulan bir rahatsızlık haline gelmiştir. Çocuğun gelişim dönemine uygun olmayan bir hareketlilik ve yoğun bir dikkat dağınıklığı ile kendini gösteren bu sorun birçok davranış sorununa yol açmaktadır. Genellikle 3-4 yaşlarında başladığı belirtiliyor olsa da daha küçük yaşlarda da görülebilmektedir. Bu bozukluğa sahip bazı çocuklarda dikkat eksikliği ön planda olurken bazı çocuklar için hiperaktivite belirleyici kıstas olmaktadır. Yoğun hiperaktiviteden mustarip olan çocukların en belirgin özellikleri dürtüsel davranışlarıdır. Bu çocuklar kurallar ile hareket etmekte güçlük yaşarlar, sonucu üzerine çok düşünmeden hareket ederler ve sınıf ortamı hareketliliğinin en çok göze çarptığı yer olur. Toplumsal uyum ve arkadaşlık ilişkilerinde zorluklar yaşarlar. Dikkat eksikliği ön planda olduğu durumda ise çocuklar zihinsel çaba gerektiren işleri yaparken çok zorlanırlar ve işlerini çok geç bitirebilirler. Eşyalarını çok sık kaybederler ve bir iş yaparken bir anda farklı bir iş yapmaya başladıkları görülebilir. Dağınık ve unutkan olmaya meyilli olurlar. Diğer insanların ilgisini çekmeyecek küçük bir ses veya hareketlilik dikkatlerinin o yöne çekilmesine sebep olabilir (Aygölü & Özden, 2015).

e) Karşıt Gelme Karşıt Olma Bozukluğu

Bu hastalığa, çocuk ve ergenlerde görülen otorite figürlerine karşı olumsuz tutum, itaatsizlik, kin besleme gibi davranışlar neden olabilir. Bu davranışın uzun bir geçmişi varsa ve süresi günlük işleyişi bozuyorsa tanı konulabilir. Bu çocuklar sıklıkla kendilerine eşit davranılmadığına inanırlar, aynı zamanda mağdur edildiklerine de inanmaya meyillidirler ve bu nedenle de kırgın ve kin dolu olurlar. Diğer öğrenci arkadaşlarıyla herhangi bir sorun yaşamamalarına rağmen, üst düzey öğrencileriyle sık sık anlaşmazlıklara maruz kalabiliyorlar. Sosyal taklit ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu karşıt olma karşı gelme bozukluğuna yol açabilmektedir (Kılıç, 2018).

Duygusal Sorunlar

Duygusal sorunlar çocuklarda kaygının bir türü olarak kabul edilir, bu sorunlar arasında korku, sürekli düşünceler, kaygı ve fobiler yer alır. Bu tür sorunu yaşayan çocuklar genellikle sessizdir, yalnızdır ve özgüvenleri düşüktür (Sayal, 2017).

a) Korku

Korku, canlılarda güvenliğini sağlayan ve savunmalarını kolaylaştıran bir mekanizmadır. Çocuk yaşamının ilk yıllarında çevresini tanımaya çalışırken farkında olmadığı ve dolayısıyla korktuğu pek çok şeyle karşılaşır. Dört yaşına gelindiğinde çocuğun huysuzlukları azalır. Bakıcılar çocukların ceza olarak algıladıkları pek çok şeyi kullanabilirler ancak bu davranışın çocuk üzerinde olumlu bir etkisi olmayacaktır, çocuk başlangıçta bu davranıştan hoşlanacaktır ancak kısa bir süre sonra aynı eylemleri tekrarlamaya başlayacaktır. Bakım verenlerin bazı kaygıları çocuktan kaynaklanmasa bile çocukla ilgili bu kaygıların büyümemesi ilgili kişilerin uygun tutumlarına bağlıdır. Çocuğun korkusu varsa sert tepkilerden kaçınmalı, bunun yerine nedenlerini araştırmalıdır. Küçük adımlarla korkuyu yenmeye çalışmak önemlidir (Yörükoğlu, 2002).

b) Endişe

Kaygı, bir tehdidin beklentisiyle ilişkili zihinsel acıdır. Bir dereceye kadar kaygı gereklidir ve ergenlik döneminde aşırı kaygı yaygındır, ancak birçok kişi kaygı bozukluğu olduğunun farkında değildir (Karabekiroğlu, 2009). Çocuklarda ve ergenlerde anksiyete bozuklukları en sık görülen rahatsızlık türüdür ve görülme sıklığı %6-18 arasındadır. Kaygı, ayrılma korkusu, yaygın kaygı bozukluğu ve sosyal kaygı çocuklarda sık görülür. Pek çok çalışma bu kaygıların aileden kaynaklandığını ortaya koymuş, tehlikelerin abartılması ve aşırı düşkünlüğün kaygı bozukluklarına yol açtığı gözlemlenmiştir. Çocukluk çağındaki kaygı bozuklukları genellikle geçici olsa da şiddetli ve kalıcı bir kaygı bozukluğu çocuğun yaşamını ve ailesini olumsuz etkileyecektir (Kılıç, 2018).

c) Duygudurum Bozukluğu

Genellikle ergenlik döneminde yaşanan bir durumdur. Gençler çevre için önemli bir tehdit oluşturabilir. Bu onların yüksek düzeydeki kaygıları ve hızlı duygusal değişimleriyle kanıtlanmaktadır. Duygulanım bozuklukları, zaman zaman hafif bir coşkunluğun eşlik ettiği aşırı enerji ve psikolojik eksiklik ile karakterizedir (Köknel, 2011).

Ağır Psikolojik Sorunlar

Psikoz veya içe dönüklük sergileyen ruhsal bozukluklardır, bu bozukluklar çocuğun günlük işleyişini ve çevreye uyumunu bozar (Sayal, 2017).

a) Çocukluk Psikozu

Çocukluk psikozu, çocuğun çevresine olan ilgisinin azalması ve sosyal ilişkilerinde belirgin bir bozulma ile karakterize edilen ciddi bir psikiyatrik durumdur. Bu rahatsızlığa sahip çocuklar, genellikle çevrelerinden uzaklaşır ve insanlarla kurdukları ilişkiler sınırlı, izinsiz ve güvensiz bir yapıya sahiptir. İletişim kurma konusunda büyük zorluklar yaşayan bu çocuklar, sıklıkla göz teması kurmaktan kaçınır, duygusal tepkileri beklenmedik ve ani değişimler gösterebilir. Hem duygusal hem de davranışsal olarak alışılmadık tepkiler vermeleri, onların sosyal çevreyle sağlıklı bir bağ kurmalarını zorlaştırır.

Bu bozukluk, çocuğun konuşma becerilerinde gerilik, tekrarlayan ve anlamsız hareketler yapma, kendine veya çevresine zarar verici davranışlarda bulunma gibi belirtilerle kendini gösterebilir. Dış dünyaya karşı ilgisizlikleri nedeniyle oyun oynama, akran ilişkileri geliştirme ve temel sosyal becerileri öğrenme konusunda güçlük çekerler. Ayrıca, hayal dünyaları ile gerçeklik arasındaki sınırı ayırt etmekte zorlanabilirler.

Çocukluk psikozunun nedenleri tam olarak bilinmemekle birlikte, genetik yatkınlık, nörolojik gelişim bozuklukları, doğum öncesi ve sonrası komplikasyonlar, ağır travmalar ve erken çocukluk döneminde yaşanan ihmal gibi faktörlerin rol oynayabileceği düşünülmektedir. Erken tanı ve müdahale, çocuğun gelişimini desteklemek ve ilerleyen yaşlarda daha ağır psikiyatrik problemlerin önüne geçmek açısından kritik bir öneme sahiptir. Özellikle aile desteği, özel eğitim programları ve psikoterapi gibi yöntemlerle bu çocukların sosyal becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmelidir (Yörükoğlu, 2002).

Akran Sorunları ve Sosyal Davranışlar

Çocukların sosyal gelişiminde akran ilişkileri belirleyici bir rol oynar. Çocuk ile akranları arasındaki iletişim sorunları, davranışsal ve uyumsal problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilir. Özellikle okul yıllarında, çocuğun akranlarıyla sağlıklı bir iletişim kurabilmesi, sosyal becerilerinin gelişmesi ve çevresiyle uyumlu ilişkiler sürdürebilmesi açısından büyük önem taşır. Akran ilişkileri, çocuğun sosyal normları öğrenmesine, iş birliği yapma, paylaşma, empati gösterme ve problem çözme gibi temel becerilerini geliştirmesine katkıda bulunur.

Sayal'ın (2017) çalışmasına göre, çocukların akranlarıyla kurdukları ilişkiler yalnızca sosyal gelişimleri açısından değil, aynı zamanda duygusal ve bilişsel gelişimleri bakımından da kritik bir öneme sahiptir. Çocuklar, akranlarıyla etkileşimde bulunarak duygularını daha iyi ifade etmeyi öğrenir, benlik algılarını geliştirir ve sosyal bağlarını güçlendirirler. Bununla birlikte, akran zorbalığı, dışlanma, sosyal reddedilme gibi olumsuz deneyimler yaşayan çocuklarda kaygı, depresyon, özgüven eksikliği ve içe kapanıklık gibi sorunlar gelişebilir.

Bu tür problemlerin önlenmesi ve çocukların sağlıklı sosyal ilişkiler kurmalarını desteklemek için hem ailelerin hem de eğitimcilerin bilinçli hareket etmesi gerekmektedir. Ailelerin çocuklarının sosyal becerilerini destekleyici bir tutum sergilemesi, öğretmenlerin ise okul ortamında sosyal etkileşimi teşvik edici stratejiler uygulaması, çocukların olumlu akran ilişkileri geliştirmesine yardımcı olabilir. Ayrıca, grup çalışmaları, sosyal beceri eğitimleri ve rehberlik hizmetleri gibi yöntemler, çocukların sosyal davranışlarını geliştirmeleri açısından faydalı olabilir. Bu süreçte, çocukların sosyal gelişimini destekleyen ortamların sağlanması, onların ilerleyen yaşlardaki psikososyal uyumlarını olumlu yönde etkileyebilir (Sayal, 2017).

2. 2. Literatür Taramasının Sonucu

Bu araştırma, mevsimlik göç nedeniyle düzenli eğitim sürecinden uzak kalan çocukların, okul ortamına yeniden entegre olduklarında karşılaştıkları uyum zorluklarını ve davranışsal sorunları öğretmen görüşleri temelinde incelemeyi ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Mevsimlik göçmen çocuklar, eğitim hayatlarında yaşanan kesintiler nedeniyle akademik, sosyal ve duygusal açıdan dezavantajlı bir konumda bulunmakta, bu durum ise okula uyum sürecinde çeşitli güçlüklerin ortaya çıkmasına ve davranışsal problemlerin gelişmesine neden olabilmektedir.

Literatüre bakıldığında Lordoğlu ve Etiler (2014) mevsimlik göçmen çocukların eğitimlerinin kesintiye uğramasının akademik başarılarını olumsuz etkilediğini ve bu çocukların gelecekte mevsimlik tarım işçisi olmalarına yol açtığını ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Teker (2015) ve Yavuz (2019) aileleri mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların eğitim, sağlık, barınma, beslenme, spor, sanat, kültürel faaliyetler gibi hayatlarının çeşitli alanlarında olumsuz etkiler yaşadıklarını ortaya çıkarmışlardır. Sağır (2020) ise mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının bu tür eğitim sorunlarına yönelik geliştirilebilecek çözüm yollarına odaklanmıştır. Literatürde bahsi geçen bu çalışmaların odaklandıkları problem alanlarından farklı olarak bu araştırma çocukların adaptasyon sorunlarından kaynaklı davranış ve uyum sorunlarına odaklanmaktadır.

Mevsimlik tarım işçilerinin barınma koşullarının genellikle sağlıklı ve yetersiz olduğu, ailelerin geçici konutlarda veya uygunsuz yapılarda yaşadığı belirtilmiştir (Gira, 2017; Yiğit vd., 2017; Yılmaz, 2020). Tarım işçileri ve aracıları arasındaki kayıt dışı çalışma ilişkileri, işçilerin haklarının korunmasını zorlaştırmakta ve ücretlerini düzenli olarak alamamalarına neden olmaktadır (Karaman & Yılmaz, 2011). Aynı zamanda, işçilerin büyük bir kısmının sosyal güvenceye sahip olmaması, sağlık hizmetlerinden faydalanmalarını da güçleştirmektedir (Öztürk, 2019; Ata, 2020). Diğer yandan, çocuk işçiliği, mevsimlik tarımın en büyük sorunlarından biri olarak öne çıkmaktadır. Eğitim hakkı, mevsimlik tarım işçilerinin çocukları için en kritik mağduriyet alanlarından birini oluşturmakta olup, ailelerin göç hareketliliği nedeniyle bu çocuklar eğitim süreçlerinden uzun süreli kesintilere maruz kalabilmektedir (Tabcu, 2015; Uzundere, 2015; Yavuz, 2019). Ayrıca, çocukların

tarım işlerinde çalıştırılmaları, onların sağlıklarını, psikososyal gelişimlerini ve akademik başarılarını olumsuz etkileyebilmektedir (Lordoğlu & Etiler, 2014; Teker, 2015; Yılmaz, 2017). Eğitim hayatları sektöre uğrayan bu çocukların büyük bir kısmı ilerleyen yıllarda da tarım işçisi olarak kalmaktadır, bu da mevsimlik tarım işçiliğinin nesilden nesile aktarılan bir döngüye dönüşmesine neden olmaktadır (Yalıncağı, 2018).

Mevsimlik tarım işçilerinin yaşadığı sorunlar arasında kadın tarım işçiliği önemli bir yer tutmakta olup kadınlar, hem tarımsal üretimde aktif olarak çalışmakta hem de çocuk bakımı ve ev işleri gibi sorumlulukları üstlenerek büyük bir yük altına girmektedir (Çayır, 2020). Kadın işçilerin, düşük ücretler ve ağır çalışma koşulları nedeniyle sosyal güvenceden yoksun bir şekilde çalıştığı, bunun yanı sıra sağlık ve eğitim haklarından da yeterince yararlanamadığı tespit edilmiştir (Aslan, 2020).

Mevsimlik tarım işçileriyle ilgili yapılan araştırmalarda öne çıkan bir diğer önemli bulgu, sosyal dışlanmadır. Bu işçiler, göç ettikleri veya çalıştıkları bölgelerde genellikle yerel halk tarafından kabul görmemekte, toplumsal aidiyet geliştirmekte zorlanmakta ve sosyal yaşamdan izole bir şekilde yaşamlarını sürdürmektedir (Çakmak, 2018). Bu durum, işçilerin sadece ekonomik değil, aynı zamanda psikososyal olarak da ciddi sıkıntılar yaşamasına sebep olabilmektedir.

Son olarak, yapılan araştırmalar, mevsimlik tarım işçilerinin karşılaştıkları sorunların uzun yıllardır devam ettiğini ve bu sorunlara yönelik somut ve kalıcı çözümlerin hayata geçirilmediğini ortaya koymaktadır (Ata, 2020; Baş, 2019; Öztürk, 2019). Bu durumla ilgili olarak, eğitim, sağlık, barınma ve sosyal güvenlik alanlarında kapsamlı politikaların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmakta ve mevcut uygulamaların yetersiz olduğu belirtilmektedir (Dede, 2019; Sağır, 2020).

Sonuç olarak, yapılan literatür taraması, mevsimlik tarım işçilerinin, ailelerinin ve özellikle çocukların, çok boyutlu ve ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldığını ortaya koymaktadır. Çalışmalarda öne çıkan temel sorunlar arasında barınma koşullarının yetersizliği, eğitime erişimde yaşanan zorluklar, sağlık hizmetlerine sınırlı erişim, kayıt dışı istihdam, düşük ücretler, sosyal dışlanma ve güvencesiz çalışma koşulları gibi faktörler yer almaktadır. Araştırmalar, mevsimlik tarım işçilerinin büyük bir bölümünün ekonomik açıdan oldukça zorlu koşullar altında yaşadığını ve yalnızca tarım sezonları boyunca gelir elde edebildiklerini göstermektedir (Kalkınma Atölyesi, 2014; Karaman & Yılmaz, 2011; Özbekmezci & Sahil, 2004). Bu durum, ailelerin ve çocukların yaşam kalitesini önemli ölçüde düşürmekte ve uzun vadede sosyoekonomik eşitsizliklerin derinleşmesine neden olmaktadır. Özetle, mevsimlik tarım işçiliği, yalnızca ekonomik bir mesele değil, aynı zamanda toplumsal adalet, insan hakları ve sosyal politika açısından ele alınması gereken çok boyutlu bir sorun olarak değerlendirilmelidir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma amacı doğrultusunda seçilen araştırma modeli, araştırma grubu, veri toplama araçları, veri toplama ve veri analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3. 1. Araştırma Modeli

Bu çalışma, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim sürecinde karşılaştıkları uyum ve davranış sorunlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Araştırma durum çalışması yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Durum çalışması, belirli bir olgunun veya grubun derinlemesine ve detaylı bir şekilde incelenmesine olanak tanıyan bir yöntemdir (Yin, 2009, 2017). Bu çalışma kapsamında da; mevsimlik tarım işçisi ailelerinin yoğun bir şekilde bulunduğu bir ilimizde, bu ailelerin çocuklarının eğitim sürecinde karşılaştıkları uyum ve davranış sorunları, bu sorunlarla baş etmede kullanılan stratejiler ve ihtiyaçlar öğretmenlerinin bakış açısıyla detaylı ve derinlemesine incelemek amaçlandığından durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem, özellikle mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitim süreçlerine ilişkin benzer nitelikli çalışmalarda da etkili bir şekilde kullanılmış ve önemli bulgular elde edilmiştir (Merriam, 1998; Stake, 1995).

3. 2. Araştırma Grubu

Araştırmanın katılımcılarını, 2022-2023 eğitim-öğretim yılında mevsimlik göçün yoğun olarak yaşandığı Ordu ili Ünye ilçesindeki okullarda görev yapan ve mevsimlik göçer ile yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitimlerinin desteklenmesine yönelik yaygın eğitim çalışmalarında yer almış farklı branşlardan 12 öğretmen oluşturmaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan amaçlı örnekleme tekniği tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme, araştırmacının araştırma sorularına ilişkin derinlemesine ve zengin bilgi sağlayabilecek katılımcıları seçilmesine olanak tanıyan bir tekniktir (Patton, 2002). Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bu teknikle; araştırma konusuyla doğrudan ilişkili katılımcılara odaklanıldığından elde edilen veriler daha detaylı ve anlamlı olmakta, bu bakımdan hem zaman ve kaynak tasarrufu sağlamakta hem de elde edilen verilerin geçerliği ve güvenirliğini arttırmaktadır,

Bu çalışma kapsamında araştırma grubuna dahil edilecek öğretmenlerin seçiminde amaçlı örnekleme türlerinden ölçüt örnekleme (Patton, 2002) kullanılmıştır. Önceden belirlenen bir dizi ölçütü karşılayan durumlar çalışıldığı ölçüt örneklemede tekniği kapsamında, bu çalışmada katılımcıların belirlenmesinde kullanılan temel ölçütler aşağıda sıralanmıştır:

1. Mevsimlik tarım işçisi aile çocuklarının eğitiminde en az iki yıl görev alması,

2. Anasınıfı, ilkokul, ortaokul ve ortaöğretim gibi farklı öğretim kademelerinde görev yapıyor olması,
3. Araştırmaya katılmaya gönüllü olması.

Bu ölçütler doğrultusunda mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine ilişkin bilgi ve deneyim sahibi öğretmenlerin, gönüllülük ilkesiyle katılımcı olarak araştırmaya dahil olması, doğrudan araştırma konusu odağında anlamlı, detaylı ve gerçekçi verilere ulaşılmasını sağlayacaktır.

Katılımcıları belirleme sürecinde, öğretmenler, araştırmacı tarafından tez çalışmasının amacı ve süreçleri hakkında detaylı bir şekilde bilgilendirilmiş ve araştırmaya katılım için rızaları alınmıştır. Katılımcı öğretmenlere ilişkin demografik bilgiler Tablo 1 de özetlenmiş olup araştırmada katılımcı öğretmenlerin gerçek isimleri yerine farklı mahlas isimler kullanılmıştır.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Katılımcı Mahlası	Branşı	Hizmet Yılı	Eğitim Kademesi	Cinsiyeti
Esmâ	Okul Öncesi Öğretmeni	8	Okul Öncesi	Kadın
Alper	Sınıf Öğretmeni	34	İlkokul	Erkek
Anıl	Sınıf Öğretmeni	35	İlkokul	Erkek
Reyhan	Sınıf Öğretmeni	20	İlkokul	Kadın
Altay	Bilgisayar	16	Ortaokul	Erkek
Hasan	Fen ve Teknoloji	23	Ortaokul	Erkek
Ozan	Matematik	22	Ortaokul	Erkek
Serkan	Beden Eğitimi	18	Ortaokul	Erkek
Tufan	Türkçe	23	Ortaokul	Erkek
Züleyha	Halk Oyunları	12	Ortaokul	Kadın
Aytaç	Rehberlik	18	Lise	Erkek
Mehmet	İngilizce	22	Lise	Erkek

Tablo 1 katılımcı öğretmenlerin branşı, hizmet yılı, eğitim kademesi ve cinsiyeti hakkında ayrıntılı bilgi sunmaktadır. Katılımcıların çeşitliliği, verilerin farklı eğitim düzeyleri ve branşlardan geniş bir perspektifle ele alınmasına olanak sağlayacaktır.

Tablo 1 incelendiğinde; bir katılımcının okul öncesinde, üç katılımcının ilkokulda, altı katılımcının ortaokulda ve iki katılımcının ortaöğretim düzeyinde görev yaptığı görülmektedir. Katılımcılar eğitim kademeleri açısından farklılaşmaktadır. Branşları açısından bir inceleme yapıldığında, katılımcıların sınıf öğretmenliği (3 kişi), İngilizce (1 kişi), rehberlik (1 kişi), bilgisayar (1 kişi), fen ve teknoloji (1 kişi), matematik (1 kişi), beden eğitimi (1 kişi), Türkçe (1 kişi), okul öncesi öğretmenliği (1 kişi) ve halk oyunları (1 kişi) gibi farklı alanlarda görev yaptığı belirlenmiştir. Tıpkı eğitim kademesinde olduğu gibi bu branş çeşitliliği, mevsimlik tarım işçisi ailelerinin çocuklarının davranış ve uyum sorunlarına ilişkin daha geniş bir perspektiflerden görüşlerin toplanmasına ve çok yönlü bir değerlendirme yapılmasına olanak sağlayacaktır. Katılımcıların

hizmet yılı 8 ile 35 arasında değişmekte olup, genel anlamda deneyimli bir öğretmen grubu olduğu ifade edilebilir. Öğretmenlerin büyük bir kısmı 20 yıl ve üzeri mesleki deneyime sahiptir. Örneğin, Alper ve Anıl öğretmenler sırasıyla 34 ve 35 yıllık mesleki deneyimle önemli bir birikime sahiptir denilebilir. Bu deneyim, katılımcıların eğitim süreçlerinde karşılaşılan sorunlara dair derinlemesine bir anlayış geliştirmelerine ve bu sorunlara makul çözüm önerileri sunmalarına katkı sağlayabilir. Son olarak katılımcıların büyük bir çoğunluğu (9 kişi) erkektir.

Branş, hizmet yılı, eğitim kademesi ve cinsiyet açısından katılımcıların sahip olduğu çeşitlilik mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitimde karşılaştığı sorunların daha derinlemesine ve kapsamlı bir perspektifte ele alınmasına olanak tanımaktadır.

3. 3. Verilerin Toplanması

3. 3. 1. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, önceden hazırlanmış bir soru seti üzerinden ilerlerken, araştırmacının katılımcının cevaplarına bağlı olarak ek sorular sormasına veya konuyu derinlemesine incelemesine olanak tanımaktadır (Karasar, 2012). Bu açıdan araştırmacıya yapılandırılmış ancak aynı zamanda esnek bir yaklaşım sunmaktadır. Bu çalışmada olduğu gibi, belli bir durum hakkında katılımcıların deneyim ve bakış açılarını ortaya koymak isteyen araştırmacılar için yarı yapılandırılmış görüşme önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu sebeple bu çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Bu çalışmada araştırmacı tarafından ilgili literatüre dayanılarak hazırlanan yedi adet açık uçlu sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda temel sorularla birlikte, alt sorular ve tamamlayıcı sorular yer almaktadır. Görüşme formunun geliştirilirken literatürden yararlandığı gibi araştırma grubu dışında mevsimlik tarım işçisi aile çocukları ile çalışma tecrübesi bulunan öğretmenlerle yapılan ön görüşmeler ışığında 9 adet sorudan oluşan taslak bir form oluşturulmuştur. Bu taslak formun kapsam geçerliği için; yürütülen araştırma hakkında fikir sahibi ve nitel araştırma yapma deneyimi bulunan üç akademisyenin görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanlardan alınan dönütler neticesinde taslak formda yer alan iki sorunun çıkarılmasına karar verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruların hedef kitle açısından açıklık ve anlaşılabilirliğini belirlemek amacıyla katılımcı grubun dışında, mevsimlik tarım işçisi aile çocukları ile çalışma deneyimi olan iki öğretmene görüşme formu sunulmuş, soruları incelemeleri ve sorulardan ne anladıkları hakkında görüşlerini ifade etmeleri istenmiştir. Bu görüşmelerin sonunda bir soru anlamda açıklık açısından yeniden düzenlenmiştir. Tüm bu ön çalışma sürecinin sonunda elde edilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak, yine araştırma grubu dışında olan ancak araştırma grubu ile benzer özellik taşıyan bir öğretmen ile bütün bir görüşme yapılmıştır. Yapılan bu görüşme verileri nitel araştırma deneyimine sahip bir akademisyen ile analiz

edilmiştir. Bu analiz yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorularının ayrıştırılması açısından faydalı olmuştur. Son hali verilen yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular aşağıda sıralanmıştır:

- S1. Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarına kaç yıldır öğretmenlik yapıyorsunuz?
- S2. Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarına öğretmenlik yaparken ne tür davranış ve uyum sorunlarıyla karşılaşyorsunuz?
- S3. Az önce ifade ettiğiniz sorunların çözümünde hangi çözüm stratejileri kullanıyorsunuz? (Kullandığınız başa çıkma yöntemlerini detaylı şekilde anlatır mısınız?)
- S4. Çocukların uyum ve davranış problemleriyle başa çıkma ve çözüm bulma sürecinde sahip olduğunuz bilgi, beceri ve yeterliliklerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
- S5. Çözüm yöntemleri arasında herhangi bir kurumdan veya uzmandan destek aldınız mı? (Kimden ve nasıl profesyonel destek aldığınızı açıklayınız.)
- S6. Kendi bilgi, beceri ve yeterliliklerinizle ilgili ifade ettiğiniz durumlar için bireysel ve profesyonel geliştirici faaliyet ve eğitimlere ihtiyacınız olduğunu düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız hangi konularda ve ne tür profesyonel geliştirici faaliyet ve eğitimlere ihtiyacınız var?
- S7. Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarında görülen bu uyum ve davranış sorunlarının doğasına uygun (yani sorun temelinde) ne tür öneriler sunarsınız?

8 farklı okuldan 12 öğretmen ile yapılan tüm görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş ve her biri ortalama 30 dakika sürmüştür. Yüz yüze görüşmeler araştırmacının uygulama üzerindeki kontrolünü artıracak gibi araştırmacıya sözlü ve sözsüz iletişim unsurlarını bir arada değerlendirme, katılımcıların kendilerini daha rahat ve güvende hissetmelerini sağlama şeklinde fırsatlar sunarak, özellikle karmaşık veya hassas konularda doğru ve güvenilir verilerin elde edilmesinde önemli faydalara sahiptir (Büyüköztürk vd., 2012).

3. 3. 2. Veri Toplama Süreci

Bu araştırmada, araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen veri toplama süreci yarı yapılandırılmış görüşmelerle sistematik bir şekilde yürütülmüştür. Görüşmeler, 2022-2023 eğitim-öğretim yılı boyunca mevsimlik göçün yoğun olduğu Ordu ili Ünye ilçesindeki okullarda yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların gönüllü olarak sürece dahil olmaları sağlanmış, etik standartlara uygun olarak bilgilendirme yapılmış, yazılı/onaylı rızaları alınmış ve katılımcı bilgilerinin gizli tutulmasına özen gösterilmiştir. Katılımcılarla görüşmeler öncesinde randevu oluşturulmuş ve görüşme konusu hakkında kısaca bilgilendirme yapılmıştır. Katılımcıların görev yaptıkları kurumlarda araştırmacı ile baş başa olabilecekleri ve görüşmenin sağlıklı bir şekilde yürütülmesine

olanak sağlayacak ortamlarda yürütülen görüşmeler 25-35 dakika arasında sürmüş olup ses kaydı altına alınmıştır.

3. 4. Verilerin Analizi

Bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler ilk olarak transkript edilmiş, ardından betimsel olarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz, derinlemesine analiz gerektirmeyen verileri işlemek için kullanılan bir teknik olup, nitel araştırmalar için oldukça önemlidir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bu analiz yönteminde araştırmacı açıklama yaparken kendi görüş ve yorumlarını atlayarak verileri yorum yapmadan okuyucuya sunar (Yıldırım & Şimşek, 2013). Betimsel analiz tekniğinde elde edilen verileri, okuyucuya düzenli ve yorumlayıcı bir biçimde sunmak amacıyla daha önce belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Daha sonra kod ve temalara göre düzenlenen veriler betimlenmiş ve yorumlanmıştır. Bulguları doğrulamak ve katılımcıların bakış açılarını açık bir şekilde göstermek için bulgulara doğrudan alıntılar da ilave edilmiştir. Doğrudan alıntıların sunumu için öğretmenlere mahlas isimler verilmiştir. Öğretmenlere “Aytaç, Serkan, Mehmet...” şeklinde mahlas isimler verilmiştir.

4. BULGULAR

Araştırmanın bulguları, araştırma soruları çerçevesinde düzenlenerek dört başlık altında sunulmuştur: *Öğretmenlerin mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunları hakkındaki görüşleri, Öğretmenlerin Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarında Karşılaştıkları Davranış ve Uyum Sorunlarına yönelik çözüm stratejileri, Öğretmenlerin, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunları ile baş etme konusundaki yeterlilikleri ve bu konuda aldıkları destekler ve ihtiyaç duydukları destek alanları, Öğretmenlerin mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunlarına yönelik çözüm önerileri.*

4. 1. Öğretmenlerin Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Davranış ve Uyum Sorunları Hakkındaki Görüşleri

4. 1. 1. Öğretmenlerin Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarına Verdikleri Eğitim Süreleri

Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarına ne kadar süredir öğretmenlik yaptıklarına ilişkin katılımcıların verdikleri yanıtlar, Tablo 2’de belirlenen temalar doğrultusunda gruplandırılmıştır. Katılımcıların deneyim süreleri, öğretmenlik yıllarına göre kategorilere ayrılmış ve bu sürelerin, çocukların eğitimine olan etkileri değerlendirilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarına Verdikleri Eğitim Süreleri

Görev Süresi	Kategori	Örnek İfade	Katılımcı Kodlama	n
0-2 yıl görev yapanlar	Yeni başlayan	“Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim desteği kapsamında 2 yıldır görev yapıyorum.” (Anıl)	Anıl, Altay	2
3-4 yıl görev yapanlar	Az deneyimli	“Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarına 4 yıldır öğretmenlik yapıyorum.” (Mehmet)	Mehmet, Reyhan, Esma	3
5-6 yıl görev yapanlar	Orta Deneyimli	“Ben sınıf öğretmeniyim 6 yıldır mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarına öğretmenlik yapıyorum.” (Alper)	Alper, Ozan	2
7-9 yıl görev yapanlar	Deneyimli	“Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim desteği kapsamında halk oyunları usta öğreticisi olarak 9 yıldır görev yapıyorum.” (Züleyha)	Aytaç, Hasan, Züleyha	3
10+ yıl görev yapanlar	Çok deneyimli	“2015 yılından bu yana mevsimlik tarım işçilerinin çocukları ile alanlarda öğretmenlik yapıyorum.” (Serkan)	Serkan, Tufan	2

Tablo 2’de Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarına öğretmenlik yapan katılımcıların deneyim süreleri farklı kategorilerde gruplandırılarak sunulmuştur. Öğretmenlerin görev süresi dikkate alınarak beş ana kategori oluşturulmuştur: yeni başlayan, az deneyimli, orta deneyimli, deneyimli, çok deneyimli. Tablo 2, az deneyimli ve deneyimli kategorisinde üç öğretmenin, diğer kategorilerde ise iki öğretmenin olduğunu göstermektedir.

Tablo 2’de özetlenen katılımcı profillerinin mevsimlik göçer ve yarı göçer ailelerin çocuklarıyla yaptıkları eğitim ve öğretim çalışmaları incelendiğinde, çok çeşitli ve farklı özellikte derslerin yürütüldüğü anlaşılmaktadır; ileri teknoloji, halk oyunları, Türkçe öğretimi, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, vb. Katılımcıların yürüttükleri eğitimlerle ilgili örnek ifadeler aşağıda sunulmuştur.

Altay: “Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarına blok tabanlı kodlama ve günümüz teknolojik gelişmeleri hakkında dersler verdim.”

Hasan: “2015 yılından bu yana mevsimlik tarım işçilerinin çocukları ile alanlarda öğretmenlik yapıyorum. Ancak kendi branş dersim dışında özellikle eğitim noktasında her anlamda çocuklara olumlu yönde etki etmeye çalıştığımı ifade edebilirim.”

Züleyha: “Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim desteği kapsamında halk oyunları usta öğreticisi olarak 9 yıldır görev yapıyorum.”

Alper: “Ben sınıf öğretmeniyim, 6 yıldır mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarına öğretmenlik yapıyorum.”

Reyhan: “Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitimlerinin desteklenmesine yönelik yapılan proje çalışmalarında 4 yıldır görev yapıyorum.”

Tufan: “Şu anda da M. Akif Ersoy Ortaokulunda Türkçe öğretmeniyim ve 2 yıldır da mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerinin çocuklarının eğitiminde görev almaktayım.”

Aytaç: “Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitimlerinin desteklenmesi çalışmalarında 8 yıldır görev yapıyorum. Branşım Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık.”

4. 1. 2. Öğretmenlerin Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarında Karşılaştıkları Davranış ve Uyum Sorunları

Araştırma kapsamında öğretmenlerin mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunları hakkındaki görüşleri incelenmiş ve katılımcıların verdikleri cevaplardan elde edilen Tablo 3 ile özetlenmiştir.

Tablo 3. Öğretmenlerin Karşılaştıkları Davranış ve Uyum Sorunları

Tema	Alt Tema	Örnek İfade	Katılımcı Kodlama	n	Toplam Frekans
Akran Zorbalığı, Küfür ve Argo Konuşma	Küfür ve Argo Konuşma	“Argo ve küfürü bir iletişim biçimi olarak kullanıyorlar. Bu da beraberinde kavgalara yol açıyor.” (Aytaç)	Altay, Aytaç, Hasan, Ozan, Züleyha	5	12
	Fiziksel zorbalık ve güç kullanımı	“Büyük yaş gruplarındaki öğrenciler küçük yaştakilere fiziksel zorbalık yapıyor.” (Mehmet)	Mehmet, Hasan, Ozan, Esmâ	4	
	Psikolojik zorbalık	“Çocuklar arasında dalga geçme ve aşağılayıcı konuşmalar yaygın.” (Serkan)	Ozan, Esmâ, Serkan	3	
Kurallara Uymama	Sınıf kurallarına uyumsuzluk	“Ders sırasında çocuklar sürekli yerlerinden kalkıyor ve kurallara uymuyorlar.” (Hasan)	Hasan, Ozan, Reyhan, Tufan	4	11
	Toplumsal normlara uymama	“Çocuklar sosyal normlara ve kurallara karşı geliyor, kendi bildikleri gibi davranıyorlar.” (Esmâ)	Reyhan, Esmâ, Serkan, Tufan	4	
	Sıraya girmeme ve hak ihlalleri	“Yemek dağıtım sırasında sıraya girilmiyor, başkalarının hakkına saygı duyulmuyor.” (Serkan)	Hasan, Ozan, Serkan	3	
Şiddet ve Agresif Davranışlar	Fiziksel şiddet ve kavga	“Çocuklar arasında ciddi fiziksel şiddet olayları oluyor. Taş ve sopa gibi nesnelerle zarar veriyorlar.” (Aytaç)	Alper, Anıl, Aytaç, Hasan, Esmâ, Serkan	6	11
	Saldırganlık ve zarar verme eğilimi	“Çocuklar, aralarında çıkan basit tartışmalarda bile ciddi fiziksel saldırılara yöneliyorlar.” (Esmâ)	Mehmet, Hasan, Esmâ	3	
	Kardeşe karşı şiddet uygulama	“Çocuklar kardeşlerine vurmayı normal bir davranış olarak görüyor.” (Aytaç)	Aytaç, Züleyha	2	
Hijyen Sorunları	Temizlik alışkanlıklarının olmaması	“Çocukların çoğu el yıkama, sabun kullanma ve diş fırçalama alışkanlığına sahip değil.” (Alper)	Alper, Anıl, Mehmet, Tufan	4	10
	Tuvalet kültürünün eksikliği	“Çocuklar bahçeye ya da sınıf zeminine tuvaletlerini yapıyor. Tuvalet alışkanlıkları çok zayıf.” (Tufan)	Reyhan, Züleyha, Tufan	3	
	Kıyafet ve fiziksel görünüm eksiklikleri	“Çocukların giysileri çok kirli. Çoğu çocuk çıplak ayakla dolaşıyor.” (Mehmet)	Alper, Mehmet, Tufan	3	
Sosyal Uyum Sorunları	Kendi gruplarına kapanma	“Farklı bölgelerden gelen öğrenciler, kendi aile grupları dışındakilerle iletişim kuramıyor.” (Ozan)	Altay, Ozan, Reyhan, Esmâ	4	10
	İletişim eksikliği ve dışlama	“bir diğer durum da iletişim becerilerindeki eksikliklerdir. Çocuklar isteklerini sözlü iletişim kanallarından daha ziyade vurma, çekme, ağlayarak istediklerini yaptırma hatta bazen küsme şeklinde ifade edebiliyorlar.” (Esmâ)	Aytaç, Ozan, Esmâ, Serkan,	4	
	Saldırgan grup dinamiği	“Kavgalar sırasında aile grupları da kavgaya dahil oluyor ve sorun büyüyor.” (Hasan)	Hasan, Esmâ	2	
Zarar Verme	Sınıf malzemelerine zarar verme	“Camlar kırılıyor, eşyalar çalınıyor ve sınıf düzeni bozuluyor.” (Tufan)	Reyhan, Esmâ, Züleyha, Tufan	4	10
	Okul binasına fiziksel zarar verme	“Sınıf kapı ve pencerelerine zarar veriliyor, hatta duvarlar deliniyor.” (Reyhan)	Reyhan, Esmâ, Züleyha	3	
	Tuvaletlerin kullanım dışı bırakılması	“Tuvaletlere taş dolduruluyor, bu da hijyen koşullarını daha da kötüleştiriyor.” (Alper)	Alper, Tufan	2	
	Kendine Zarar verme Davranışı	“Kendi vücuduna sigara bastırma, falçata veya sigara ile kendi vücuduna dövme yapmak” (Ozan)	Ozan	1	

Tablo 3'ün devamı

Tema	Alt Tema	Örnek İfade	Katılımcı Kodlama	n	Toplam Frekans
Beslenme Sorunları	Yetersiz ve dengesiz beslenme	“Yanlarında taşıdıkları kuru bakliyat dışında dengeli beslenemiyorlar. Protein eksikliği belirgin.” (Ozan)	Ozan, Esmâ, Serkan, Tufan	4	7
	Beslenme sırasında hak ihlalleri	“Öğle yemeklerinde hak ihlalleri ve kavga çok yaygın.” (Serkan)	Ozan, Esmâ, Serkan	3	
Yalan Söyleme	Malzeme ve yemeklerle ilgili yalanlar	“Kırtasiye malzemesi alan çocuklar ‘ben almadım’ diyerek yeniden almak için yalan söylüyorlar.” (Alper)	Alper, Reyhan, Esmâ, Züleyha	4	7
	Arkadaşlar arasında iftiralar	“Çocuklar birbirlerini suçlayarak kendilerini savunuyor ve yalan söylüyorlar.” (Esmâ)	Reyhan, Esmâ, Züleyha	3	

Araştırma kapsamında, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarıyla çalışan öğretmenlerin, bu çocukların davranış ve uyum sorunlarına ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Tablo 3, çeşitli temalar ve alt temalar altında toplanan katılımcı ifadelerinin analizine dayanmakta olup bu çocukların eğitim sürecinde karşılaşılan önemli sorun alanlarını ve bu sorunların dağılımını ortaya koymaktadır.

Tablo 3, *akran zorbalığı, küfür ve argo konuşma* kategorisindeki sorunların, katılımcıların tamamı tarafından dile getirildiğini göstermektedir. Katılımcılardan 5'i (Altay, Aytaç, Hasan, Ozan, Züleyha) mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi aile çocuklarında argo ve küfürlü konuşma sorunuyla karşılaştığını belirtmiştir. Bu durumu Züleyha “*Argo konuşma ve küfür çok yaygın bir problem. Birbirlerine açık şekilde herkesin olduğu ortamlarda bile çok rahat küfürlü konuşmalar görülüyor*” şeklinde açıklamaktadır. 4 katılımcı (Mehmet, Hasan, Ozan, Esmâ) çocuklar arasında fiziksel zorbalık ve güç kullanımı olduğuna değinmiştir. Mehmet büyük yaş gruplarındaki çocukların küçük yaş gruplarına fiziksel zorbalık yaptığını belirtmiştir. Psikolojik zorbalık ise 3 katılımcı (Ozan, Esmâ, Serkan) tarafından söylenmiş ve çocuklar arasında aşağılayıcı konuşmaların varlığına vurgu yapılmıştır. 12 katılımcının benzer görüşlerine göre akran zorbalığı, küfür ve argo konuşma sorunu mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi çocuklarında görülen en yaygın davranış sorunu olduğu söylenebilir.

Kurallara uymama sorunu katılımcıların en sık dile getirdiği 2. problem olarak görülmektedir. Çocukların sınıf kurallarına uymama ve toplumsal kurallara uymakta zorlanmaları, eğitim süreçlerinde karşılaşılan önemli bir sorun olarak dikkat çekmektedir. Katılımcıların 4'ü (Hasan, Ozan, Reyhan, Tufan), sınıf kurallarına uyumsuzluk sorununu vurgulamış olup Hasan'ın “*Sınıf içerisinde öğrencilerin uymasını beklediğimiz davranışları sergilemiyorlardı. Ders sırasında çocuklar sürekli yerlerinden kalkıyor ve kurallara uymuyorlar.*” ifadesi bu durumu örneklemektedir. Toplumsal normlara uyumsuzluk 4 katılımcı öğretmen (Reyhan, Esmâ, Serkan, Tufan) tarafından dile getirilmiştir; Esmâ konuyla ilgili düşüncelerini “*Çocuklar sosyal normlara ve kurallara karşı geliyor, kendi bildikleri gibi davranıyorlar*” şeklinde ifade etmiştir. Aynı tema altında 3 katılımcı

(Hasan, Ozan, Serkan) okul ortamında sıraya girmeme ve hak ihlalleri sorunu dile getirmiştir. Ozan sıraya girmeme ve hak ihlalleri ile ilgili düşüncelerini *“Tabi bu sabırsızlık da acele etme, bir an önce yemeği alma arkadaşının önüne geçme, hemen alıp yeme öndekini iterek yemek almaya çalışma var. Doymadığında bir başkasının yemeğini alma meyve suyunu alma kek verilmişse bir başkasınınkini alıp cebine atma var.”* şeklinde dile getirmiştir.

Şiddet ve agresif davranışlar kategorisindeki sorunların katılımcıların büyük bir bölümü (11 katılımcı) tarafından ifade edildiği Tablo3'te görülmektedir. Çocuklar arasında fiziksel şiddet ve kavga olaylarının yaygın olduğu, katılımcıların 6'sı (Alper, Anıl, Aytaç, Hasan, Esmâ, Serkan) tarafından dile getirilmiştir. Esmâ konuyla ilgili görüşünü *“Çocuklardan Ö1 ve Ö2 arasında kavga çıktı. Çocuklar birbirlerine daha ağız kavgası yapmadan birbirlerine saldırarak kavga ettiler işin en tuhaf tarafı diğer çocuklar da ayırmak yerine onlara katılıp kavgaya dahil oldular.”* Sözleriyle belirtmektedir. Serkan'ın *“...adlı çocuk, arkadaşlarıyla futbol oynuyordu ve bir şekilde çocuklar arasında arbede çıktı”* ifadesi de durumu desteklemektedir. Ayrıca, 3 katılımcı (Mehmet, Hasan, Esmâ), çocuklarda saldırganlık ve zarar verme eğilimlerinin olduğunu belirtmiştir. Mehmet saldırganlıkla ilgili *“Kavga ve saldırganlık çok sık gördüğümüz durumlar.”* demektedir. Bunun yanında, 2 katılımcı (Aytaç, Züleyha), kardeşe karşı şiddet davranışlarından bahsederek bu tür davranışların çocuklar arasında normal görüldüğünü belirtmiştir.

Tablo 3, *hijyen sorunlarının* da yine katılımcıların neredeyse tamamı tarafından ifade edildiğini göstermektedir. Bu kapsamda, 4 öğretmen (Alper, Anıl, Mehmet, Tufan), çocukların temizlik alışkanlıklarının yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Örneğin Alper, çocukların çoğunun el yıkama, sabun kullanma ve diş fırçalama alışkanlıklarına sahip olmadığını belirtmiştir. Bunun yanı sıra, çocukların tuvalet alışkanlıklarının eksikliği 3 katılımcı öğretmen (Reyhan, Züleyha, Tufan) tarafından ifade edilmiştir. Reyhan durumu *“Temizlik ve tuvalet alışkanlıklarının olmadığını belirtebilirim.”* Sözleriyle özetlemektedir. Kıyafet ve fiziksel görünüm eksiklikleri de 3 katılımcı (Alper, Mehmet, Tufan) tarafından vurgulanmıştır. Tufan'ın belirttiği gibi, çocukların bazen bahçe ya da sınıf zeminine tuvaletlerini yaptıkları yönündeki ifadesi hijyen sorunlarına örnek oluşturmaktadır. Diğer yandan Mehmet'in *“Temizlik alışkanlığı bunların başında geliyor. Çocukların giysileri çok kirli. Çoğu çocuk çıplak ayakla dolaşıyor.”* şeklindeki ifadesi kıyafet ve fiziksel görünüm eksiklikleri sorununu örneklemektedir.

Sosyal uyum sorunları kategorisinde yer alan üç sorun, 12 katılımcıdan 10'u tarafından dile getirilmiştir. Bu kategoride, kendi gruplarına kapanma, iletişim eksikliği ve dışlama ve saldırgan grup dinamiği sorunları kendini göstermektedir. 4 katılımcı (Altay, Ozan, Reyhan, Esmâ) tarafından ifade edilen kendi gruplarına kapanma alt teması ile ilgili Ozan *“Farklı bölgelerden gelen öğrenciler, kendi aile grupları dışındakilerle iletişim kuramıyor.”* Şeklinde görüşünü dile getirmektedir. Ozan ile benzer olarak Altay *“Yine farklı bölgelerden geldikleri için diğer çocukları yabancıyorlar. Kendi akraba grubu ya da ailesinden olan çocuklarla oynuyorlar.”* demektedir. İletişim eksikliği ve

dışlama sorunu da 4 katılımcı (Aytaç, Ozan, Esmâ, Serkan) tarafından vurgulanmıştır. Aytaç dışlama sorunu ile ilgili “*çocukların iletişim kurarken diğerlerini dışlamak ve onlarla sürekli kavga etmek şeklinde davranışlarını gözlemliyorum.*” Görüşünü dile getirmiştir. Diğer yandan, iki katılımcı (Hasan, Esmâ) saldırgan grup dinamiğine vurgu yaparak kavgaların ailelerin dahil olması sonucunda büyüdüğünü ve sorunların arttığına vurgu yapmışlardır.

Zarar verme kategorisinde yer alan sorunlara, 12 öğretmenden 10'unun vurgu yaptığı görülmektedir (Tablo 3). Örneğin Tufan, camların kırıldığını, sınıf malzemelerinin çalındığını ve düzenin bozulduğunu aktarmıştır. Ayrıca, okul binasına fiziksel zarar verme (n=3) ve tuvaletlerin kullanım dışı bırakılması (n=2) sorunlarının da katılımcılar tarafından ifade edildiği anlaşılmaktadır. Diğer katılımcılardan farklı olarak Ozan kendi bedenine yönelen zarar verme davranışına “*Bazı öğrencilerde kendine zarar verdiği de şahit oldum. Sigara kullanırken kendi vücuduna sigara bastırma, etrafta gördüğü bir dövme falçata veya sigara ile kendi vücuduna yapmaya çalışmak gibi davranışlar.*” Sözleriyle vurgu yapmıştır.

Mevsimlik göçer ve yarı göçer ailelerin çocuklarında rastlanan sorunlar arasında *beslenme sorunlarının* katılımcıların yarısından fazlası tarafından ifade edildiği görülmektedir. Katılımcıların 4'ü, çocukların yetersiz ve dengesiz beslendiğini ifade etmiştir; Ozan ailelerin kuru bakliyat dışında protein bakımından dengeli beslenemediklerine vurgu yapmaktadır. Beslenme sırasında hak ihlalleri sorununu 3 katılımcı ifade etmiş olup bu durumu Serkan “*Öğle yemeklerinde hak ihlalleri ve kavga çok yaygın*” şeklindeki ifadesi örneklemektedir.

Çocukların *yalan söyleme* kategorisindeki iki sorun toplam 7 katılımcı tarafından ifade edilmiş ve malzeme ve yemeklerle ilgili yalanlar ile (n=4) arkadaşlar arasında iftira etme (n=3) sorununa vurgu yapılmıştır.

Bazı katılımcılara ait örnek cümleler;

Alper: “*Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarına eğitim verirken birçok sorun ve olumsuz davranışlarla karşılaşırız. İlk etapta göze çarpan hijyendir. Çocukların el ve yüzleri kir pas içindedir. Çocuklarda el yüz yıkama alışkanlığı yoktur.*”

Alper: “*Çocuklar en ufak bir şeyden dolayı hemen kavga etmektedir. Kavgayı gören kardeş ya da akraba çocukları da hemen kavgaya karışmaktadır. Kavga ederken yerden buldukları taşları birbirlerine atmaktadırlar.*”

Anıl: “*...vurma davranışı ya da bir başkasına zarar verme saç çekme itikleme gibi sorunlar da çok sık oluyor.*”

Reyhan: “*Göçebe yaşam tarzları nedeniyle okul kültüründen uzak olan bu çocukların, öğretmeni bir abla ya da ağabey gibi görme eğiliminde olduklarını fark ettim.*”

Esmâ: “*Tuvalet kullanımı ve mahremiyeti kavramları bu çocuklarda gelişmemiş. Oyun alanında veya sınıf ortamında dahi ihtiyaçlarını açıkta giderebiliyorlar.*”

Hasan: “Çocuklar ders sırasında sıklıkla sınıfta geziniyor, kurallara uymuyor ve oyun sırasında bile kuralları ihlal etme eğilimindedir.”

Aytaç: “Aile içinde gördükleri şiddet, çocukların davranışlarında etkili. Kendilerinden küçük kardeşlerine şiddet uygulamayı normal bir davranış olarak görüyorlar.”

Ozan: “Çocuklarda temizlik alışkanlıkları neredeyse hiç yok. Yemek sonrasında ellerini yıkamıyorlar ve yemek artıklarını sınıfa ya da çevreye bırakıyorlar.”

Serkan: “Dağıtılan yemekleri alıp yemeden atan, tekrar sıraya girerek yemek almak isteyen öğrenciler, yemek dağıtımını kaotik hale getiriyor.”

Mehmet: “Akran zorbalığı oldukça yaygın. Büyük yaştaki öğrenciler, küçük yaştakilere fiziksel güç kullanarak baskı kuruyor.”

Tufan: “Çocuklar okuldan kalan malzemeleri alarak çadırlarına götürüyor ve geri getirmiyorlar. Eğitimde kullanılan malzemeler sıklıkla kayboluyor ya da çalınıyor.”

Züleyha: “Tuvaletlerin içine taş atılması nedeniyle kullanılamaz hale gelmesi, bu çocukların temizlik algısı ve davranışları hakkında önemli bir gösterge.”

4. 2. Öğretmenlerin Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarında Karşılaştıkları Davranış ve Uyum Sorunlarına Yönelik Çözüm Stratejileri

Araştırma kapsamında öğretmenlerin mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunlarına yönelik kullandıkları çözüm stratejileri hakkındaki görüşleri incelenmiş ve bulgular Tablo 4 ile özetlenmiştir.

Tablo 4. Öğretmenlerin Uyum ve Davranış Sorunlarına Yönelik Kullandıkları Çözüm Stratejileri

Tema	Alt Tema	Örnek İfade	Katılımcı Kodları	n	Toplam Frekans
Olumsuz Davranışlarla Başa Çıkma	Ödül ve Cezayı Kullanma	Olumsuz davranışlar sorunu ile baş etmede ödül ve ceza yöntemini kullanıyorum. (Aytaç)	Anıl, Aytaç, Mehmet, Ozan, Esmâ, Serkan	6	12
	Olumsuz davranışlara örnek verme	Kendi davranışlarının sonucunu onlara örneklerle açıklıyoruz. (Altay)	Alper, Altay, Hasan, Züleyha	4	
	Drama ile farkındalık oluşturma	Drama çalışmalarıyla olumsuz davranışların sonuçlarını gösteriyoruz. (Alper)	Alper, Reyhan	2	
Sorumluluk Kazandırma	Duygusal farkındalık yaratma	Olumsuz davranışların nedenini konuşarak empati kazandırıyoruz. (Mehmet)	Aytaç, Mehmet, Reyhan, Esmâ, Serkan	5	11
Sorumluluk Kazandırma	Çocuklara bireysel görevler verme	Görev alan öğrenciler olumlu davranış geliştiriyor. (Esmâ)	Anıl, Ozan, Esmâ	3	3
	Sportif faaliyetlerle enerji yönlendirme	Çocukların enerjisini sportif etkinliklere yönlendiriyoruz (Serkan)	Anıl, Hasan, Serkan	3	

Tablo 4'ün devamı

Tema	Alt Tema	Örnek İfade	Katılımcı Kodları	n	Toplam Frekans
Hijyen Eğitimi	El yıkama alışkanlığı kazandırma	Çocuklarla birlikte ellerimizi sabunla yıkayarak gösteriyoruz. (Alper)	Alper, Anıl, Altay, Tufan	4	7
	Hijyen temalı görseller ve videolar	Hijyenin önemini anlatan eğitim videoları izletiyoruz. (Altay)	Altay, Tufan	2	
	Hijyen davranışlarının günlük takibi	Her gün temizliğin kontrolünü yapıyoruz ve geri bildirim sağlıyoruz. (Tufan)	Tufan	1	
Uyum Problemleri	Oyunlar ile kaynaşma	Oyunlar ve etkinlikler çocukların birbirini tanımasını sağlıyor. (Esmâ)	Alper, Reyhan, Esmâ, Serkan	4	6
	Tanışma etkinliklerinin düzenlenmesi	Tanışma etkinlikleriyle öğrenciler arası bağlar oluşturuyoruz. (Aytaç)	Alper, Aytaç	2	
Aile Katılımı ve Destek	Çadır alanında aile eğitimleri düzenleme	Çadır ziyaretlerinde ailelerle eğitim düzenliyoruz. (Tufan)	Mehmet, Esmâ, Tufan	3	3
Düzenli Davranışlar	Sıraya girme alışkanlığı oluşturma	Müzikli etkinliklerle sıraya girme alışkanlığı kazandırıyoruz. (Serkan)	Serkan, Tufan	2	2

Tablo 4 mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranışsal ve uyum sorunlarına yönelik öğretmenler tarafından uygulanan çözüm stratejilerinin, 6 farklı tema ve 12 alt tema çerçevesinde sınıflandığını göstermektedir. Araştırma bulgularına göre, belirlenen her bir tema ve alt tema, katılımcıların ifadeleri ile örneklenerek desteklenmiştir.

Olumsuz davranışlarla başa çıkmaya yönelik kullanılan çözüm stratejileri ile ilgili 12 katılımcı görüşü belirtilmiştir. Olumsuz davranışlarla baş etme stratejisi olarak ödül ve cezayı kullanma en sık dile getirilen ifade olduğu görülmektedir. 12 katılımcıdan 6'sı (Anıl, Aytaç, Mehmet, Ozan, Esmâ, Serkan) Ödül ve ceza yöntemini olumsuz davranışlarla baş etmede kullandığını aktarmıştır. Katılımcılardan Aytaç bu durumu "*Olumsuz davranışlar sorunu ile baş etmede ödül ve ceza yöntemlerini kullanıyorum. Kurallara uymaya çocukların oyunda son sıraya alınması ya da kurallara uygun hareket eden öğrencilerin oyunda ya da sıralarda öncelik verilmesi, kurallara uygun eden çocuklarla hoşlarına gidecek etkinlikler yapıyorum.*" şeklinde ifade ederken Anıl "*Genelde ikincil tür cezalara yani sevdikleri bir şeyden mahrum bırakmayı kullanıyorum örneğin çok fazla bu davranışlarla karşılaşsak son derslerde sevdikleri bir çizgi filmi izletmiyorum.*" demektedir. Katılımcılardan 4'ü (Alper, Altay, Hasan, Züleyha) ise olumsuz davranışların sonuçlarını örneklerle açıklama yöntemini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan Ozan "*Sigara içmenin zararlarından bahsederek kendimi örnek verdim sigara kullanmadığım için sağlık olarak daha rahat hissettiğimi belirttim, sen de içmezsen daha sağlıklı olursun, önce sağlık sonra toplum sonra da maddi olarak karşılaşacağı olumsuzlukları anlattım.*" İfadesiyle olumsuz davranışların sonuçlarını örneklerle açıklama yöntemine vurgu yapmıştır. Drama çalışmaları ile olumsuz davranışların

sonuçlarına yönelik farkındalık oluşturma 2 katılımcı (Alper, Reyhan) tarafından dile getirilmiştir. Reyhan kullandığı bu çözüm yöntemini *“Masal canlandırmaları yaparak iyi davranış kötü davranışı dramatize ettik.”* Şeklinde aktarmıştır. Katılımcı öğretmenlerin, ödül ve ceza yöntemini mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerinin çocuklarında karşılaşılan olumsuz davranışları karşısında en çok kullandıkları yöntem olduğu görülmüştür.

Sorumluluk kazandırma temasında yer alan çözüm stratejileri hakkında 11 öğretmen bahsetmiştir. Bu kategorideki duygusal farkındalık yaratma stratejisi 5 katılımcı tarafından ifade edilmiştir (Aytaç, Mehmet, Reyhan, Esma, Serkan); Serkan bu konu ile ilgili olarak olumsuz davranışların nedenini konuşarak empati kazandırdıklarını ifade etmiştir. Bu kategoride yer alan çocuklara bireysel görevler verme çözüm stratejisinden 3 katılımcı (Anıl, Ozan, Esma) bahsetmiştir. Esma görev alan öğrencilerin olumlu davranış geliştirdiğini ifade etmiştir. Anıl'ın *“çocuklara basit sorumluluklar veriyorum. Örneğin sürekli sınıfın içinde dolaşan A öğrencisine sen bundan sonra öğretmenin yardımcısı olacaksın demiştim. A öğrencisi ondan sonra bu davranışından vaz geçti. Dolayısı ile bu yöntemi sık kullanıyorum.”* ifadesi Esma'yı desteklemektedir. Ayrıca, sportif faaliyetler ile enerjinin doğru yönlendirilmesi Anıl, Hasan ve Serkan'ın belirttiği diğer çözüm stratejisidir. Anıl Sportif faaliyetler ile enerjinin doğru yönlendirilmesi ile ilgili görüşünü *“Çocukların enerjilerini oyuna yönlendirmeye çalışıyorum. Sınıf içindeki etkinliklerimi oyunlaştırarak veriyorum.”* şeklinde dile getirmiştir.

Hijyen Eğitimi teması kapsamında 7 öğretmen görüşü ifade edilmiştir. Uygulanan çözüm stratejilerinin 4 ünü, temel hijyen alışkanlıklarından el yıkama alışkanlıklarının kazandırılması oluşturmaktadır. Alper, Anıl, Altay ve Tufan'ın vurguladığı üzere, çocuklara el yıkama alışkanlığı kazandırmak amacıyla birlikte ellerin sabunla yıkanması gibi doğrudan gösterim teknikleri uygulanmıştır. Bu durumu Altay *“Temizlik alışkanlıklarını kazanana kadar her hareketi ve davranışı çocuklar ile beraber yaptık. Bunun için bu çocukları çok sıkı takip etmek gerekmektedir.”* biçiminde ifade etmiştir. Ayrıca, hijyenin önemiyle ilgili görsel materyaller ve videoların kullanımı da bir çözüm stratejisi olarak 2 katılımcı tarafından uygulanmıştır (Altay, Tufan). Günlük hijyen takibi ve geri bildirim sağlama ise Tufan tarafından ifade edilmiş başka bir çözüm yoludur.

Uyum problemlerine yönelik çözüm stratejilerinden 6 katılımcı bahsetmiştir. Oyunlar ve etkinliklerle kaynaşma sağlanması 4 katılımcı (Alper, Reyhan, Esma ve Serkan) tarafından dile getirilmiştir. Alper uyum problemlerine karşılık kullandığı çözüm stratejisini *“Uyum problemleri için drama çalışmalarından ve grup oyunlarından faydalaniyorum.”* şeklinde ifade etmektedir. Tanışma etkinliklerinin düzenlenmesi gibi yöntemlerle öğrenciler arasında sosyal bağların kurulmasını 2 katılımcı (Alper, Aytaç) çözüm stratejisi olarak belirtmiştir. Aytaç tanışma etkinliklerini uyum problemleri karşısında kullandığını *“Uyum sorunlarında ise çocuklara tanışma etkinlikleri ve kaynaşma etkinlikleri yapıyorum. Tanışma etkinlikleriyle öğrenciler arası bağlar oluşturuyoruz.”* ifadesiyle vurgulamaktadır.

Ailelerin çocukların eğitimi ve davranışsal gelişimine katılımı da *aile eğitimi ve destek* temasıyla bulgulara yer almıştır. Bu konu ile ilgili olarak 3 katılımcı çadır alanında düzenlenen aile eğitimlerine vurgu yapmıştır (Mehmet, Esma, Tufan). Esma bu konudaki görüşünü “*Alt ıslatan çocuklar için öz bakım becerileri kazandırmaya çalıştım ve aile bireyleri ile görüşme yaparak süreci destekledim.*” sözleriyle belirtmiştir.

Düzenli davranışların kazandırılmasında 2 katılımcı (Serkan ve Tufan) müzikli etkinliklerle sıraya girme alışkanlığını kazandırdıklarından bahsetmiştir.

Tablo 4, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının uyum ve davranış sorunlarına ilişkin öğretmenlerin kullandıkları çözüm stratejilerini göstermektedir. Hijyen eğitimi ve olumsuz davranışlarla başa çıkma ve sorumluluk kazandırma en yaygın kullanılan çözüm stratejileri olarak belirtilmiştir.

Bazı katılımcılara ait örnek cümleler;

Alper: “Çocuklara önce şiddetin şiddet doğuracağını, hiçbir şekilde bir problemin şiddetle çözülemeyeceğini anlatıyoruz.”

Alper: “Farklı bölgelerden gelen öğrenciler arasındaki uyumu sağlamak için ders başlangıçlarında tanışma etkinlikleri yaptırıyorum.”

Aytaç: “Çatışma çözme yöntemlerini (geri çekilme, yatıştırma, uzlaşma, yüzleşme) öğretiyorum. Çocuklarla empati kurmaya çalışıyorum.”

Anıl: “Sınıf içinde çocuklara farklı sorumluluklar ve görevler veriyorum. Kitaplık sorumlusu, yemekhane sorumlusu gibi.”

Mehmet: “Saçlarını ne güzel taramışsın bak yüzünün de güzelliği ortaya çıkmış tebrik ederim diyerek çocukların olumlu davranışlarını pekiştiriyorum.”

Hasan: “Sınıfta argo ve küfürlü konuşma sorunlarını çözmek için çocuklara bu kelimelerin neden yanlış olduğunu ve alternatif ifadeleri kullanmayı anlatıyorum.”

Ozan: “Akran zorbalığı yapan öğrencilere görevler vererek onları farklı mesguliyetler içine sokmaya çalıştım. Zaman zaman akran zorbalığı yapan bir öğrencinin yapmadığı durumlarda onu ödüllendirdim.”

Reyhan: “Okul kültürünün oluşması ve sınıflarını sahiplenebilmeleri için çocukların sınıf duvarını boyamalarına izin verdim. Elllerinde boyalarla sınıfın duvarını kendileri boyadılar ve sınıfı sevdiler.”

Serkan: “Aşırı agresif davranışlar gösteren çocuklara sportif oyunlar oynatarak enerjilerini atmaları için ortamlar sundum.”

Züleyha: “Olumsuz davranış yerine nasıl olumlu davranacaklarını sabırla anlatıyorum. Hayatlarının keşmekeş haline gelmemesi için kurallara uymanın önemini açıklıyorum.”

Tufan: “Sık sık çadır ziyaretleri yaparak aile eğitimleri düzenliyoruz.”

4. 3. Öğretmelerin, Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Davranış ve Uyum Sorunları ile Baş Etme Konusundaki Yeterlilikleri ve Bu Konuda Aldıkları Destekler ve İhtiyaç Duydukları Destek Alanları

Bu başlık ile ilgili bulgular 3 alt başlık altında sunulmuştur: *katılımcıların, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunları ile baş etme konusundaki yeterlilikleri hakkındaki düşünceleri, bu konuda aldıkları destekler ve ihtiyaç duydukları destek alanları.*

4. 3. 1. Öğretmelerin, Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Davranış ve Uyum Sorunları ile Baş Etme Konusundaki Yeterlilikleri Hakkındaki Düşünceleri

Araştırmanın katılımcılarının mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunları ile baş etme konusundaki yeterlilikleri hakkındaki düşünceleri Tablo 5 ile özetlenmiştir.

Tablo 5. Öğretmenlerin uyum ve davranış sorunları ile baş etmek konusundaki Yeterliliklerine İlişkin Görüşleri

Tema	Alt Tema	Örnek İfade	Katılımcı Kodları	n	Toplam Frekans
Başa Çıkma Stratejilerine ilişkin yeterlilikler	Daha profesyonel çözüm ihtiyacı	Daha profesyonel desteklere ihtiyacım var. (Tufan)	Anıl, Mehmet, Serkan, Züleyha, Tufan	5	12
	Grup dinamiğine müdahale	Grup dinamiklerini düzenlemede zorlandım. (Hasan)	Hasan, Esmâ, Züleyha	3	
	Sorunlara bireysel müdahale	Bireysel müdahalelerle sorunları daha iyi çözebiliyorum. (Aytaç)	Aytaç, Tufan	2	
	Şiddet eğilimiyle mücadele	Şiddet eğilimlerini azaltmak için yeni yöntemler geliştirdim. (Serkan)	Serkan, Reyhan,	2	
Kişisel Yeterlilik	Şiddet ve zorbalıkla başa çıkma	Akran zorbalığı ve şiddet sorunlarında yetersizim. (Alper)	Alper, Altay, Ozan, Serkan,	5	11
	Öğrenci grubu değişimiyle baş etme	Göçer öğrenci gruplarının sık değişimi süreci zorlaştırıyor. (Anıl)	Anıl, Aytaç, Mehmet, Esmâ	4	

Tablo 5'in devamı

Tema	Alt Tema	Örnek İfade	Katılımcı Kodları	n	Toplam Frekans
Kişisel Yeterlilik	Davranış sorunlarıyla mücadele	Davranış sorunlarının çözümünde yeterli olduğumu düşünüyorum. (Alper)	Ö Alper 1, Reyhan	2	
Tecrübe ve Gelişim	Göçer yaşamın zorlukları	Göçer yaşam tarzının getirdiği sorunları anlamakta başlarda zorlandım. (Altay)	Anıl, Altay, Aytaç, Mehmet, Hasan, Ozan, Reyhan, Esmâ	8	11
	Tecrübeden öğrenme	Her yıl edindiğim tecrübeler bana güç kattı. (Hasan)	Hasan, Reyhan, Züleyha	3	
	Sevgi ve anlayış temelli yaklaşımlar	Sevgi ve anlayış temelli yaklaşımlar işe yarıyor. (Reyhan)	Altay, Mehmet, Reyhan, Tufan	4	
Eğitim Yaklaşımları	Oyunlaştırma ve model olma	Oyunlaştırma ve model olma yöntemiyle olumlu sonuçlar aldım. (Serkan)	Serkan, Reyhan, Aytaç	3	12
	Özel yöntemlerin uygulanması	Özel yöntemler geliştirmem gerektiğini fark ettim. (Mehmet)	Mehmet, Esmâ, Züleyha	3	
	Strateji transferi	Örgün eğitimdeki okullarımızda faydalandığımız çözüm bulma stratejilerini bu alana transfer ettim. (Aytaç)	Aytaç, Hasan	2	

Tablo 5'te, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunları ile baş etme konusunda öğretmenlerin kendi yeterlilikleri hakkındaki düşünceleri 4 farklı tema ve 15 alt tema şeklinde özetlenmektedir. Her bir tema ve alt temalar katılımcıların ifadeleri ile desteklenmiştir. Tablo 5'te katılımcı kodları ve frekansları açıklanmıştır.

Başa çıkma stratejilerine ilişkin yeterlilikler temasında 12 katılımcı görüşü sunulmuştur. Katılımcılardan 5'i daha profesyonel çözüm ihtiyacını dile getirmiştir (Anıl, Mehmet, Serkan, Züleyha, Tufan). Züleyha'nın "*Fakat tüm bu davranış ve uyum sorunlarının çözümü ya da başa çıkma noktasında daha yapılandırılmış çözüm stratejilerine ihtiyaç duyduğumu hissediyorum.*" Görüşü ile Mehmet'in "*Özellikle özel gereksinimli çocuklar ve davranış sorunları karşısında müdahale yöntemleri konusunda uzman desteklerine ihtiyaç duyuyorum*". Şeklindeki görüşü örtüşmektedir. Bu görüşü destekleyen 3 katılımcı görüşüne göre ise, grup dinamiklerini düzenlemede zorlandıklarını ifade etmiştir (Hasan, Esmâ, Züleyha). Esmâ "*Kullandığım klasik yöntemler mevsimlik göçer tarım işçisi çocuklarında işe yaramıyor.*" sözleriyle görüşünü dile getirmektedir. Sorunlara bireysel müdahalelerle çözüm bulma alt teması 2 katılımcı tarafından belirtilmiştir

(Züleyha, Tufan). Şiddet eğilimlerini azaltmak için yeni yöntemler geliştirdiğini söyleyen 2 öğretmen bulunmaktadır (Reyhan, Serkan).

Kişisel yeterlilik teması altında öğretmenlerin kendi yeterlilik algılarına odaklandığı görülmektedir. Kişisel yeterlik temasına ilişkin 11 ifadeden 5'i şiddet ve akran zorbalığı gibi konularda başa çıkmada yetersizlik hissettiklerini belirtmiştir (Alper, Ozan, Serkan, Tufan). Benzer olarak katılımcılardan 4'ü göçer öğrenci gruplarının sık değişiminin süreci zorlaştırdığına dikkat çekmiştir (Anıl, Aytaç, Mehmet, Esma). Buna karşın 2 katılımcı (Alper, Reyhan) davranış sorunlarıyla mücadelede kendilerini yeterli hissettiğini belirtmiştir. Bu temaya ilişkin görüş bildiren katılımcıların yarısından fazlası çocukların uyum ve davranış sorunlarıyla başa çıkmaya yönelik kişisel yetersizliklerini ifade etmişlerdir.

Tecrübe ve gelişim alt teması ile ilgili 11 görüş bildirilmiştir. Katılımcıların çok büyük bir kısmı göçer yaşam tarzının getirdiği sorunları anlamakta başlarda zorlandıklarını ifade etmişlerdir. 8 katılımcının (Anıl, Altay, Aytaç, Mehmet, Hasan, Ozan, Reyhan, Esma) ortak görüşü mevsimlik göçer ve yarı göçer ailelerin sürekli mobil yaşam tarzları nedeni ile bu mevsimlik göçer ve yarı göçer ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerinin sağlıklı yürütülmesinde zorlandıklarını belirtmiştir. Bu konuda Aytaç *“Mevsimlik tarım işçisi ailelerinin çocukları arasındaki öğrenci grubu birbirinden çok farklı gruplar. Tabi bunun sebebi Tarım işçilerinin göçer yaşam tarzını benimsemiş olmaları”* demektedir. Benzer bir şekilde Ozan ise bu konuda *“İlk başta proje de yeterli olup olamayacağım konusunda tereddütlerim vardı. Çünkü öğrencilerin çadır hayatı yaşamaları ve hayat şartlarının bu kadar zorlu olması benimde sürece uyumumu zorlaştırdı.”* Demektedir. Fakat her yıl edindikleri tecrübelerin onları güçlendirdiğini belirten katılımcılar da bulunmaktadır (Hasan, Reyhan, Züleyha).

Eğitim yaklaşımları teması altında 12 katılımcının görüş bildirdiği Tablo 5'te görülmektedir. Katılımcılardan 4'ü sevgi ve anlayış temelli yaklaşımların işe yaradığını belirtmiştir (Altay, Mehmet, Reyhan, Tufan). Tufan *“Eğitim süreçlerinde çocuklara karşı normalin üzerinde bir sabır, anlayış ve ilgi gösteriyorum.”* sözleriyle görüş belirtmiştir benzer olarak Altay da *“Çocuklar anne babadan yeterli ilgiyi göremedikleri için okul ortamında bizlerden öğretmenlerinden yeterli ilgiyi gördüklerinde daha sosyal ve girişken olabiliyorlar.”* Şeklinde ifade etmiştir. Oyunlaştırma ve model olma yöntemlerinin olumlu sonuçlar verdiğini ifade eden 3 katılımcı olmuştur (Aytaç, Reyhan, Serkan). Oyunlaştırma ve model olma konusunda Reyhan *“Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının okula devam sürelerinin diğer çocuklara göre çok daha kısıtlı ve az olduğunu göz önünde bulundurursak biz öğretmenlerin bu çocuklara model olmamız gerekiyor. Çünkü model alabilecekleri insan sayısı diğer çocuklara göre daha az. Elimden geldiği kadar onlara giyim, kuşam, hijyen ve temizlik ve davranış konusunda model olmaya gayret ediyorum.”* Şeklinde ifade etmektedir. Özel yöntemler geliştirmesi gerektiğini fark eden öğretmenler de aynı oranla temsil edilmiştir (Mehmet, Esma, Züleyha). Esma'nın bu konudaki *“Kullandığım klasik yöntemler mevsimlik göçer tarım işçisi çocuklarında işe yaramıyor. Bu nedenle yeni ve daha özel yöntemlere*

ihtiyacım var.” Görüşü Züleyha’nın “Alan zorlu bir alan olduğu için kendimi de bazen yeterli olamadığımı düşünüyorum özellikle pedagojik anlamda çocukların gelişim dönemlerine uygun bazı stratejiler edinmem gerektiğini düşünüyorum.” görüşü ile benzerlik göstermektedir. Örgün eğitim stratejilerini bu bağlama transfer eden öğretmenlerin sayısı 2 dir (Aytaç, Hasan).

Bazı katılımcılara ait örnek cümleler;

Anıl: “Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarına öğretmenlik yapmak, örgün eğitimdeki çocuklara öğretmenlik yapmak gibi değil çünkü çok hareketli ve düzensiz bir grupta çalışıyorsunuz.”

Aytaç: “Bazı davranış sorunlarında çözüm bulma sürecinde kendi bilgi, beceri ve yeterliklerimi değerlendirdiğimde kendimi başarılı olarak görebiliyorum, örneğin çalma, yalan ve uyum sorunların müdahale bilgileri yeterli oluyor.”

Mehmet: “Evine gönderdiğiniz çocuk akşam başka bir köye, mahalleye ya da ilçeye taşınabiliyor, onun yerine başka bir öğrenci geliyor. Bu sefer yeni baştan başlıyorsunuz.”

Hasan: “5 yıl hem köy okullarında hem de YİBO da çalışarak tecrübe kazandım. Mevsimlik tarım işçileri çocukları ağırlıklı Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden vatandaşlarımızın çocuklarıdır. Uzun yıllar benzer olacağını düşünebileceğiniz öğrenci grupları ile çalışmamdan dolayı buradaki tecrübelerimden çok faydalandım.”

Ozan: “Mevsimlik tarım işçisi ailelerinin çocuklarının eğitim gördüğü gruplar biraz daha zorlayıcı gruplar. Dolayısıyla tam anlamı ile kendimi bu konuda yeterli görmüyorum.”

Reyhan: “Fakat göçer yaşam tarzı bu çocukların davranışlarını olumsuz etkiliyor. Çocuklara ilgi ve sevgiyle yaklaştığımda sorunların azaldığını gördüm.”

Esmâ: “Mesela örgün eğitimde karşılaştığım bir davranış sorununa karşı çocuğa sevdiği bir şeyden mahrum bırakma metodu uygulayıp yararını görebiliyorken, aynı yöntem bu çocuklarda işe yaramıyor.”

Serkan: “Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni olmam, çocukların en çok sevdiği 'oyun' ortamını onlara sunmam bu problemleri aşmamda bana şans tanıyor.”

Tufan: “Özellikle davranışsal açıdan uzmanlarca yapılacak her türlü çalışmanın ve uygulamanın eğitimi almak ve daha profesyonel şekilde eğitim vermenin daha faydalı olacağını düşünüyorum.”

4. 3. 2. Öğretmenlerin, Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Davranış ve Uyum Sorunları ile Baş Etme Konusunda Aldıkları Destekler

Araştırmanın katılımcılarının mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunları ile baş etme konusunda kurumdan veya uzmandan aldıkları desteklerle ilgili ifadeleri Tablo 6’da belirlenen temalara ayrılarak sunulmuştur.

Tablo 6. Başa Çıkma Yöntemlerinde Destek Alımına İlişkin Görüşler

Tema	Alt Tema	Örnek İfade	Katılımcı Kodları	n	Toplam Frekans
Davranışsal Destek	Rehber öğretmen desteği	Rehber öğretmenimiz davranışsal sorunlarda çocuklarla birebir görüşmeler yapıyor. (Alper)	Alper, Anıl, Hasan, Ozan, Esmâ, Serkan, Züleyha, Tufan	8	12
	Ailelerle görüşme	Sorunlu davranış sergileyen çocukların aileleriyle görüşüyoruz. (Altay)	Altay, Esmâ, Züleyha, Tufan	4	
Hijyen Eğitimi	Sağlık taramaları	İlçe sağlık müdürlüğünden sağlık taramaları konusunda destek alıyoruz. (Aytaç,)	Altay, Aytaç, Hasan, Züleyha	4	7
	Hijyen eğitimi ve farkındalık	Halk Eğitim Merkezi ailelere hijyen eğitimi verdi. (Ozan)	Aytaç, Hasan, Ozan,	3	
Kurumsal İşbirliği	Belediye desteği	Ünye Belediyesi çöp ve cam kırıkları gibi sorunların çözümünde destek sağlıyor. (Alper)	Alper	1	3
	Uluslararası kuruluşlar	ILO'dan beslenme ve temizlik desteği alıyoruz. (Aytaç)	Aytaç, Züleyha	2	
Ekip Desteği	Tecrübeli ekip arkadaşları	Alanında deneyimli arkadaşların önerilerinden faydalandım. (Anıl)	Anıl, Altay, Tufan	3	5
	Saha gözlemleri	Türkiye genelindeki saha çalışmalarını takip ederek uygulamalar yaptık. (Tufan)	Tufan	1	
	Ulusal saha raporları	Ulusal saha raporları inceleyerek yerel uyarlamalar yaptık. (Serkan)	Serkan	1	

Tablo 6'dan, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunlarıyla baş etme konusunda aldıkları desteklerin, davranışsal destek, hijyen eğitimi, kurumsal iş birliği ve ekip desteği olmak üzere 4 temaya ayrıldığı anlaşılmaktadır. Her bir tema ve alt tema, örnek ifadeler ve katılımcı kodları ile belirtilmiştir.

Davranışsal destek teması, toplamda 12 katılımcı tarafından ifade edilerek katılımcı öğretmenlerin sorun çözüme başvurdukları destek unsurlarından en çok kullanılanıdır. 8 Katılımcının görüşlerine göre rehber öğretmen desteği, sorunlu davranışların çözümünde başvuru kaynaklarından biridir (Alper, Anıl, Hasan, Ozan, Esmâ, Serkan, Züleyha, Tufan). Anıl bu konuyu “*rehber öğretmeni olması bizlere sorunların çözümünde çok yardımı olmuştur. Rehber öğretmenimiz bireysel olarak bu çocuklarla görüşmeler yapıyor zaman zaman da sınıflarımıza gelerek belirli konularda sunumlar yapıyor.*” Sözüyle vurgulamıştır. 4 katılımcıya göre ailelerle yapılan görüşmeler, çocukların davranış sorunlarıyla baş etmek için başvuru başka bir destektir (Altay, Esmâ, Züleyha, Tufan). Altay olumsuz davranışları azaltmaya yönelik aile ziyaretleri yaptığını ve ailelerden destek aldığını belirtmiştir.

Hijyen eğitimi katılımcı öğretmenlerin ifadelerine göre destek alınan başka alanlardan biridir. Bu tema toplamda 7 katılımcının ifadeleriyle temsil edilmektedir. İlçe sağlık müdürlüğü tarafından

gerçekleştirilen sağlık taramaları, çocukların hijyen alışkanlıklarını desteklemek amacıyla alınan bir destektir ve 4 katılımcı tarafından ifade edilmiştir (Altay, Aytaç, Hasan, Züleyha). Halk Eğitim Merkezleri tarafından ailelere verilen hijyen eğitimi, katılımcıların 3'ü tarafından ifade edilmiştir (Aytaç, Hasan, Ozan).

Toplamda 3 katılımcı ifadesi, kurumsal iş birliği çalışmaları, yerel ve uluslararası kuruluşlarla yapılan iş birliği ve alınan destekleri vurgulamaktadır. Katılımcılardan 1'i Belediye desteği, çöp toplama ve cam kırıkları gibi sorunların çözümünde destek aldığını belirtmiştir (Alper). Uluslararası kuruluşlarla iş birliği (ILO), özellikle temizlik ve beslenme desteği sağlamak amacıyla kullanılmış 2 katılımcı tarafından ifade edilmiştir (Aytaç, Züleyha). Bu bulgular, yerel, ulusal ve uluslararası düzeydeki iş birliklerinin, mevsimlik tarım işçisi çocuklarının uyum ve davranış sorunlarıyla baş etmede başvurulacak destekleri ortaya koymaktadır.

Ekip desteği teması, toplamda 5 katılımcı ifadesi tarafından ortaya konmuştur. 3 katılımcı alanında tecrübeli ekip arkadaşlarının önerilerinden faydalandığını dile getirmiştir (Anıl, Altay, Tufan). Türkiye genelindeki saha gözlemlerinden faydalanarak yerel uygulamalar geliştirilmesi, Tufan tarafından ifade edilmiş bir destektir. Ulusal saha raporlarının incelenerek yerel uyarlamalar yapılması ise Serkan tarafından belirtilmiştir. Bu veriler, ekip desteği temasının davranış ve uyum sorunlarını çözmek için başvurulacak bir destek kaynağı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 6, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının uyum ve davranış sorunlarına ilişkin öğretmenlerin çözüm için başvurdukları destekler kaynaklarını ortaya koymaktadır. Davranışsal destek en çok başvurulacak destek kaynağı olarak ifade edilmiştir.

Bazı katılımcılara ait örnek cümleler;

Alper: "Alanda bizi aşan konular oluyor. Çöp sorunu, tuvaletlerin tıkanması, camların kırılması vb. Bu sorunların çözümü için Ünye Belediyesinden destek alıyoruz."

Altay: "Temizlik ve hijyen konusunda Sosyal Destek Merkezimize yakın bir sağlık ocağından doktor davet ederek çocuklara sağlıklı yaşam konusunda bir oturum gerçekleştirdim."

Altay: "Davranış sorunları ile karşılaşılacak çocukların aileleriyle birebir görüşmeler yaparak aile desteğini sağladım."

Aytaç: "Okul rehber öğretmeni ile birlikte aile ziyaretleri gerçekleştirdik."

Aytaç: "Hijyen konusunda halk eğitimden kurs desteği alıyoruz, sağlık müdürlüğünden ise ağız ve diş sağlığı taraması, ağız ve diş sağlığı temizlik kitleri ve sivil toplum kuruluşlarından sağlık ve temizlik kiti desteği alıyoruz."

Hasan: "Tuvalet ve hijyen eğitimi için İlçe Sağlık Müdürlüğünden ekipler ile birlikte hareket ettik. Özellikle kavga etmeye yatkın çocuklar ile bireysel görüşmeler yapılması bakımından rehber öğretmenimizden destek alıyoruz."

Ozan: "Rehber öğretmenimizin yönlendirmesi ile hareket etmeye çalışıyorum."

Esmâ: “Aile ile iş birliği içinde olmamız eğitim süreci boyunca daha fazla çocukta davranış yönünden olumlu ilerlemeler görebilmemizi sağlıyor.”

Serkan: “Sınıf içi problemlerinde çocukların akranları arasında sorun çözmek yerine bir rehber öğretmen eşliğinde çözüm yolu aranması, olumsuz birçok davranışı engellediğini düşünüyorum.”

4. 3. 3. Öğretmenlerin, Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Davranış ve Uyum Sorunları ile Baş Etme Konusunda İhtiyaç Duydukları Destekler

Katılımcıların mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunları ile baş etme konusunda ihtiyaç duydukları destekler ile ilgili görüşleri Tablo 7’de özetlenmiştir.

Tablo 7. Öğretmenlerin Davranış ve Uyum Sorunları ile Baş etmede İhtiyaç Duydukları Destekler

Tema	Alt Tema	Örnek İfade	Katılımcı Kodları	n	Toplam Frekans
Profesyonel Eğitim İhtiyacı	Olumlu davranış geliştirme süreçleri	“Olumlu davranış geliştirme süreçlerine yönelik eğitim almak istiyorum.” (Mehmet)	Anıl, Aytaç, Mehmet, Ozan	4	12
	Akran zorbalığı ve şiddetle başa çıkma	“Akran zorbalığı, şiddet konularında eğitimlere ihtiyacım var.” (Alper)	Alper, Aytaç,	2	
	Çocuk psikolojisi ve empati becerileri	“Çocukların duygusal boşluklarını anlamak ve empati kurmak için eğitimlere ihtiyaç var.” (Züleyha)	Reyhan, Esmâ, Züleyha	3	
	Davranışsal sorunlarla başa çıkma	“Davranış sorunlarına yönelik pedagojik eğitimlere ihtiyaç duyuyorum.” (Altay)	Altay, Hasan, Züleyha	3	
Gelişim ve Farkındalık	Mevsimlik tarım işçisi çocuklarıyla çalışma becerileri	“Mevsimlik tarım işçisi çocuklarıyla çalışacak öğretmenler için eğitimler şart.” (Tufan)	Hasan, Ozan, Serkan, Tufan	4	7
	Kültürel farklılıklara duyarlılık	“Çocukların kültürel yapısını anlamaya yönelik eğitimlere ihtiyaç var.” (Esmâ)	Altay, Esmâ, Züleyha	3	
Eğitim Formatı Tercihleri	Seminer ve uygulamalı eğitimler	“Uygulamalı eğitimler ve seminerler düzenlenmeli.” (Anıl)	Anıl, Altay, Tufan	3	5
	Spor, sanat ve etkinlik yönetimi	“Etkinlik oluşturma, spor, sanat, müzik eğitimleri verilmelidir.” (Mehmet)	Mehmet, Tufan	2	

Tablo 7 ile mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranışsal ve uyum sorunlarına yönelik öğretmenlerin ihtiyaç duydukları destekler, 3 farklı tema ve 8 alt tema çerçevesinde özetlenmektedir. Araştırma bulgularına göre her bir tema ve alt tema, katılımcıların ifadeleri doğrultusunda örneklerle desteklenmiş, öğretmenlerin ihtiyaç duydukları destekler katılımcı kodları ve frekans dağılımlarıyla gösterilmiştir.

Katılımcılar profesyonel eğitim ihtiyacı teması kapsamında, 13 fikir beyan etmiştir. Bu katılımcılardan 4'ü, olumlu davranış geliştirme süreçleri hakkında eğitim almak istediklerini belirtmiştir (Anıl, Aytaç, Mehmet, Ozan). 2 katılımcı ise, akran zorbalığı ve şiddetle başa çıkma konusunda eğitimlere ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir (Alper, Aytaç). Çocuk psikolojisi ve empati becerileri ise 3 katılımcı tarafından belirtilmiş (Reyhan, Esma, Züleyha). Ayrıca 3 katılımcı, davranışsal sorunlarla başa çıkma konularında pedagojik eğitimlerin gerekliliğini dile getirmiştir (Altay, Hasan, Züleyha).

Gelişim ve farkındalık teması altında 7 katılımcı görüşlerini dile getirmiştir. Bu tema altında mevsimlik tarım işçisi çocuklarıyla çalışma becerilerinin geliştirilmesi ve kültürel farklılıklara duyarlılık alt temaları yer almaktadır. Katılımcıların 4'ü, mevsimlik tarım işçisi çocuklarla etkili bir şekilde çalışabilmek için özel eğitim programlarının düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Hasan, Ozan, Serkan, Tufan). Serkan bu konudaki görüşlerini *“Aldığım bütün eğitimlerin göçer olmayan, belirli bir ikameti olup uzun süreler aynı ikamette konaklayan ve bir eğitim kurumuna sürekli devam eden çocuklar üzerine olduğu kanısındayım. Fakat mevsimlik tarım işçilerinin çocukları sürekli göçer olmanın beraberinde getirdiği dezavantajları nedeniyle bu çocukların eğitiminde ayrı ve özel bir tecrübe gerektiğine inanıyorum.”* şeklinde ifade etmektedir. Ayrıca 3 katılımcı, çocukların kültürel yapısını anlamak ve kültürel farklılıklara duyarlılık geliştirmek için eğitime ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir (Züleyha, Altay, Esma).

Eğitim formatı tercihleri teması altında katılımcılar seminer ve uygulamalı eğitimler ile spor, sanat ve etkinlik yönetimi eğitimleri alt temaları yer almaktadır. 3 katılımcı, uygulamalı eğitimler ve seminerlerin daha etkili olacağını belirtmiştir (Anıl, Altay, Tufan). 2 katılımcı ise, spor, sanat ve müzik etkinliklerinin planlanması ve yönetimi konularında eğitimi gerekli görmüştür (Tufan, Mehmet).

Tablo 7'de öğretmenlerin mevsimlik işçi ailelerinin çocuklarının uyum ve davranış sorunlarıyla baş etmede ihtiyaç duydukları destekleri ortaya koymaktadır. Profesyonel eğitim ihtiyacı 12 katılımcı ifadesi ile en çok ihtiyaç ve destekleri vurgulamaktadır. Ayrıca herbir alt temada belirtilen ihtiyaç ve destekler aynı oranda 3'er katılımcı tarafından belirtilmiştir.

Bazı katılımcılara ait örnek cümleler;

Alper: *“Çocukların şiddet uyguladığı zaman veya akran zorbalığı yaptığı zaman nasıl bir yol izlememiz gerektiğini öğrenmek için eğitime ihtiyacım olduğunu düşünüyorum.”*

Anıl: “Olumlu davranış geliştirme süreçlerine yönelik eğitim almak isterim. Bunun yanında belki oyunlarla bazı değerleri verme konusunda da eğitimlere ihtiyacım var.”

Altay: “Öğrenci davranışlarında hala ne yapmam gerektiğini tam anlamıyla bilemiyorum. Özellikle saldırgan davranışlar, temizlik problemleri, kurallara uymama, karşı gelme gibi konularda önleyici bilgi ve becerilere ihtiyacım var.”

Aytaç: “Çözüm odaklı yaklaşımlar ve olumlu davranış geliştirme programları konularında eğitimlerin çok elzem olduğunu düşünüyorum.”

Mehmet: “Sınıf içinde etkili bir şekilde davranışları yönetmemize yardımcı olacak stratejiler konusunda eğitim verilmelidir.”

Hasan: “Mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarıyla çalışacak öğretmenlerin öncelikle bir eğitimden geçmesi gerektiğine inanıyorum.”

Ozan: “Olumsuz davranışlar karşısında nasıl tepkiler vermek gerektiği ve olumlu davranış geliştirme konusunda eğitimlerin faydalı olacağını düşünüyorum.”

Reyhan: “Bu çocukların davranışsal sorunlarının altındaki duygusal boşlukların nasıl tamamlanması gerektiği konusunda eğitimlere ihtiyacım var.”

Esmâ: “Davranış sorunlarıyla başa çıkmak için duygusal zeka ve empati konularında eğitim verilmelidir.”

Serkan: “Bu çocukların eğitiminde ayrı ve özel bir tecrübe gerektiğine inanıyorum. Göçer olmanın getirdiği dezavantajlar eğitimle aşılabılır.”

Züleyha: “Hangi davranış problemine nasıl yaklaşılmalı tarzında bir eğitime ihtiyacım var.”

Tufan: “Özellikle etkinlik oluşturma, spor, sanat, müzik alanında eğitimler verilmelidir.”

4. 4. Öğretmenlerin Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Davranış ve Uyum Sorunlarına Yönelik Çözüm Önerileri

Katılımcıların mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunları ile baş etme konusundaki çözüm önerileri Tablo 8’de temalara ayrılarak sunulmuştur.

Tablo 8. Öğretmenlerin Sorunların Çözümüne Yönelik Önerileri

Tema	Alt Tema	Örnek İfade	Katılımcı Kodları	n	Toplam Frekans
Eğitim İyileştirmeleri	Okul devamlılığının sağlanması	“Çocukların okul devamlılıklarının sağlanması için ailelerin göç güzergahında çocukları okula göndermesi teşvik edilmeli.” (Aytaç)	Alper, Anıl, Aytaç, Mehmet, Züleyha, Tufan	6	17
	Göç güzergahında eğitim olanakları	“Geçiş güzergahlarında çocukların eğitim alabilecekleri merkezler kurulmalı.” (Serkan)	Hasan, Ozan, Serkan, Züleyha	4	
	Öğretmen eğitimi ve donanımı	“Mevsimlik tarım işçisi çocuklarıyla çalışacak öğretmenler için özel eğitim programları düzenlenmelidir.” (Aytaç)	Aytaç, Hasan, Ozan, Serkan	4	

Tablo 8'in devamı

Tema	Alt Tema	Örnek İfade	Katılımcı Kodları	n	Toplam Frekans
Eğitim İyileştirmeleri	Eğitim materyali desteği	“Çocukların eğitim sürecinde kullanılan materyaller taşınabilir ve sürdürülebilir olmalı.” (Anıl)	Anıl, Aytaç, Esma	3	
Aile Eğitimi ve Destek	Aile eğitimlerinin düzenlenmesi	“Ailelere çocuk yetiştirme konusunda eğitimler verilmeli, çocuk işçiliği konusunda bilinçlendirme yapılmalı.” (Tufan)	Altay, Aytaç, Hasan, Ozan, Reyhan, Tufan	5	8
Barınma ve Altyapı İyileştirmeleri	Tarım işçisi yerleşim alanlarının düzenlenmesi	“Mevsimlik tarım işçisi ailelerin yerleşim alanları iyileştirilmeli, hijyen ve güvenlik sağlanmalı.” (Ozan)	Alper, Altay, Aytaç, Ozan	4	7
	Çadır yerine düzenli evler	“Tarım işçilerine çadır yerine düzenli evler sağlanmalı.” (Altay)	Altay, Hasan, Esma	3	
Çocuk Hakları ve Güvenlik	Çocukların güvenliğinin artırılması	“Çocukların fiziksel ve psikolojik güvenliği için sosyal hizmetler ve psiko-sosyal destekler artırılmalıdır.” (Mehmet,)	Mehmet, Esma, Serkan, Tufan	4	12
	Çocuk işçiliğinin önlenmesi	“Çocuk işçiliği yasalarla düzenlenmeli ve denetlenmeli.” (Reyhan)	Anıl, Altay, Aytaç, Mehmet, Reyhan	5	
	Sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması	“Çocukların düzenli sağlık kontrolleri yapılmalı, sağlık hizmetlerine erişim sağlanmalı.” (Serkan)	Serkan, Tufan, Esma	3	
Psiko-Sosyal Destek	Psikolog ve rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması	“Tarım işçisi çocuklar için psikolog ve rehber öğretmen desteği sağlanmalıdır.” (Züleyha)	Hasan, Esma, Züleyha	3	6
	Çocukların duygusal ihtiyaçlarının giderilmesi	“Çocukların duygusal eksiklikleri fark edilmeli ve desteklenmeli.” (Reyhan)	Reyhan, Esma, Serkan	3	
Kültürel Uyum ve Sosyal Etkinlikler	Çocukların ve ailelerin yerel halkla kaynaştırılması	“Tarım işçisi aileler ile yerel halk arasında kültürel kaynaştırma etkinlikleri düzenlenmeli.” (Anıl)	Anıl, Züleyha, Tufan	3	6
	Çocukların sosyalleşmesine yönelik etkinlikler	“Çadır alanlarında tiyatro gösterileri ve spor etkinlikleri düzenlenmeli.” (Esma)	Mehmet, Esma, Tufan	3	
Sosyal Destek ve STK İş birliği	STK'lar ve yerel yönetimlerle iş birliği yapılması	“STK'lar çocukların sosyal gelişimlerini destekleyecek projeler gerçekleştirmeli, yerel yönetimlerin desteği sağlanmalı.” (Aytaç)	Aytaç, Esma, Tufan	3	6
	Yerel yönetimlerin farkındalığı artırılması	“Tarım işçileri sadece çalışmaya gelen insanlar olarak görülmemeli, sosyal bağları artıracak projeler üretilmeli.” (Tufan)	Mehmet, Reyhan, Tufan	3	

Tablo 8'in devamı

Tema	Alt Tema	Örnek İfade	Katılımcı Kodları	n	Toplam Frekans
Kanuni Düzenlemeler ve Takip	Çocuk işçiliğinin önlenmesi ve göç yollarının düzenlenmesi	“Tarım işçiliği kayıt altına alınmalı, çocukların okula erişimi yasalarla düzenlenmeli ve denetlenmeli.” (Altay,)	Altay, Mehmet, Ozan	3	3
Gıda ve Sağlık Desteği	Beslenme desteği	“Çocuklara düzenli ve dengeli beslenme destekleri sağlanmalı.” (Serkan)	Serkan, Tufan, Esmâ	3	6
	Sağlık taramalarının düzenlenmesi	“Çocukların düzenli sağlık taramalarından geçmeleri sağlanmalı.” (Hasan)	Altay, Hasan, Reyhan	3	

Tablo 8, ile özetlenen öneriler, 9 ana tema başlığı ile organize edilmiş ve her bir tema, sorunun temel doğasına uygun olarak çözüm önerisi geliştirmeye yönelik 19 alt temaya ayrılmıştır.

Eğitim iyileştirmeleri ana temasında katılımcıların 6'sı okul devamlılığının sağlanması gerektiğini vurgulamış ve bu süreçte ailelerin göç güzergahlarında çocuklarını okula göndermelerinin teşvik edilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Alper, Anıl, Aytaç, Mehmet, Züleyha, Tufan). Ayrıca 4 katılımcı, göç güzergahlarında eğitim merkezlerinin kurulmasının çocukların eğitime erişimlerini artıracaklarını belirtmiştir (Hasan, Ozan, Serkan, Züleyha). Bunun yanında, 4 katılımcı, öğretmenlerin bu özgün öğrenci grubuna eğitim ve öğretim etkinliklerinde etkin olabilmek için eğitim alması gerektiğini ifade etmiş ve öğretmen eğitimi ve donanımının artırılmasını önermiştir (Aytaç, Hasan, Ozan, Serkan). Eğitim materyali desteği ise 3 katılımcı tarafından dile getirilmiş ve bu materyallerin taşınabilir, sürdürülebilir özellikte olması gerektiği belirtilmiştir (Anıl, Aytaç, Esmâ).

Aile eğitimi ve destek ana teması altında katılımcıların yarısı yani 6 katılımcı, ailelere yönelik eğitimlerin düzenlenmesi gerektiğini ve bu eğitimlerin çocuk yetiştirme ve çocuk işçiliği konularına odaklanması gerektiğini ifade etmiştir (Altay, Aytaç, Hasan, Ozan, Reyhan, Tufan).

Katılımcıların 4'ü, tarım işçisi yerleşim alanlarının hijyen ve güvenlik açısından düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Alper, Altay, Aytaç, Ozan). Bunun yanı sıra 3 katılımcı, çadır yerine düzenli evlerin sağlanmasının çocukların yaşam kalitesini artıracaklarını belirtmiştir (Altay, Hasan, Esmâ). Katılımcıların görüşlerine göre mevsimlik tarım işçisi ailelerin yaşadığı yerleşim alanlarının iyileştirilmesi, çocukların eğitim ve davranışsal sorunlarının çözümü için önerilmektedir.

Katılımcıların 4'ü, çocukların fiziksel ve psikolojik güvenliğinin sağlanması gerektiğini ifade etmiştir (Mehmet, Esmâ, Serkan, Tufan). Ayrıca 5 katılımcı, çocuk işçiliğinin önlenmesi için yasal düzenlemeler ve denetimlerin önemine dikkat çekmiştir (Anıl, Altay, Aytaç, Mehmet, Reyhan). 3 katılımcıya göre ise sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması yani çocukların düzenli sağlık kontrolleri ve sağlık hizmetleri erişimleri sağlanmalıdır (Serkan, Tufan, Esmâ). Katılımcılardan elde edilen bulgulara göre çocukların güvenliğini artırmak ve çocuk işçiliğini önlemek, sağlık hizmetlerini

yaygınlaştırılması çocuk hakları ve güvenlik ana temasındaki alt temalar yani önerilen çözümler olarak gösterilmektedir.

Katılımcıların 3'ü, psikolog ve rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması gerektiğini belirtmiş (Hasan, Esmâ, Züleyha). Ayrıca 3 katılımcı, çocukların duygusal eksikliklerinin giderilmesine yönelik özel desteklerin artırılmasını önermiştir (Reyhan, Esmâ, Serkan). Katılımcıların görüşüne göre Psiko-sosyal destek mekanizmaları, çocukların davranışsal ve duygusal sorunların çözümü olarak önerilmektedir.

Katılımcıların 3'ü, tarım işçisi ailelerin yerel halkla kaynaştırılması gerektiğini belirtmiştir (Anıl, Züleyha, Tufan). Ayrıca, 3 katılımcı, çocukların sosyalleşmesine yönelik tiyatro ve spor etkinliklerinin düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Mehmet, Esmâ, Tufan).

Katılımcılardan 3'ü, STK'ların ve yerel yönetimlerin farkındalık projeleri geliştirmesi gerektiğini ifade etmiştir (Aytaç, Esmâ, Tufan). Katılımcıların yanıtlarından elde edilen bulgulara göre STK'lar ve yerel yönetimlerle iş birliği yapılarak sosyal projelerin artırılması, bu çocukların sosyal gelişimlerini desteklemesinin uyum ve davranış sorunlarına çözüm olarak önerilmektedir (Mehmet, Reyhan, Tufan).

Katılımcılardan 3'ü, tarım işçiliğinin kayıt altına alınması ve çocukların okula erişiminin yasalarla düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Altay, Mehmet, Ozan). Katılımcıların görüşlerine göre kanuni düzenlemeler, çocuk işçiliğinin önlenmesi ve eğitim erişiminin artırılması tarım işçisi ailelerin çocuklarının uyum ve davranış sorunlarına çözüm olarak görülmektedir.

Katılımcıların 3'ü, düzenli ve dengeli beslenme desteklerinin sağlanması gerektiğini vurgulamıştır (Serkan, Tufan, Esmâ). Ayrıca, 3 katılımcı, çocukların düzenli sağlık taramalarından geçirilmesinin önemine dikkat çekmiştir (Altay, Hasan, Reyhan).

Tablo 8, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi çocuklarının davranış ve uyum sorunlarına ilişkin katılımcı öğretmenlerin çözüm önerilerini ortaya koymaktadır. Öneriler, eğitimin iyileştirilmelerinden, aile eğitim ve desteğine, barınma ve altyapı iyileştirmelerinden, çocuk hakları ve güvenliğe, psiko-sosyal destekten, kültürel uyum ve sosyal etkinliklere, sosyal destek ve STK iş birliğinden kanuni düzenlemeler ve takip ve gıda ve sağlık desteğine kadar uzanan bir yelpazeyi kapsamaktadır. 16 katılımcı ifadesi ile eğitim iyileştirmeleri en çok önerilen çözümler olarak ifade edilmiştir. Eğitim iyileştirmeleri tema başlığının altında, okul devamlılığının sağlanması, göç güzergahlarında eğitim olanaklarının sağlanması, öğretmen eğitimi ve donanımı, eğitim materyal desteği gibi alt tema başlıkları katılımcı öğretmenlerin çözüm önerilerini oluşturmaktadır.

Bazı katılımcılara ait örnek cümleler;

Alper: “Çocuklar ne kadar çok eğitim öğretim alırsa problemin çözümü o kadar kolaylaşır.”

Anıl: “Bu çocukların okullaşması okullara ulaşımaları örgün eğitimlerinin devam ve takibi yapılması gerekiyor. Kayıtlı oldukları okulların idareleri ve öğretmenleri tarafından bu çocuklara ulaşıp gerekli yönlendirmelerin yapılması lazım.”

Altay: “Mevsimlik göçer ve yarı göçer ailelere gittikleri hasat bölgelerinde kalabilecekleri düzenli evler sağlanmalı, çadır ortamı çocuklar için uygun değildir.”

Altay: “Geniş çaplı aile eğitimleri verilmeli sağlık bakanlığı, milli eğitim bakanlığı ve üniversitelerin iş birliği ile aile eğitimleri verilmeli.”

Aytaç: “Sivil toplum kuruluşları çocukların sosyalleşebileceği bazı etkinliklerle çocukları buluşturmalılar. Çadır alanlarında tiyatro gösterileri, spor alanlarının tesis edilmesi gibi çalışmalar yapabilirler.”

Aytaç: “Çocuk işçiliği yasalarla düzenlenmeli ve bu çocukların eğitime erişimleri sıkı bir şekilde denetlenmelidir.”

Mehmet: “Çadır alanlarında tiyatro gösterileri, spor alanlarının tesis edilmesi gibi çalışmalar çocukların sosyalleşmesine katkıda bulunabilir.”

Hasan: “Göç yolları çok iyi takip edilerek mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitimleri mutlaka desteklenmeli ve okul devamı sağlanmalı.”

Hasan: “Mevsimlik tarım işçisi çocuklar için psiko-sosyal destek hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır.”

Ozan: “Özellikle mevsimlik tarım işçilerinin belgelendirilerek göç takibinin yapılması ve mevsimlik tarım işçisi ailelerinin okul çağındaki çocuklarının okullaştırılması önem arz etmekte”

Ozan: “Mevsimlik tarım işçisi ailelerinin çocuklarının eğitim desteği kapsamında görev alan/alacak olan öğretmenlere de profesyonel bir destek ve eğitim verilerek bu öğretmenlerin de donanımlı hale gelmesi sağlanmalı.”

Reyhan: “Mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocukları ile çalışan öğretmenlere de önerim çocukların duygusal beklentilerini dikkate alsınlar. Onlara yaklaşırken ya da iletişim kurarken daha yakın ilişkiler kursunlar çünkü zaten göçer halde yaşayan bu çocuklar bence bağlanma sorunu da yaşıyorlar. Bu nedenle bu çocuklarla çalışan öğretmenler onlara sevgi ile bağlanmalı.”

Züleyha: “Bu çocuklar hep aileden gördüklerini sürdürme ve devam ettirme eğilimindedir. Bu nedenle eğitim yolu ile olumlu davranışlar kazandırılmalı.”

Züleyha: “Yerel halk ile mevsimlik işçi aileler arasında kaynaştırma projeleri oluşturulmalıdır.”

Tufan: “Tarım işçiliği kayıt altına alınmalı, göç yolları düzenlenmeli ve çocukların eğitime erişimi sağlanmalıdır.”

5. TARTIŞMA

Bu araştırma, okul ortamından uzak kalmış mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının eğitim sürecinde karşılaştıkları uyum ve davranış sorunlarının öğretmenlerin perspektifinden ele almayı amaçlamaktadır. İlk olarak “Öğretmenlerin bu çocuklarda gözlemledikleri davranış ve uyum sorunları nelerdir?” sorusuna ilişkin bulgumuz tartışılmıştır. Bu bulgular, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim hayatlarında yaşadıkları kopuklukların ve sürekli göçer yaşam tarzları nedeniyle davranışsal, sosyal, akademik ve psikolojik açılardan olumsuz etkileri olduğunu göstermektedir. Öğretmenler, bu öğrencilerin okula döndüklerinde derslere adapte olmakta zorlandıklarını, disiplin sorunları yaşadıklarını, birtakım olumsuz davranışlar sergilediklerini belirtmiştir. Ayrıca, mevsimlik tarım işçilerinin mobil yaşam tarzı öğrencilerin okul içi öğrenmelerini zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte öğrencilerin birbirleriyle ve toplumla uyumlarını güçleştirmektedir. Bu bulgular, literatürde yer alan mevcut çalışmalarla hem benzerlikler hem de farklılıklar göstermektedir. Aşağıda, çalışmamızın sonuçları ilgili literatür ile karşılaştırmalı olarak tartışılmaktadır.

Araştırma bulguları, çocuklarda akran zorbalığı, küfür ve argo konuşma, kurallara uymama, hijyen eksiklikleri, şiddet ve agresif davranışlar, sosyal uyum sorunları ve zarar verme davranışları gibi geniş bir yelpazeye yayılan davranış ve uyum sorunlarını ortaya koymaktadır. Çocukların, okula uzun süre ara vermeleri nedeniyle arkadaş gruplarına dahil olmakta zorlandıkları, farklı bölgelerden gelen çocukların kendi aile grupları dışında iletişim kurmakta zorlandıkları bu durumun onların sosyal uyumlarını zorlaştırdığı gözlemlenmiştir. Yavuz (2019), mevsimlik tarım işçisi çocukların okul ortamında sıkça devamsızlık yaptıklarını ve bu durumun onların sosyal ilişkilerini olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Teker (2015) ise, mevsimlik tarım işçisi çocukların resimlerinde, yalnızlık ve güvensizlik temalarının belirgin şekilde yer aldığını tespit etmiştir.

Öğretmenler hijyen ve sağlık sorunlarının, çocukların öğrenme süreçlerini sekteye uğrattığını ve diğer öğrenciler üzerinde olumsuz bir etki yarattığını vurgulamışlardır. Çocukların temel hijyen alışkanlıklarından yoksun olması, onların hem sağlık hem de fiziksel görünüşlerini olumsuz etkilerken, bu eksiklikler sınıf ortamında da çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Şimşek ve Koruk (2010), bu çocukların yaşam koşullarının temel hijyen alışkanlıklarını geliştirmelerine izin vermediğini ve bunun sınıf içinde sağlık sorunlarına yol açtığını belirtmiştir.

Şiddet eğilimleri, akran zorbalığı, zarar verme davranışları ve kurallara uymama gibi davranışsal sorunlar hem çocukların akran ilişkilerinde hem de akademik başarısında belirgin olumsuzluklara yol açmıştır. Araştırmamızda şiddet davranışının aile içinden başladığı tespit edilmiş, aile içindeki büyük çocukların kardeşlerine şiddet uygulamayı normal bir davranış olarak gördüklerini ortaya çıkmaktadır. Literatürde de Uysal vd. (2016), çocukların ailelerinden gördükleri

fiziksel şiddeti akranlarına uyguladığını ifade etmiştir. Araştırmamızda da öğretmenler, bu çocukların agresif davranışlarını yönetmekte zorlandıklarını, ancak rehberlik ve destek programlarıyla bu sorunların hafifletilebileceğini belirtmişlerdir. Mevsimlik göçer yaşam tarzının çocuklar üzerinde yarattığı etkiler, literatürde de belirtildiği gibi (Carroll vd., 2011; Şimşek ve Koruk, 2010) eğitimde süreklilik, hijyen, sosyal uyum ve davranışsal problemlerde belirgin bir şekilde ortaya çıkarmaktadır.

Çalışmamız, mevsimlik tarım işçisi aileleri çocuklarının eğitim süreçlerindeki kesintilerin, bu çocukların gelişimlerini olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Lordoğlu ve Etiler (2014), mevsimlik tarım işçiliğinin çocukların eğitim sürekliliğini bozduğunu ve akademik başarı düşüşüne neden olduğunu vurgulamaktadır. Tabcu (2015) ise, mevsimlik işçiliğin çocukların derslerinden uzun süre uzak kalmalarına neden olduğunu ve öğretmenlerin bu öğrencilerin eğitim süreçlerini desteklemek için özel çaba sarf etmeleri gerektiğini belirtmektedir. Ancak, mevcut çalışmalardan farklı olarak, bu araştırma eğitime erişimden ziyade okula döndükten sonra yaşanan uyum sürecine odaklanmaktadır. Literatürde eğitime devam etme oranları sıklıkla tartışılmış olsa da öğretmenlerin bu çocuklarla çalışırken karşılaştıkları davranışsal ve akademik zorluklar üzerine doğrudan odaklanan çalışmalar sınırlıdır. Araştırmamızda da bu sorunların hem öğretmenlerin sınıf içi yönetim stratejilerini hem de çocukların uyum ve davranış problemlerini artırdığı görülmüştür.

Öğretmenlerin mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi çocukların eğitim süreçlerine yönelik çabaları, sınırlı koşullarda sürdürülebilir bir çözüm sunmaya çalışmaktadır. Çalışmada yer alan öğretmenler, davranış sorunları karşısında ödül ve ceza yöntemini ve sözlü uyarma stratejilerini kullandıkları görülmektedir. Hijyen sorunlarına yönelik bazı uygulamalı eğitimler ve dijital materyalleri kullandıklarını ifade etmişlerdir. Çocuklardaki duygusal ihtiyaçların giderilmesi ve duygusal farkındalık kazandırmanın uyum ve davranış sorunlarının çözümünde etkisi ortaya konulmuştur. Şimşek ve Koruk (2010), bu çocukların duygusal ihtiyaçlarının karşılanması için psikolog ve rehber öğretmen desteğinin artırılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte bireysel görevler verme, oyunlaştırma, drama teknikleri ve sorumluluk kazandırma ve aile görüşmeleri gibi çeşitli yöntemlerle çocukların uyum ve davranışsal sorunlarını çözmeye çalışmışlardır. Ancak, bu stratejilerin özellikle şiddet eğilimleri ve kurallara uyumsuzluk gibi daha derin sorunlarla başa çıkmada yeterli olmadığı görülmüştür. Bozkurt ve Kutlu (2021), bu tür sorunların çözümü için daha kapsamlı ve sistematik yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğunu bildirmiştir.

Araştırmamızda öğretmenlerin büyük çoğunluğu, davranışsal sorunlarla mücadelede kendilerini yeterli görmemektedir. Şiddet ve akran zorbalığı gibi konularda yetersizlik hissetmektedirler. Ayrıca, göçer çocuk gruplarının değişkenliği öğretmenleri zorlayan konuların başında gelmektedir. Bununla birlikte kültürel farklılıklarla başa çıkma konusunda profesyonel desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin, göçebe çocukların davranışsal sorunlarını yönetme konusunda yeterliliklerini artırmak için eğitim programlarına katılmaları

gerekmektedir (Tanır, 2012). Çalışmada da öğretmenlerin, olumlu davranış geliştirme, kültürel duyarlılık ve pedagojik beceri geliştirme konularında desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Literatürde, bu tür desteklerin öğretmenlerin mesleki kimliğini güçlendirdiği ve daha kapsayıcı eğitim yaklaşımlarını teşvik ettiği ifade edilmektedir (Ertürk, 2022).

Çalışmamızın sonuçlarına göre öğretmenler, mevsimlik tarım işçisi çocukların davranış sorunları karşısında ve okul ortamına adaptasyonunu kolaylaştırmak için rehber öğretmen desteği almışlardır. Bununla birlikte Kamu kurumları (İlçe Milli eğitim Müdürlüğü, Belediye, İlçe Sağlık Müdürlüğü)da önemli destek merkezlerini oluşturmuştur. Ayrıca Uluslararası Çalışma Örgütü de öğretmenlerin destek mekanizmaları arasında yer almaktadır. Literatürde ise çoğu çalışma, genel eğitim politikalarına yönelik önerilerde bulunmakla birlikte, okula dönüş sürecine dair uygulamaya dönük somut öneriler geliştirmemiştir. Sağır (2020), mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim süreçlerini desteklemek için devlet politikalarının güçlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Dede (2019) ise, çocukların akademik performanslarını artırmak için eğitime daha fazla yatırım yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. Çalışmayla paralel olarak literatür, bu tür politikaların eğitimde fırsat eşitliğini sağlama ve göçer çocukların akademik başarılarını artırma potansiyelini vurgulamaktadır (Uysal vd., 2016; Tarman & Yılmaz, 2023). Ancak, bu çalışmaların çoğu eğitimin genel yapısına odaklanırken, bu araştırma okula dönüş sürecine ve öğretmenlerin bu süreçte nasıl bir rol oynayabileceğine dair spesifik çözüm önerileri geliştirmektedir. Öğretmenler, çocuk psikolojisi, kültürel farklılıklara duyarlılık gibi konularda eğitim ihtiyaçlarını vurgulamışlardır. Seminer ve uygulamalı eğitim formatlarının daha etkili olduğu belirtilmiştir. Çalışmada, öğretmenlerin bu çocuklarla daha etkili çalışabilmesi için davranışsal sorunlarla başa çıkma ve olumlu davranış geliştirme konularında eğitim almanın kritik olduğu ifade edilmiştir. Literatürde de seminer ve uygulamalı eğitimlerin öğretmenlerin pedagojik becerilerini artırdığı ve göçebe çocukların eğitim ihtiyaçlarına yönelik farkındalık yarattığı belirtilmektedir (Tarman & Yılmaz, 2023).

Araştırmamızda öğretmenlerin sıklıkla vurguladığı bir diğer bulgu, mevsimlik işçiliğin çocukların eğitim sürekliliğini bozarak nesiller arası bir döngü oluşturduğu yönündedir. Doğan (2018) ve Tanır (2012), göçebe çocukların eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için mobil eğitim merkezleri kurulmasını ve eğitim materyallerinin taşınabilir hale getirilmesini önermiştir. Çalışmamızda, bu tür politikaların hayata geçirilmesi gerektiği, çocuk işçiliğiyle mücadelede yasal düzenlemelerin sıkılaştırılması ve psikososyal destek mekanizmalarının yaygınlaştırılmasının önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu çocukların ailelerinin ekonomik kaygılar nedeniyle çocuklarını eğitime yönlendirmek yerine, gelir getirici bir kaynak olarak çalıştırmayı tercih ettikleri belirlenmiştir. Bu durum, çocukların eğitimden uzaklaşmasına ve uzun vadede düşük eğitim seviyesine sahip olmalarına yol açmaktadır. Bu bulgu, literatürdeki diğer çalışmalarla büyük ölçüde örtüşmektedir. Uzundere (2015), mevsimlik tarım işçiliği nedeniyle çocukların akademik başarılarının düştüğünü ve eğitimlerine devam edemeyerek işgücü piyasasına yöneldiklerini

belirtmiştir. Yılmaz (2017) ise, çocuk işçiliğinin temel nedeninin ailelerin yoksulluk koşulları olduğunu tespit etmiştir. Ancak, bu çalışmalardan farklı olarak, araştırmamız çocukların mevsimlik tarım işçiliği nedeniyle yaşanan eğitim ortamlarından uzak kalmanın çocuklardaki uyum ve davranış sorunlarını artırdığını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde Carroll vd. (2011), göçebe yaşam tarzının çocukların eğitimde süreklilik ve erişim sorunlarını beraberinde getirdiğini belirtmektedir. Sürekli yer değiştiren ailelerin çocukları, okul ortamına tekrar tekrar uyum sağlamak zorunda kalmakta, bu durum ise onların eğitim süreçlerini kesintiye uğratmaktadır. Doğan (2018) de bu yaşam tarzının, eğitimin statik doğasıyla uyumlu olmadığını ve çocuklarda dışlanma korkusu yaratarak akademik başarıyı olumsuz etkilediğini ifade etmiştir. Şimşek ve Koruk (2010), sık yer değiştiren bu çocukların okula uyum sağlama çabasıyla kendilerini dezavantajlı bir döngü içinde bulduklarını vurgulamaktadır. Araştırmamızda da bu sorunlar gözlemlenmiş, çocukların eğitime entegrasyonunu kolaylaştıracak yöntemlere ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.

Mevcut literatür, mevsimlik tarım işçiliğinin çocukların eğitime erişimi, akademik başarıları ve genel yaşam koşulları üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Ancak, bu çocukların okula döndüklerinde yaşadıkları davranışsal ve psikolojik zorluklar, öğretmenlerin bu süreçte karşılaştıkları sorunlar ve sınıf içi uyum dinamikleri alan yazında yeterince incelenmemiştir. Bu çalışma, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim sistemine yeniden entegrasyonu sürecinde karşılaşılan uyum ve davranış sorunlarını öğretmen perspektifinden ele alarak literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. Özellikle eğitim politikaları açısından, bu çocukların eğitime entegrasyonunu kolaylaştırmak için öğretmenlerin rolünün güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamakta ve sosyal uyum süreçlerine yönelik somut öneriler geliştirmektedir. Bu yönüyle, mevcut çalışmaların sağladığı bilgi birikimini tamamlayıcı nitelikte bir analiz sunmaktadır.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde, çalışmanın bulgularına dayanarak ortaya çıkan araştırma sonuçlarına ve önerilere yer verilmiştir.

6. 1. Sonuçlar

1. Mevsimlik göçer ve yarı göçer ailelerin çocukları çok çeşitli bireysel ve sosyal sorunlarla birlikte, olumsuz davranış biçimlerine sahiptir.

Öğretmenlerle yapılan görüşmeler; mevsimlik göçer ve yarı göçer aile çocuklarının çok çeşitli davranış ve uyum problemleri olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, küfür etme, argo konuşma, fiziksel ve psikolojik zorbalık, sınıf ve toplumsal kurallara uymama, sıraya girmeme gibi hak ihlalleri sergileme, şiddet eğilimli ve agresif davranışlar gösterme sıklıkla ifade edilen olumsuz davranışlar biçimleridir. Ayrıca, hijyen sorunları, kıyafet ve görünümle ilgili problemler, tuvalet kültürünün eksikliği gibi bireysel sorunlar da dikkat çekmektedir. Sosyal açıdan ise bu çocuklar, kendi gruplarına kapanma, dışlama, iletişim eksikliği ve saldırgan grup dinamiği gibi sorunlar yaşadığı belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, sınıf ve okul eşyalarına zarar verme, tuvaletleri kullanılamaz hale getirme gibi davranışlar da öğretmenler tarafından sıkça ifade edilmiştir. Daha ciddi boyutlarda ise kendi bedenlerine zarar verme, kesme, sigara söndürme gibi kendine yönelik şiddet içeren davranışlarla, yalan söyleme gibi etik olmayan davranışlar sergiledikleri ortaya konulmuştur. Ayrıca, yetersiz ve dengesiz beslenme gibi sağlıkla ilgili sorunlarda bu çocukların yaşadığı önemli problemler arasındadır. Tüm bunlar, mevsimlik göçer ve yarı göçer ailelerin çocuklarının hem bireysel hem de sosyal açıdan ciddi uyum ve davranış sorunları yaşadığını ortaya koymaktadır. Bu sorunlar, bu çocukların eğitim süreçlerini olumsuz etkilemekte ve toplumsal uyumlarını zorlaştırmaktadır.

2. Öğretmenler mevsimlik göçer ve yarı göçer aile çocuklarının davranış ve uyum problemleriyle başa çıkmada sıklıkla dışsal motivasyona dayalı geleneksel disiplin yaklaşımlarını (ödül-ceza gibi) kullanmakla birlikte, içsel motivasyonu arttırmaya yönelik eğitici ve yapıcı yaklaşımlara da (drama ve rol yapma etkinlikleri, sorumluluk verme, sportif faaliyetler gibi) yer vermektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar öğretmenlerin mevsimlik göçer ve yarı göçer aile çocuklarının olumsuz davranışlarını düzeltmek için ödül ve cezaya dayalı stratejileri sıklıkla kullandıklarını ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımda çocukların olumlu davranışları ödüllendirirken, olumsuz davranışlara karşılık çeşitli cezalar verilmektedir. Öğretmenlerin geleneksel disiplin yöntemleri dışında, çocuklara sergiledikleri olumsuz davranışların neden yanlış olduğunu anlatmaya ve bu şekilde onlarda farkındalık kazandırmaya dönük çeşitli uygulamalardan da (örnek verme, drama yapma, rol model olma gibi) yararlandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin çocuklara

sorumluluk bilinci kazandırmaya dönük çeşitli etkinlikler (onlarla birebir konuşma, bireysel görevler verme şeklinde) yaptığı ve onları sportif faaliyetlere yönlendirme konusunda çaba harcadıkları belirlenmiştir. Tüm bunlar çocukların olumsuz davranışlarını azaltmayı ve onları daha olumlu bir yöne yönlendirmeyi amaçlamaktadır. Sonuç olarak öğretmenler mevsimlik göçer ve yarı göçer aile çocuklarının davranışlarını düzeltmek için hem geleneksel disiplin yaklaşımlarını (ödül-ceza) hem de eğitici ve yapıcı yaklaşımları (drama, sorumluluk verme, sportif faaliyetler gibi) bir arada kullanmaktadır.

3. Öğretmenler mevsimlik göçer ve yarı göçer aile çocuklarının davranış ve uyum problemleriyle başa çıkmada kendilerini yeterli görmemekte ve profesyonel desteğe ihtiyaç duymaktadır.

Öğretmenlerin mevsimlik göçer ve yarı göçer aile çocuklarıyla çalışırken çeşitli zorluklar karşılaştığı, bu zorluklarla başa çıkmaya dönük çeşitli stratejiler geliştirme çabasında olduğu belirlenmiştir. Öğretmenler, bireysel olarak öğrencilerle çalışırken kendilerini daha yeterli ve rahat hissediyorken, grup halindeki öğrencileri yönetmekte zorlandıklarını ifade etmiştir. Öğretmenler, özellikle grup dinamiklerini yönetme ve şiddet/zorbalık gibi davranış sorunlarıyla başa çıkma konusunda kendilerini yeterli görmemekte ve profesyonel destek ve eğitim ihtiyacı hissetmektedir. Ayrıca mevsimlik göçer ve yarı göçer aile çocuklarının kısa zaman aralıklarındaki hareketi, öğretmenlerin sürekli yeni öğrencilere uyum sağlamasını gerektiren zorlu bir süreç olarak belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenler bu öğrencilere sevgi ve şefkat ile yaklaşmanın, çeşitli oyun etkinliklerine yer vermenin ve olumlu rol model olma gibi yaklaşımların bu öğrencilerle çalışmayı kolaylaştırıcı olduğunu ifade etmektedir.

4. Öğretmenler, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi aile çocuklarının davranış ve uyum sorunlarıyla başa çıkmak için çeşitli kaynaklardan (rehber öğretmenler, aileler, Halk Eğitim Merkezleri, sağlık kuruluşları, belediyeler, uluslararası kuruluşlar ve tecrübeli öğretmenler gibi) destek almaktadır.

Öğretmenler, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunlarıyla başa çıkabilmek için farklı kurum ve kişilerden destek aldıklarını ifade etmiştir. Bu destekler; (i) Rehber öğretmen desteği (rehber öğretmenlerin, çocuklarla bire bir görüşmeler yaparak onların sorunlarını anlamaya ve çözmeye çalışması); (ii) Ailelerle iletişim (davranışsal sorunlar yaşayan çocukların aileleriyle görüşülmesi ve bu sorunların çözümü için iş birliği yapılması); (iii) Hijyen eğitimi ve sağlık taramaları (İl Sağlık Müdürlükleri ve Halk Eğitim Merkezleri aracılığıyla çocuklara hijyen eğitimi verilmesi, çocukların sağlık taramalarını yapılarak sağlık sorunlarının önüne geçilmeye çalışılması); (iv) Temizlik desteği (belediyelerin, okulların ve çevrenin temizliği konusunda destek sağlaması); (v) Uluslararası kuruluşlar (ILO gibi uluslararası kuruluşların, çocukların beslenme ve temizlik ihtiyaçlarını karşılamak için yardımda bulunması); (vi) Tecrübeli öğretmen desteği (bu tür çocuklarla daha önce çalışmış tecrübeli öğretmenlerden tavsiye

ve destek alınması); (vii) Saha gözlemleri ve raporlar (ulusal saha raporlarını inceleyerek ve saha gözlemleri yaparak yerel çözümler üretme çabası) şeklinde belirlenmiştir.

5. Öğretmenler mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi aile çocuklarının davranış ve uyum sorunlarıyla başa çıkabilmek için olumlu davranış kazandırma, akran zorbalığı ve şiddetle mücadele, empati ve iletişim becerileri, gelişim psikolojisi bilgisi, spor-sanat etkinlikleri yönetimi ve kültürel anlayış gibi alanlarda profesyonel destek ve eğitime ihtiyaç duymaktadır.

Araştırma kapsamında öğretmenlerin, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailesi çocuklarının davranış ve uyum sorunlarıyla başa çıkabilmek için çeşitli alanlarda spesifik desteğe ihtiyaç duyduğunu ortaya çıkarılmıştır. Bu ihtiyaçlar: (i) Olumlu davranış kazandırma (çocuklarda olumlu ve istenilen davranışların geliştirilmesi için yöntemlerin öğrenilmesi); (ii) Akran zorbalığı ve şiddetle başa çıkma (akran zorbalığı ve şiddet gibi sorunlarla etkili bir şekilde mücadele edebilmek için gerekli bilgi ve becerilerin kazanılması); (iii) Empati ve iletişim becerileri (çocukların duygusal ihtiyaçlarını anlamak ve onlarla daha iyi iletişim kurabilmek için empati ve iletişim becerilerinin geliştirilmesi); (iv) Gelişim psikolojisi bilgisi (çocukların gelişim süreçlerini daha iyi anlamak için gelişim psikolojisi konusunda bilgi sahibi olunması); (v) Spor, sanat ve etkinlik yönetimi (çocukların enerjilerini olumlu yöne kanalize etmek için spor, sanat ve etkinlik yönetimi becerilerinin geliştirilmesi); (vi) Kültürel anlayış (ailelerin ve çocuklarının kültürel yapısını daha iyi anlamak ve onlara daha uygun yaklaşımlar geliştirmek için kültürel eğitim ve destek alınması) şeklinde tespit edilmiştir.

6. Öğretmenler mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi aile çocuklarının davranış ve uyum sorunlarını çözmek için eğitim, yaşam koşulları, sosyal destek, yasal düzenlemeler ve kültürel kaynaştırma gibi alanlarda kapsamlı çözüm önerileri sunmaktadır.

Öğretmenler, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarının davranış ve uyum sorunlarına ilişkin çeşitli çözüm önerileri sunmaktadır. Bu öneriler, eğitim, yaşam koşulları, sosyal destek, yasal düzenlemeler ve kültürel entegrasyon gibi alanlarda kapsamlı iyileştirmeler öngörmektedir.

Eğitim alanında iyileştirmeler: çocukların okula devamlılığının sağlanması ve devamsızlık oranlarının azaltılması; ailelerin, göç sürecinde çocuklarını okula göndermeleri yönünde teşvik edilmesi; göç güzergahlarında çocukların eğitimlerini sürdürebilecekleri geçici eğitim merkezlerinin oluşturulması; çocukların eğitim süreçlerinde kullanılmak üzere taşınabilir ve sürdürülebilir eğitim materyallerinin temin edilmesi; bu öğrenci grubuyla çalışan öğretmenlere yönelik özel eğitim programlarının geliştirilmesi ve uygulanması şeklindedir.

1. *Yaşam Koşullarının İyileştirilmesi:* tarım işçisi aileler için çadır yerine düzenli ve insan onuruna yakışır barınma imkanlarının sağlanması.
 - a. Bu yerleşim alanlarında hijyen ve güvenlik standartlarının yükseltilmesi.

- b. Çocukların düzenli ve dengeli beslenme ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli desteklerin sağlanması.

1. *Sosyal ve Psikolojik Destek Mekanizmaları:*

- a. Çocukların fiziksel ve psikolojik güvenliğini sağlamak amacıyla sosyal hizmetlerin ve psiko-sosyal destek programlarının güçlendirilmesi.
- b. Tarım işçisi çocukların psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamak üzere psikolog ve rehber öğretmen desteğinin sağlanması.

2. *Yasal Düzenlemeler ve Denetim Mekanizmaları:*

- a. Çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik yasal düzenlemelerin yapılması ve bu düzenlemelerin etkin bir şekilde denetlenmesi.
- b. Çocukların düzenli sağlık kontrollerinden geçirilmesi ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması.

3. *Sosyal ve Kültürel Entegrasyon Çalışmaları:*

- a. Tarım işçisi aileler ile yerel halk arasında kültürel kaynaşmayı sağlayacak etkinliklerin düzenlenmesi.
- b. Çadır yerleşim alanlarında tiyatro, spor ve benzeri sosyal faaliyetlerin gerçekleştirilmesi.
- c. Sivil toplum kuruluşlarının (STK'lar), çocukların sosyal gelişimini destekleyecek projeler üretmesi ve uygulaması.
- d. Tarım işçilerinin toplumun bir parçası olarak kabul edilmesi ve sosyal bağların güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması.

4. *Kayıt Altına Alma ve Eğitim Erişiminin Güvence Altına Alınması:*

- a. Tarım işçiliğinin kayıt altına alınarak, çalışma koşullarının düzenlenmesi.
- b. Çocukların eğitim hakkının yasalarla güvence altına alınması ve bu hakkın etkin bir şekilde denetlenmesi.

Ailelere yönelik destek programları: ailelere yönelik çocuk yetiştirme ve ebeveynlik becerilerini geliştirici eğitimlerin düzenlenmesi; çocuk işçiliğinin olumsuz etkileri konusunda ailelerin bilinçlendirilmesi ve farkındalık çalışmalarının yürütülmesi.

Sonuç olarak, bu çocukların eğitim süreçlerinde karşılaştıkları sorunların çözümü için yalnızca eğitim sistemi içinde değil, daha geniş çaplı sosyal ve ekonomik politikalar çerçevesinde önlemler alınması gerekmektedir.

6. 2. Öneriler

6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. Mevsimlik tarım işçisi ailelere, çocuk işçiliği, hijyen ve çocuk yetiştirme konularında farkındalık kazandırmak amacıyla düzenli eğitim programları düzenlenmelidir. Bu programlar, ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine daha etkin bir şekilde katılımını teşvik etmeyi amaçlamalıdır.
2. Göçer ve yarı göçer çocukların duygusal ve davranışsal sorunlarını yönetmek için psikolog ve rehber öğretmen desteği yaygınlaştırılmalıdır. Bu destek, çocukların bireysel ve sosyal gelişimlerini destekleyen sürdürülebilir bir hizmet ağıyla sunulmalıdır.
3. Çocukların topluma entegrasyonunu kolaylaştırmak için kültürel kaynaşma etkinlikleri, tiyatro, spor ve sanat faaliyetleri gibi sosyal aktiviteler düzenlenmelidir. Bu tür etkinlikler, çocukların sosyal becerilerini geliştirmelerine katkıda bulunacaktır.
4. Göçebe çocuklarla çalışan öğretmenler için kültürel farkındalık, davranış yönetimi, olumlu davranış geliştirme ve çocuk psikolojisi gibi alanlarda özel eğitim programları düzenlenmelidir. Bu eğitimler, öğretmenlerin sınıf yönetim becerilerini ve bu öğrenci grubuna yönelik pedagojik yeterliliklerini artırmayı hedeflemelidir.
5. Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi çocukların eğitime erişimini artırmak için göç güzergahlarında mobil eğitim merkezleri kurulmalıdır. Bu merkezler, çocukların eğitimde sürekliliğini sağlamak için uygun altyapıya sahip olmalı ve düzenli olarak faaliyet göstermelidir.
6. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin yaşam koşullarını iyileştirmek için çadır yerine düzenli barınma alanları sağlanmalıdır. Yerleşim alanlarının hijyen, güvenlik ve eğitim olanakları açısından uygun hale getirilmesi önceliklendirilmelidir.
7. Çocuk işçiliği ile mücadele için daha sıkı yasal düzenlemeler yapılmalı ve bu düzenlemelerin uygulanabilirliği artırılmalıdır. Çocukların eğitime devamlılığını teşvik etmek ve iş gücünde yer almalarını önlemek için kapsamlı denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır.

6. 2. 2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Göçer ve yarı göçer tarım işçisi çocuklar için uygulanan mobil eğitim merkezlerinin ve özel eğitim programlarının etkisi uzun vadeli araştırmalarla değerlendirilmelidir. Bu çalışmalar, politika geliştirme sürecine önemli katkılar sunabilir.
2. Mevsimlik tarım işçisi ailelere verilen eğitim programlarının çocukların akademik ve sosyal gelişim üzerindeki etkileri incelenmelidir. Bu tür araştırmalar, ailelerin eğitim sürecine entegrasyonunu artıran stratejiler geliştirilmesine yardımcı olabilir.

3. Çocuklar için sunulan psiko-sosyal destek hizmetlerinin, davranışsal sorunları çözme ve sosyal uyumu artırma üzerindeki etkileri daha kapsamlı çalışmalarla araştırılmalıdır.
4. Kültürel kaynaşma etkinliklerinin ve sosyal aktivitelerin, göçer çocukların topluma entegrasyonu üzerindeki etkisi üzerine nitel ve nicel araştırmalar yapılmalıdır.
5. Mevsimlik tarım işçisi ailelerin yerleşim koşullarının çocukların hijyen, davranış ve eğitim başarısı üzerindeki etkisi kapsamlı bir şekilde incelenmelidir.
6. Göçebe çocukların eğitim sürecinde geliştirilen stratejilerin uzun vadeli etkilerini izlemek için boylamsal araştırmalar yapılmalıdır. Bu tür çalışmalar, geliştirilen eğitim politikalarının sürdürülebilirliğini değerlendirmek açısından kritik önem taşımaktadır.
7. Öğretmenlerin göçer çocuklarla çalışma deneyimlerinin derinlemesine incelendiği nitel araştırmalar, bu çocukların eğitimi için yeni yöntemler ve araçlar geliştirilmesine katkı sağlayabilir.
8. Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim sorunları ve çözüm stratejileri konusunda uluslararası uygulamaların karşılaştırmalı analizleri yapılmalıdır. Bu çalışmalar, Türkiye bağlamında uygulanabilecek yenilikçi yaklaşımların belirlenmesine yardımcı olabilir.

Bu öneriler, mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi çocukların eğitim süreçlerinde karşılaşılan zorlukları gidermek ve bu süreçleri daha etkin hale getirmek için hem uygulamalı hem de akademik düzeyde kapsamlı çözümler sunmayı hedeflemektedir.

7. KAYNAKLAR

- Afşar, S., & Işık, M. (2018). Türkiye’de mevsimsel işgücü hareketliliği ve mevsimlik tarım işçilerinin çalışma hayatında karşılaştıkları sorunlar: Manisa/Alaşehir örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(14), 176-192.
- Akalın, M. (2018). Mevsimlik tarım işçilerinin barınma koşullarının değerlendirilmesi: Yenice, Tarsus, Silifke Örnekleri. *Sosyal Güvençe Dergisi* (13), 1-30. DOI:10.21441/sguz.2018.65.
- Akbıyık, N. (2008). Türkiye’de tarım kesiminde işgücü piyasalarının yapısı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(24), 220-238.
- Akbıyık, N. (2011). Malatya’da çalışan mevsimlik tarım işçilerinin sosyal ve ekonomik sorunlarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(10), 132-154.
- Altın, C., & Şen, B. (2018). Mevsimlik göç ve yoksulluk ilişkisi: Mevsimlik tarım işçileri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11(23), 174-192.
- Altınpınar, T., & Gülçubuk, B. (2004). Ankara ili Polatlı ilçesinde gezici kadın tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları. *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Bilimleri Dergisi*, 10(1), 59-66.
- Andersson, R. (2016). Hardwiring the frontier? The politics of security technology in Europe’s ‘fight against illegal migration’. *Security Dialogue*, 47(1), 22-39.
- Arslan, H. (2016). Understanding seasonal agricultural worker from the perspective of rural poverty. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2(4), 1136-1147. DOI: 10.24289/ijsser.278990.
- Aslan, K. (2020). *Kayıp tarımda mevsimlik tarım işçiliği ve insana yakışır iş olanakları açısından durum analizi: Malatya ili araştırması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ata, R. (2020). *Gezici mevsimlik tarım işçileri ve sosyal hizmet ihtiyacı: Adıyaman il örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Atlı Aslan, G. (2018). *Korunma altında olan ve ailesi ile yaşayan ergenlerin olumlu sosyal davranış ve davranış problemleri ile ilişkili faktörler açısından karşılaştırılması* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Gelişim Psikolojisi Bilim Dalı, Ankara.
- Aygölü, F., & Özden, M. S. (2015). *Klinik psikolojide bebek, çocuk ve ergen vakalarında ilk görüşmeler*. Ankara: Nobel Kitap.
- Bader, V. (2005). The ethics of immigration. *Constellations*, 12(3), 331-361.
- Baştaymaz, T. (1995). *Çocuk işçiler ve enformel sektör, Türk-İş deri işkolunda çalışan çocukların sorunları eğitim semineri*. Ankara: Türk-İş Yayınları.

- Benek, S., & Ökten, Ş. (2011). Mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşullarına ilişkin bir araştırma: Hilvan İlçesi (Şanlıurfa) örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(12), 653-676. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/223387.pdf> adresinden 12 Mayıs 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Bilgin, V., Akın E., & Tokuroğlu B. (1994). *Çalışan çocukların toplumsal profili Ankara sanayiinde bir saha araştırması*, Ankara: Türk-İş Çalışan Çocuklar Bürosu.
- Borjas, G. J. (1994). The economics of immigration. *Journal of Economic Literature*, 32(4), 1667-1717.
- Bok, S. (1978). *Lying: Moral choice in public and private life*. New York: Vintage Books.
- Bozkurt, E., & Kutlu, H. (2021). Öğretmenlik mesleğinin imajı: Toplumsal algı, mesleğin doğası, saygınlık ve gelecekteki durumuna ilişkin deneyimler. *Uygulamada Eğitim ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 114-142.
- Carl, D. (2009). Immigration and inequality. *American Economic Review*, 99(2), 1-21.
- Carroll, D., Georges, A., & Saltz, R. (2011, May). *Changing characteristics of U.S. farm workers: 21 years of findings from the national agricultural workers survey*. Paper presented at the Immigration Reform and Agriculture Conference, Washington D.C.
- Çağlar, T. (2018). Göç çalışmaları için kavramsal bir çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Çakmak, G. (2018). *Mevsimlik tarım işçilerinin yaşam ve çalışma koşullarının sosyal dışlanma bağlamında bir araştırması: Çanakkale ili örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Çayır, A. K. (2020). *Mevsimlik tarım işçiliğinde kadın ve çalışma koşulları: Çanakkale-Biga örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Dede, Ö. (2019). *Mevsimlik tarım işçisi ailelerin ortaokul öğrencilerine göre bilim insanı algılarının belirlenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ordu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ordu.
- Dedeoğlu, S. (2018). Tarımsal üretimde göçmen işçiler: Yoksulluk nöbetinden yoksulların rekabetine. *Çalışma ve Toplum*, 56(1), 37-68. <https://library.dogus.edu.tr/mvt/pdf.php?pdf=0021282&lng=0> adresinden 12 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Demirli Yıldız, A. (2016). Experienced problems of children of agricultural workers in school in the frame of native language difference. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 14(55), 102-116.
- Doğan, Ö. (2018). *Öğretmenlerin görüşlerine göre öğretmenlik mesleğinin imajı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Dreikurs ve diğerleri (1982). *Maintaining sanity in the classroom*: New York: Harper and Row.

- Dural, B. (2017). Mevsimlik tarım işçisi göçer/yarı-Göçer aile çocuklarının eğitime erişim hakkı ya da bir “hayaller” ve “gerçekler” hikayesi. *11. Uluslararası KAYSEM Uluslararası Göç ve Mülteci Sorununun Çözümünde Kamu Yönetiminin Rolü Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 1377-1393.
- Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası. (2007). *Mevsimlik tarım işçiliği nedeni ile eğitimine ara veren ilköğretim öğrencileri araştırması*. Ankara: Eğitim Sen.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.
- Erbay, E. (2013). Türkiye’de çocuk işçiliğinin büyük resmi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(1), 157-168.
- Ertürk, R. (2022). Öğretmenlerin sınıf yönetimine yönelik algıları: Nitel bir analiz. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(1), 52-75.
- Friedrich Ebert Stiftung Derneği. (2012). *Tarımda mevsimlik işçi göçü Türkiye durum özeti, Mevsimlik İş Göçü İletişim Ağı (MİGA)*. Friedrich Ebert Stiftung Derneği.
- Gira, A. (2017). *Siverek (Şanlıurfa) ilçesinde mevsimlik tarımsal işgücü göçü ve sorunları* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Gneezy, U. (2005). Deception: The role of consequences. *American Economic Review*, 95(1), 384-394.
- Gönültaş, T., Aytaç, N., & Akbaba, M. (2018). Mevsimlik tarım işçilerinin iş kazası ve işle ilgili hastalık geçirme durumlarının araştırılması. *Sakarya Tıp Dergisi*, 8(1), 117-126.
- Görücü, İ., & Akbıyık, N. (2010). Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği: sorunları ve çözüm önerileri. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 3(5), 189-219.
- Gülçubuk, B. (2012). Tarımda çocuk emeği sömürüsü ve toplumsal duyarlılık. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 2(33), 75-94.
- Güneş, F. (2017). Görsel sosyoloji üzerinden mevsimlik tarım işçiliğini anlamak: Eskişehir Alpu Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 135-154.
- Günöz, M. (2007). *Türkiye’de çocuk işçiliği sorunu ve çözüm önerileri* (Uzmanlık Tezi). T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Ankara. <https://media.iskur.gov.tr/15621/mustafa-gunoz.pdf> adresinden 22 Eylül 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Gürpınar-Akan, A. (2001). *7-12 Yaş Çocuklarında Görülen Uyum ve Davranış Bozuklukları ve Benlik Saygısı İlişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.
- Habib, R. R., Mikati, D., Hojeij, S., El Asmar, K., Chaaya, M., & Zurayk, R. (2016). Associations between poor living conditions and multi-morbidity among Syrian migrant agricultural workers in Lebanon. *The European Journal of Public Health*, 26(6), 1039-1044.

- Hatch, P. (2007). US immigration policy: Family reunification. *League of Women Voters*, 10(3). Retrieved January 10, 2024, from https://www.lwvhcnc.org/PDFs/ImmigrationStudy_Family_Reunification_Hatch.pdf
- Higgins, P. (2013). *Immigration justice*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ho, W.-C., & Cheung, C.-K. (2016). Migrant families as effective buffers against discrimination: The perceived work–care conflict and household conditions of mothers. *Journal of Social Work*, 16(2), 155-173.
- International Labour Organization. (1999). *Decent Work, International Labour Conference, 87th Session, Report of the Director-General*. Geneva: International Labour Office.
- International Labour Organization. (2006). *Tackling hazardous child labour in agriculture: guidance on policy and practice, User Guide*. Turin, İtalya: ILO.
- International Organization for Migration. (2019). *International Migration Law. Glossary on Migration*. Geneva: International Organization for Migration.
- Kalkınma Atölyesi. (2013). *Mevsimlik tarım işçiliği ve çocuklar: Sorun analizi ve politika önerileri*. Ankara: Kalkınma Atölyesi.
- Kalkınma Atölyesi. (2014). *Fındık hasadının oyuncularını: Batı karadeniz illerinde fındık hasadında yer alan mevsimlik gezici tarım işçileri, tarım işçilerinin çocukları, tarım araçları ve bahçe sahipleri temel araştırması*. Ankara: Kalkınma Atölyesi.
- Kalkınma Atölyesi. (2019). *Yoksulun umudu çocuk: Mevsimlik tarım işçisi hanelerin sosyo-ekonomik profili ve çocuk işçiliği araştırması*. Ankara: Kalkınma Atölyesi.
- Kalkınma Atölyesi. (2020). *Virüs mü yoksulluk mu: Korona virüs salgınının mevsimlik gezici tarım işçileri ve onların çocukları ile bitkisel üretimi olası etkisi raporu*. Ankara: Kalkınma Atölyesi.
- Kalkınma Atölyesi. (2014). *Fındık hasadının oyuncularını batı karadeniz illerinde fındık hasadında yer alan mevsimlik gezici tarım işçileri, çocuklar, tarım araçları ve bahçe sahipleri temel araştırması* (2. Bs.). Ankara: Kalkınma Atölyesi.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Bilim Kitap Kırtasiye Yayınevi.
- Karaman, K., & Yılmaz, A. S. (2011). Mevsimlik tarım işçileri ve enformel ilişkiler ağı: Giresun’da çalışan mevsimlik tarım işçileri üzerine bir araştırma. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks (ZfWT)*, 3(1), 211-226.
- Kaya, M., & Özgülner, N. (2015). Mevsimlik (gezici/geçici) tarım işçilerinin iki yerleşim birimindeki yaşam koşulları ve sağlık durumlarına niteliksel bakışı. *Turk J Public Health*, 13(2), 115-126. <https://doi.org/10.20518/thsd.87652>
- Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi. (2015). *Kadın emeği ve istihdamına ilişkin bilgi notları*. İstanbul: KEİG Yayınları.
- Kepenek, E. [Evrin Kepenek]. (2013, Eylül 14). Mevsimlik tarım işçisi çocukların durumu kaygı verici. *Kalkınma Atölyesi'nden Karabıyık, mevsimlik gezici tarım işçisi çocukların durumunun*

kaygı verici duruma ulaştığını belirtiyor. <https://bianet.org/haber/mevsimlik-tarim-iscisi-cocuklarin-durumu-kaygi-verici-149913> adresinden 15 Nisan 2024 tarihinde erişilmiştir.

- Kılıç, A. (2018). *Özgül öğrenme güçlüğü tanısı alan ve almayan 8-13 yaş grubu çocuklarda bağlanma, duygusal zekâ ve anne baba tutumu algısının incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Koçak, Ş. [Şemsettin Koçak]. (2007, Mart 30). Mevsimlik tarım işçisi çocuklarının eğitimi. <https://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=33194> adresinden 15 Nisan 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Kohlberg, L. (1984). *Essays on moral development: The psychology of moral development* (Vol. 2). San Francisco:Harper & Row.
- Koruk, İ., & Şimşek, Z. (2010). Göçebe mevsimlik tarım işçisi olan ve olmayan kadınlarda tetanoz aşılama durumu ve ilişkili diğer faktörler. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*, 8(3), 265-175.
- Köknel, Ö. (2011). Kültür ve gençlik sorunları. E. Eroğlu (Ed.), *Çocuk ve ergen eğitiminde anne baba tutumları*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Lee, K. (2013). Little liars: Development of verbal deception in children. *Child Development Perspectives*, 7(2), 91-96.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57. <https://doi.org/10.2307/2060063>
- Lordoğlu, K., & Etiler, N. (2014). Batı karadeniz bölgesinde mevsimlik gezici tarım işçiliğinde çalışan çocuklar üzerine sınırlı bir araştırma. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 41(2), 115-133.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466. <https://doi.org/10.2307/2938462>
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. Birleşik Krallık: Wiley.
- MİGA. (2012). *Tarımda mevsimlik işçi göçü Türkiye durum Özeti*. Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı. <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/tuerkei/12228.pdf> adresinden 18 Nisan 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Mills, P. K., Dodge, J., & Yang, R. (2009). Cancer in migrant and seasonal hired farm workers. *Journal of Agromedicine*, 14(2), 185-191. <https://doi.org/10.1080/10599240902724041>
- Mitaritonna, C., & Ragot, L. (2020). After Covid-19, will seasonal migrant agricultural workers in Europe be replaced by robots? *Policy Brief*, 33. Retrieved June 10, 2024, from https://www.cepii.fr/PDF_PUB/pb/2020/pb2020-33.pdf

- Mobed, K., Gold, E. B., & Schenker, M. B. (1992). Occupational health problems among migrant and seasonal farm workers. *Western Journal of Medicine*, 157(3), 367-373.
- Olimova, S. (2003). *Labour migration from Tajikistan* ([Elektronische Ressource].). Duşanbe: Mission of the Internat. Organization for Migration. Retrieved January 12, 2024, from <https://publications.iom.int/books/labour-migration-tajikistan>.
- Orhan, F., & Akpınar, E., (2018). *Türkiye’de mevsimlik göçlere bir örnek: Gezici tarım işçiliği*. Tücaum 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu (pp.412-423). Ankara, Turkey
- Otonelli, V., & Torresi, T. (2013). When is migration voluntary? *International Migration Review*, 47(4), 783-813. <https://doi.org/10.1111/imre.12039>
- Özbekmezci, Ş., & Sahil, S. (2004). Mevsimlik tarım işçilerinin sosyal, ekonomik ve barınma sorunlarının analizi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(3), 261-274.
- Öztürk, Ç. (2019). *Kahramanmaraş İlindeki Gezici Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyoekonomik Durumu ve Sosyal Güvenlik Sorunlar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.). CA:Sage Publications.
- Piaget, J. (1932). *The moral judgment of the child* (1st ed.). London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315009681>
- Pike, A., Iervolino, A.C., Eley, T.C., Price, T.S. ve Plomin, R. (2006). “Environmental risk and young children’s cognitive and behavioral development.” *International Journal of Behavioral Development*, 30 (1), 55-66.
- Ruiz, I., & Vargas-Silva, C. (2013). The economics of forced migration. *The Journal of Development Studies*, 49(6), 772-784. <https://doi.org/10.1080/00220388.2012.744914>
- Sağır, H. (2020). *Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının eğitim sorunu (Şanlıurfa Siverek Örneği)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Savi, F. (2008). *12-15 Yaş arası ilköğretim öğrencilerinin davranış sorunları ile aile işlevleri ve anne-baba kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Saxenian, A. (2002). Brain circulation: How high-skill immigration makes everyone better off. *Brookings Review*, 20(1), 28-31.
- Sayal, B. (2017). *Anne babaların erken dönem uyumsuz şemalarının çocuk davranış sorunları ile ilişkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Seglow, J. (2005). The ethics of immigration. *Political Studies Review*, 3(3), 317-334. <https://doi.org/10.1111/j.1478-9299.2005.00026.x>

- Selek Öz, C. S., & Bulut, E. (2013). Mevsimlik tarım işçilerinin Türk hukuk sistemi içindeki yeri. *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(1), 94-111.
- Sevinç, G., & Sevinç, M. R. (2012). *Gezici mevsimlik tarım işçisi ailelerin ilköğretim seviyesindeki çocuklarının eğitim sorunları*. 10. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. London: SAGE Publications.
- Stark, O., Blackwell, B., & Ghatak, A. (1991). *The migration of labor*. Oxford: Basil Blackwell.
- Şahan, G. (2003). Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde örgün eğitimde başarı elde edilmesi. *Eğitim Denetimi Dergisi* 1(1), 45-48.
- Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği politikaları bağlamında uluslararası göç olgusu ve Türleri: Kavramsal bakış. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(1), 269-289.
- Şimşek, R. (2014). Tüm yönleriyle özgül öğrenme güçlüğü ve disleksi; Tanı, tedavi ve dikkat eksikliği ile ilişkisi. <https://www.tavsiyedyorum.com/makale/12334.htm> adresinden 2 Haziran 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Şimşek, Z. (2012). *Mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi araştırması* (Araştırma Raporu). Ankara: Harran Üniversitesi Tıp Sağlığı Anabilim Dalı ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu.
- Şimşek, Z. ve Koruk, İ. (2010). İhmal edilen bir grup: Şanlıurfa il merkezinde göçebe mevsimlik tarım işçilerinin çocukları. *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 10(38), 18-23.
- T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı [AÇSHB]. (t.y.). *Çocuk işçiliği ve eğitim öğretmen el kitabı*. Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. https://www.csgb.gov.tr/Media/zcwdemhc/cocuk_isciligi_elkitabı.pdf adresinden 8 Şubat 2024 tarihinde erişilmiştir.
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2006). *Türkiye'de çocuk işçiliği sorun bizim bilgilendirme materyali kitap 1* (2. Baskı). Ankara: Dumat Ofset.
- T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2017). *Çocuk işçiliği ile mücadele ulusal programı*. <https://www.csgb.gov.tr/cgm/dokumanlar/cocuk-%C4%B1sciligi-%C4%B1le-mucadele-ulusal-programi-eylem-planı/> adresinden 8 Şubat 2024 tarihinde erişilmiştir.
- Tabcu, G. (2015). *Mevsimlik tarım işçilerinin ortaokul çağındaki çocuklarının eğitim sorunlarının sosyolojik olarak incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Tanır, F. (2012, Nisan). *Adana'da mevsimlik tarım işçiliğinin sorunları*. I. Tarım Sağlığı ve Güvenliği Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Harran Üniversitesi, Şanlıurfa.
- Tarman, İ., & Yılmaz, A. (2023). Okul öncesi öğretmenlerinin “Zor Çocuk” kavramına ilişkin metaforik algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(3), 1604-1626.

- Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM]. (2015). *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarını Araştırmak Amacı ile Kurulan Meclis Araştırması Komisyon Raporu, T. B. M. M. Yasama Dönemi 24; Yasama Yılı: 5. sıra sayısı: 716*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi (T.B.M.M.).
- TDK. (2023). *Türk Dil Kurumu*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden 10 Aralık 2023 tarihinde erişilmiştir.
- Teker, E. (2015). *Ailesi mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların yaşantılarının resimlerine yansımaları ve plastik açıdan incelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Theodoropoulos, D., Kyridis, A., Zagkos, C., & Konstantinidou, Z. (2014). "Brain drain" phenomenon in Greece: Young Greek scientists on their way to immigration in an era of "crisis". Attitudes, opinions and beliefs towards the prospect of migration. *Journal of Education and Human Development*, 3(4), 229-248.
- Tıritoğlu Ersoy, H. H. (2024). Türkiye’de yabancı mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları. *Adalet Dergisi*, 73(887), 928-103. <https://doi.org/10.57083/adaletdergisi.1573690>
- Türkmen, H. (2016). İşbirlikçi öğrenme sürecine öğretmen bakış açıları ve öğretmen yönlendirmelerinin değerlendirilmesi. *Journal of European Education*, 6(1), 60-72.
- Uysal, M., Korkmaz, N., Sayılan, F., Türk, E., Türkmen, N., & Yıldız, A. (2016). The basic educational problems of children of seasonal agricultural workers / Mevsimlik tarım işçilerinin çocuklarının temel eğitim sorunları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 49(1), 183-201.
- Uysal, M., Sayılan, F., Yıldız, A., Türk, E., & Türkmen, N. (2016). The Basic Educational Problems of Children of Seasonal Agricultural Workers. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 49(1), 183-202.
- Uzun, K., & Yaprakdal, P. (2022). Öğretmenlerin mesleki tükenmişliklerine alternatif bir çözüm yolu olarak pozitif psikolojinin kullanılması. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 2823-2864.
- Uzundere, A. (2015). *Türkiye’de mevsimlik tarım işçileri: Temel eğitim sorunları ve çözüm önerileri; fındık tarımı örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Valarezo, G. (2010). A voice for the silenced: UFCW Canada and the National Campaign to empower vulnerable migrant agricultural workers. *Journal for Activist Science and Technology Education*, 2(1), 20-27.
- Vrij, A. (2008). *Detecting lies and deceit: Pitfalls and opportunities*. Chichester: Wiley.
- Yalıncaklı, G. (2018). *Kuşaktan kuşağa tarımsal üretimde çocuk işçiliği: Patates tarımı Ödemiş-Kiraz ilçeleri İzmir örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

- Yavuz, M. (2019). *Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşleri: Şanlıurfa ili örneği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yıldırak, N., Gülçubuk, B., Gün, S., Olhan, E., & Kiliç, M. (2003). *Türkiye’de gezici ve geçici kadın tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları ve sorunları*. Ankara: Türk-İş/ Tarım-İş Yayını.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2020). *Mevsimlik tarım işçilerinde barınma sorunlarına yönelik analiz çalışması: (Ankara-Polatlı) Sarioaba Mahallesi’nin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, M. (2017). *Giresun ili fındık işletmelerinde çocuk işçiliği* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Antalya.
- Yiğit, B., Çiçek, Ö., & Öztürk, M. (2018). Gezici Mevsimlik Tarım İşçileri ile Yerel Mevsimlik Tarım İşçilerinin Karşılaştırmalı Analizi: Isparta İli Örneği. *Ünye İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 1-25.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and methods* (4th Ed.). CA: Thousand Oaks, Sage.
- Yörükoğlu, A. (2002). *Çocuk ruh sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Yurdunuseven, A. (2016). “Davranışın Uyum Sürecindeki Rolü”. *Türk Psikoloji Dergisi*, 31(2), 45-62.

8. EKLER

Ek 1. Etik Kurul Belgesi

T.C.
TRABZON ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Genel Sekreterlik

Sayı : E-81614018-000-2300065757

04.12.2023

Konu : Etik Kurul Belgesi *****

Sayın *****
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Öğrencisi

"Mevsimlik Göçer ve Yarı Göçer Tarım İşçisi Ailelerin Çocuklarının Uyum ve Davranış Sorunlarına Yönelik Öğretmen Görüşleri" adlı yüksek lisans tezi çalışmanız için gerekli olan Etik Kurul incelemesi Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından yapılmış olup, çalışmanıza ait onay formu Ek'te gönderilmiştir.

Bilgilerinize sunulur.

Prof. Dr. *****
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

Ek: Etik Kurul Formu (3 Sayfa)

Belge Doğrulama Kodu: EFCE3C9

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi:
<http://ubys.trabzon.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index>

Adres: Trabzon Üniversitesi Rektörlüğü, Söğütli Mah. Adnan Kahveci Bulvarı, 61335 – Akçaabat-
Trabzon / TÜRKİYE

Bilgi için :

Memur

Ek 2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları

- S1. Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarına kaç yıldır öğretmenlik yapıyorsunuz?
- S2. Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarına öğretmenlik yaparken ne tür davranış ve uyum sorunlarıyla karşılaşyorsunuz?
- S3. Az önce ifade ettiğiniz sorunların çözümünde hangi çözüm stratejileri kullanıyorsunuz? (Kullandığınız başa çıkma yöntemlerini detaylı şekilde anlatır mısınız?)
- S4. Çocukların uyum ve davranış problemleriyle başa çıkma ve çözüm bulma sürecinde sahip olduğunuz bilgi, beceri ve yeterliliklerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
- S5. Çözüm yöntemleri arasında herhangi bir kurumdan veya uzmandan destek aldınız mı? (Kimden ve nasıl profesyonel destek aldığınızı açıklayınız.)
- S6. Kendi bilgi, beceri ve yeterliliklerinizle ilgili ifade ettiğiniz durumlar için bireysel ve profesyonel geliştirici faaliyet ve eğitimlere ihtiyacınız olduğunu düşünüyor musunuz? Eğer düşünüyorsanız hangi konularda ve ne tür profesyonel geliştirici faaliyet ve eğitimlere ihtiyacınız var?
- S7. Mevsimlik göçer ve yarı göçer tarım işçisi ailelerin çocuklarında görülen bu uyum ve davranış sorunlarının doğasına uygun (yani sorun temelinde) ne tür öneriler sunarsınız?

9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

***** tarihinde ***** doğdu. İlköğrenimini sırasıyla Ordu Ünye Fehmi Cerrahoğlu İlkokulu, Ünye Anadolu Lisesi (ortaokul), ortaöğrenimini Ünye Mehmet refik Güven Anadolu Öğretmen Lisesi'nde tamamladı. Lisans eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bilim dalında 2006 yılında tamamladı. Meslek hayatına 4 Eylül 2006'da psikolojik danışman ve rehber öğretmen olarak atandığı Bitlis Hizan Lisesi'nde başladı. Burada yaklaşık 6 ay görev yaptıktan sonra Batman Kozluk Duygulu İlköğretim Okuluna tayin oldu. Bu kurumda yaklaşık üç yıl psikolojik danışman ve rehber öğretmen olarak çalıştı. 2010 Haziran ayında Ünye Mehmet Akif Ersoy Ortaokuluna atandı. 2021 Temmuz ayı itibariyle Ünye Fen Lisesinde Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen olarak göreve başlayan KAPICI, halen bu görevine devam etmektedir.

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres : *****

E-Posta : *****